

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra hudební výchovy

Diplomová práce

Kateřina Vrzalová

**Využití podhoráckých lidových písní v hudební výchově
na 1. stupni ZŠ**

Olomouc 2023

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Pavel Režný, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce, a to výhradně s použitím literatury uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci, dne 18. 4. 2023

.....

Kateřina Vrzalová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PaedDr. Pavlovi Režnému, Ph. D. za věnovaný čas, cenné rady, ochotu a odborný přístup při vedení diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat Silvě Smutné za poskytnutí důležitých informací, které přispěly ke správnému doplnění údajů.

Obsah

Úvod	5
1 Hudební výchova	7
1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	9
1.1.1 Oblast Umění a kultura	10
1.1.2 Hudební výchova v rámcovém vzdělávacím programu	10
1.1.3 Lidová kultura v rámcovém vzdělávacím programu	12
2 Moravské Horácko a Podhorácko	13
2.1 Charakteristika regionu Podhorácko	14
2.2 Hudební folklor na Podhorácku.....	14
3 Tradice a lidová kultura na Podhorácku	16
3.1 Nářečí	17
3.2 Kroj.....	18
3.3 Zvyky a obyčeje	21
3.4 Tance	24
3.5 Písně	26
4 Lidová píseň na Podhorácku	27
4.1 Sběratelé lidových písní na Podhorácku.....	27
4.2 Lidová píseň a její historie	29
4.3 Druhy lidových písní na Podhorácku	32
4.4 Význam lidových písní pro hudební vzdělávání	33
5 Nácvik lidové písně	35
5.1 Rytmus.....	35
5.2 Intonace	37
5.3 Přednes písně.....	40
5.4 Instrumentální doprovod	41
5.5 Pohybová činnost.....	43
6 Folklorní soubory na Horácku a Podhorácku	44
6.1 Soubory.....	44
7 Podhorácké a horácké zpěvníky.....	46
7.1 Lidové písně z Podhorácka I.	46
7.2 Lidové písně z Podhorácka II.	47
7.3 Lidové písně z Podhorácka III.....	47

7.4	Zpěvník z Horácka a Podhorácka: výběr písní pro školy.....	47
8	Praktická část.....	49
8.1	Výzkumné šetření.....	49
8.2	Výzkumné hypotézy.....	50
8.3	Výzkumný vzorek.....	50
8.4	Časové rozložení výzkumu.....	50
8.5	Metody výzkumu.....	51
8.6	Analýza dotazníkového šetření.....	51
8.7	Komentáře k hypotézám.....	77
8.8	Závěr výzkumné části.....	78
	Závěr.....	81
9	Seznam použitých zdrojů.....	83
10	Seznam grafů.....	88
11	Seznam tabulek.....	89
12	Seznam obrázků.....	90
13	Seznam příloh.....	91

Úvod

Žijeme v době mnoha možností. Žáci přestávají mít zájem o věci, které byly v minulosti samozřejmostí. Neznají historii svého kraje, své domoviny, často utíkají do ciziny za poznáním něčeho nového, lepšího. Utíkají bez jakéhokoliv vědomí o svém vlastním rodišti, které jim má tolik co nabídnout. Hudební výchova je často brána jako předmět nedůležitý, ve kterém se dokončuje učivo z jiných hodin, a to i přes to, že je předmětem velmi zajímavým, plným kreativity, volnosti a práce na svém vlastním uměleckém projevu. Jak nejlépe bychom mohli propojit kreativitu a tvořivost dětí společně s historií jejich domoviny než s využitím lidových písní, pocházejících z místa, ve kterém žáci sami žijí. Můžeme jim poskytnout náhled do období, ve kterém žili jejich dávní příbuzní, přiblížit jejich život pomocí lidových písní, které představují průběh tehdejšího života při mnoha životních situacích.

Hlavním cílem této práce je analyzovat současný stav využívání podhoráckých lidových písní v hudební výchově na 1. stupni ZŠ s použitím podhoráckých zpěvníků určených pro školy. Dílčími cíli bylo zjistit vztah učitelů k podhoráckým lidovým písním a jejich názor na danou problematiku.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části. Sedm kapitol patří do části teoretické a osm do části empirické. Úvodní kapitola vymezuje pojem hudební výchovy, její historii, složky a náhled pedagogů. Dále ji zařazuje do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a vzdělávací oblasti. Druhá kapitola je zaměřena na oblast Moravského Horácka a Podhorácka, kde se blíže charakterizují dané oblasti, jejich rozdílnost a nastiňuje se historie hudebního folkloru na Moravě a Podhorácku. Třetí kapitola se zaměřuje na lidovou kulturu v oblasti Podhorácka. Vymezuje pojem lidové kultury, její historii a následně podrobně popisuje všechny její složky, jako je nářečí, kroj, zvyky a obyčeje, tanec a píseň. Čtvrtá kapitola se zabývá podhoráckou lidovou písní. Představuje nejznámější sběratele lidových písní na Podhorácku, seznamuje s historií lidové písně dané oblasti, následně charakterizuje druhy lidových písní a v poslední části představuje názory hudebních pedagogů na význam lidových písní ve vzdělávání. Pátá kapitola nám prezentuje složky hudební výchovy potřebné ke správnému nácviku lidové písně. Vysvětluje správný nácvik a práci s rytmem, intonací, dále se zaměřuje na přednes písně, instrumentální doprovod a také pohybovou činnost. Šestá kapitola nás seznamuje s několika horáckými a podhoráckými soubory, v jejichž repertoárech nechybí podhorácké lidové písně. Poslední kapitola teoretické části se věnuje podhoráckým lidovým zpěvníkům, jejich charakteristice i důvodům vzniku. Na začátku empirické části

vymezujeme výzkumný vzorek, hlavní cíle celého šetření, a následně pomocí dotazníkového šetření analyzujeme, zda pedagogové na 1. stupni ZŠ využívají podhorácké lidové písně ve svých hodinách hudební výchovy s použitím Zpěvníku z Horácka a Podhorácka: výběru písní pro školy.

1 Hudební výchova

Podle Františka Sedláka se hudební výchova (HV) podílí na rozvoji člověka v souladu se světem, lidmi i s sebou samým. Má vést žáky k pochopení krásy nejen k umění, ale i k přírodě či společnosti, ve které žijeme. Cílem hudební výchovy je tedy představit žákům nejen hudební kulturu naší země, ale i té zahraniční. Tímto způsobem bychom pak dále měli rozvíjet jejich postoje a smýšlení v hudebně vzdělávacím procesu. V rámci výuky HV žáci rozvíjí své hudební dovednosti a schopnosti pomocí užitých metod tak, aby ve svém životě měli pozitivní vztah k hudebnímu umění a mohli tím přispět i k dalšímu hudebnímu rozvoji naší společnosti.¹ Jaroslav Koutský přibližuje chápání výuky hudební výchovy a porovnává ji např. s výukou řízení automobilu. Podle něj se výuka těchto dvou naprosto rozdílných předmětů podobá v tom, že na začátku výuky je velmi obtížné zpívat a u toho se poslouchat nebo hrát na hudební nástroj. Stejně tomu je tak i při autoškole, nejprve si nedovedeme představit, že ve stejnou chvíli tlačíme na plyn a druhou nohu dáváme ze spojky. Tímto chce J. Koutský vysvětlit, že začátek není vždy jednoduchý, ale pokud veškeré hudební činnosti rozdělíme a žáky vše učíme postupně a poté až spojujeme do celků, můžeme mít vyhráno.²

Historie české HV sahá již do 9. století, avšak základní kámen pro současnou podobu dnešní výuky podal Jan Amos Komenský (1592–1670), který veškerou svou pozornost směřoval k dítěti. Kládl důraz na hudbu jako součást vyučování, na propojení her s pohybem, rytmem, doprovodem hudebních nástrojů. Za důležitou složku považoval spontánnost žáka a debatu učitele s žáky během výuky. V období 17–18. století byl důležitou osobností Jakub Jan Ryba, který pokládal za důležité, aby se tvořily písně i pro děti. V této době byl také velký rozvoj hudebních pedagogů na venkovských školách a součástí výuky byl zpěv a hra na hudební nástroj. Během přelomu 19. a 20. století se nejvíce podporovala ve výuce estetická složka výchovy. Hlavními představiteli a pedagogy této doby byli Otakar Zich nebo Otakar Hostinský. Po první světové válce se hudební výchovou zabýval Vladimír Helfert, podle něhož by hudební výchova ve vzdělávacím procesu neměla chybět.³ Rozvoj hudební pedagogiky ve 20. století se postupně rozšiřoval o další složky.

¹ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1 na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). s. 14.

² KOUTSKÝ, Jaroslav. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-372-9. s. 3.

³ LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy pro učitele primárního vzdělávání: distanční text*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 8073680076. s. 40–41.

Dnešní podoba HV má pět základních složek:

1. Hlasová výchova, intonace, rytmus a hudební nauka
2. Hra na hudební nástroj
3. Improvizace
4. Hudebně pohybová složka
5. Poslech hudby⁴

Jarmila Lasevičová charakterizuje hudební výchovu jako jednu ze složek, která má velký význam pro výchovu žáků. Děti se s ní setkávají již od narození a dále pak v mateřské a základní škole. Základní pojmy hudební výchovy, na které J. Lasevičová poukazuje jsou hudební pedagogika, hudební didaktika a metodika hudební výchovy.

- **Hudební pedagogika** – jedná se o samostatný vědní obor zabývající se výchovou jedince v oblasti hudby. Tento obor se zaměřuje především na rozvoj estetického citění a nalézání vztahu žáka k hudbě.
- **Hudební didaktika** – je zaměřena na teorii i praxi v hudební výchově. Představuje, jak bychom měli žáky učit, proč bychom danou látku měli vyučovat, a na co konkrétně bychom se měli zaměřovat. Součástí jsou např. didaktické metody či organizační formy práce.
- **Metodika hudební výchovy** – teorie konkrétních hudebních odvětví, např. metodika nácviu písně či rytmický výcvik. Nabízí pedagogům způsoby, jak učit, čemu by měl žáka naučit a co vše k tomu učitel potřebuje. Metodika hudební výchovy blízce souvisí s hudební didaktikou a navzájem na sebe navazují.⁵

V rámci dosažení cílů během výuky HV je zapotřebí využití několika vyučovacích metod. Ty charakterizuje J. Lasevičová jako: „*záměrné uspořádání učiva i jako způsob učitelovy práce s žáky, jimiž si žáci osvojují vědomosti, dovednosti a návyky.*“⁶ Výběr metody pak záleží na cíli a obsahu výuky. Při úvodní části hodiny se užívá **metoda motivační**, ve které jde především o seznámení žáků s tématem a nadchnutí je pro danou látku k další práci, např. rozhovor či vyprávění. Další z metod je **metoda expoziční**, ve které pedagog předává

⁴ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. Vyd. 3., dopl. Ostrava: Montanex, 2010. ISBN 978-80-7225-329-6. s. 12

⁵ LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy pro učitele primárního vzdělávání: distanční text*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 8073680076. s. 22–23.

⁶ Tamtéž. s. 26.

nové poznatky žákům s využitím různých didaktických prostředků. **Metoda fixační** poté vede žáky k procvičování, osvojení nového učiva a poslední **metoda diagnostická a klasifikační** prověřuje znalosti žáků.⁷

1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

RVP ZV neboli Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je veřejný dokument, který je zpřístupněn pro pedagogy i veřejnost. Vymezuje závazný rámec pro vzdělávání od 1. do 9. třídy. Svým pojetím navazuje na RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Vymezuje vše, co je nezbytně nutné k základnímu vzdělávání žáků. Jedním z hlavních cílů RVP ZV je osvojování klíčových kompetencí. Tyto kompetence poté žáci využívají nejen ve svém dalším vzdělávání, ale i ve svém budoucím životě. Proto se klade velký důraz na využívání těchto kompetencí ve veškerém vzdělávacím obsahu, aktivitách a činnostech, která ve škole jsou. Rozlišujeme kompetence:

- K učení
- K řešení problémů
- Komunikativní
- Sociální a personální
- Občanské
- Pracovní
- Digitální

Dalším cílem RVP ZV je vést žáky ke kreativě, logickému myšlení, spolupráci, samostatnosti, komunikaci. Učit žáky psychickému i fyzickému zdraví, naučit je správnému chování a jednání v určitých životních situacích a poskytnout jim základní poznatky, potřebné k budoucímu životu.

Nedílnou součástí RVP ZV je 9 vzdělávacích oblastí, které dále tvoří jednotlivé vzdělávací obory. Každá vzdělávací oblast představuje očekávané výstupy žáků, v rámci 1. období (1.–3. ročníku) a 2. období (4.–5. ročníku). Dále je tvořen učivem a minimálními očekávanými výstupy, které jsou užívány v rámci podpůrných opatření u některých žáků.

⁷ LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy pro učitele primárního vzdělávání: distanční text*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 8073680076. s. 26–27

Následný dokument, který rozpracovává každý vzdělávací obor zvlášť a podrobněji, se nazývá ŠVP – školní vzdělávací program, který si tvoří každá základní škola sama.⁸

1.1.1 Oblast Umění a kultura

Hudební výchova spolu s výtvarnou výchovou patří do vzdělávací oblasti Umění a kultura. V této oblasti jde především o poznání určité části světa a lidské existence. Oblast umění a kultura může být chápána jako proměna historických událostí, existence jedinců nebo společenských skupin. Umožňuje nám chápaní každodenních procesů, mezilidských vztahů nebo i provázanosti dnešního světa s historií. Tato poznání jsou sdělována uměleckými prostředky, jako jsou například divadlo, televize, ale také prostřednictvím společenských akcí, jakými jsou různé slavnosti, koncerty, vernisáže, setkání různého druhu at' už s uměleckým nebo jiným podtextem. V rámci 1. stupně se žáci seznamují se základními hudebními i výtvarnými poznatky, uměleckými díly, a učí se s nimi pracovat v takovém rozsahu přiměřeném jejich věku.⁹

1.1.2 Hudební výchova v rámcovém vzdělávacím programu

Hlavním cílem hudební výchovy v RVP ZV je podněcovat žáka k porozumění a vnímání hudebního umění, ke zpěvu a k využití hudby jakožto k prostředku komunikace. K těmto cílům přispívají **vokální, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové činnosti**, které jsou obsahem výuky na 1. stupni. Pomocí tohoto učiva žák následně uplatňuje svůj potenciál ve zpěvu, hře na hudební nástroj nebo tanci. Nejdůležitější součástí je však příležitost seberealizace žáka v tomto oboru a přenechání volnosti při jeho tvorbě.

Při realizaci **vokálních činností** ve výuce je nejdůležitější správná práce s hlasem tak, aby si žák nepoškodil hlasivky, a naopak se naučil pracovat se svým hlasem, jako s nástrojem komunikace, rozšířil svůj hlasový rejstřík a v neposlední řadě se naučil hlasové hygieně. Další součástí vokálních činností je samotný zpěv. Tedy nejprve nácvik správného dýchání, artikulace, nasazení správného tónu a jeho udržení. Naopak v **instrumentálních činnostech** se žák seznamuje s různými druhy hudebních nástrojů a jejich využití, pomocí Orffova instrumentáře. Také se učí správné rytmizaci a melodizaci písní. V **hudebně pohybových činnostech** žák reaguje na rytmus hudby pomocí pohybu, gest a vyjadřuje se

⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha, 2021 [cit. 2022-10-10]. Dostupné z: <https://revize.edu.cz/files/rvp-zv-2021.pdf>. s. 5–14.

⁹ Tamtéž. s. 80.

tancem. Při **poslechové činnosti** jde primárně o vnímání hudby, o učení se poznávat její podoby – styly, žánry, formy hudby a následný její rozbor a interpretaci.¹⁰

Očekávanými výstupy žáka v hudební výchově jsou:

1. Období

- *Zpívá v jednohlase*
- *Rytmizuje a melodizuje jednoduché texty*
- *Využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře*
- *Reaguje pohybem na znějící hudbu, pohybem vyjadřuje metrum, tempo, dynamiku, směr melodie*
- *Rozlišuje jednotlivé kvality tónů, rozpozná výrazné tempové a dynamické změny v proudu znějící hudby*
- *Rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje, odliší hudbu vokální, instrumentální a vokálně instrumentální*

2. Období

- *Zpívá v jednohlase či dvojhlas v durových i mollových tóninách a při zpěvu využívá získané pěvecké dovednosti*
- *Realizuje podle svých individuálních schopností a dovedností (zpěvem, hrou, tancem, doprovodnou hrou) jednoduchou melodii či píseň zapsanou pomocí not*
- *Využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře i k reprodukci jednoduchých motivů skladeb a písní*
- *Rozpozná hudební formu jednoduché písně či skladby*
- *Vytváří jednoduché přede hry, mezihry a dohry a provádí elementární hudební improvizace*
- *Rozpozná v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků*
- *Ztvárňuje hudbu pohybem s využitím tanečních kroků, na základě individuálních schopností a dovedností vytváří pohybové improvizace¹¹*

¹⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha, 2021 [cit. 2022-10-10]. Dostupné z: <https://revize.edu.cz/files/rvp-zv-2021.pdf>. s. 80–81.

¹¹ Tamtéž. s. 82.

1.1.3 Lidová kultura v rámcovém vzdělávacím programu

S pojmem lidová kultura se v RVP ZV bohužel nesetkáme. Pokud ale nahlédneme do všech vzdělávacích oborů a průřezových témat, můžeme pár prvků obsahujících lidovou kulturu nalézt. Jedním z těchto vzdělávacích oborů je člověk a svět práce. Ve 2. období vzdělávacího obsahu nalezneme, že žák: „*Využívá při tvořivých činnostech s různým materiálem prvky lidových tradic.*“ A konkrétním učivem jsou *lidové zvyky, tradice a řemesla*.¹² V průřezovém tématu Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech najdeme prvek lidové slovesnosti při učivu o evropských rodinách, zvycích, tradicích a dalších. Poté se setkáme s lidovou kulturou už jen ve vzdělávací oblasti Umění a kultura, konkrétně ve vzdělávacím oboru hudební výchova. Žák po ukončení 1. stupně zpívá v lidovém dvojhlase, je seznámen s lidovými tanci a interpretuje lidové písně.

¹² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha, 2021 [cit. 2022-10-10]. Dostupné z: <https://revize.edu.cz/files/rvp-zv-2021.pdf>. s. 102.

2 Moravské Horácko a Podhorácko

V následující kapitole se seznámíme s regionem Horácko a Podhorácko. Po charakteristice těchto dvou oblastí se pak dále více zaměříme na podhorácký folklor.

Oba tyto regiony leží na západní Moravě, a ačkoliv se Horáci nepovažují za Podhoráky a naopak, přesto jsou tyto oblasti svou lidovou kulturou velmi podobné. Odlišují se od sebe řečí a jinými národopisnými prvky. Hranici mezi Horáckem a Podhoráckem není úplně snadné určit, protože každý z odborníků se řídí jinými hledisky. Např. František Bartoš s Františkem Trávníčkem rozdělují tyto oblasti podle mluvy. Naopak Josef František Svoboda je rozděluje i podle jiných národopisných kritérií.¹³

Miloslav Brtník charakterizuje tuto oblast jako „*rozsáhlou etnografickou oblast na rozhraní Čech a Moravy*.“¹⁴ Dále pak uvádí, že historie těchto oblastí spadá do 18. a 19. století a odkazuje se na topografa Františka Josefa Schwoye, který za svého života považoval tyto dvě oblasti za velmi bohaté, díky pěstování lnu, chování koní a vedení povoznictví.¹⁵

Josef Jančář ve svém díle blíže charakterizuje historii celé Moravy, tedy i Horácka a Podhorácka. V roce 1786, Jan Alois Hanke z Hankenštejna pojmenoval Horáky a Podhoráky za české Moravany kvůli velké podobě jazyka a krojů s těmi českými. Až Karel Josef Jurende v roce 1815 poprvé pojmenoval tento lid jako horácký a podhorácký. Během 19. století se hranice těchto oblastí ještě několikrát změnila, protože každý z národopisců hleděl na jiná kritéria členění. V polovině 19. století se již Moravské Horácko považovalo za ustálenou oblast, protože byla ve všech vlastivědných i jazykových publikacích.¹⁶

Dnešní Moravské Horácko leží podél česko-moravské hranice, kolem Svitav až po rakouské hranice. Opakem je České Horácko, ke kterému patří oblasti Chrudimska, Hlinecka, až po Pelhřimovsko. Moravské Horácko má více menších okrsků, které se často podobají těm českým. Tyto prvky můžeme především pozorovat u lidových písní nebo u tance. Za výraznou podoblast Horácka považujeme Jihlavsko, často označováno jako **kraj skřipáků**. Mezi další podoblasti řadíme Velkomeziříčsko, Velkobítešsko, Nedvědiccko,

¹³ PERNICA, Bohuslav. *Rok na moravském Horácku a Podhorácku*. Ilustroval Anna KAŠÍKOVÁ-BĚLÍKOVÁ. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1951. s. 5–6.

¹⁴ BRTNÍK, Miloslav. *Jaký kroj, tak se stroj: obrazová encyklopedie horáckých a podhoráckých krojů*. V Jihlavě: Muzeum Vysočiny, 2007. ISBN 978-80-86382-22-7. s. 13.

¹⁵ Tamtéž. s. 13.

¹⁶ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. 2000. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. ISBN 80-86156-31-1. s. 13–14.

Tišnovsko, Třebíčsko, Moravskobudějovicko, Hrotovicko a Náměšť nad Oslavou. Těmto místům se říká oblast **Podhorácko**.¹⁷

2.1 Charakteristika regionu Podhorácko

Region Podhorácko sousedí s Moravským Horáckem. Samotný název není zcela jasný, avšak s termínem se můžeme setkávat i na jiných územích, které většinou spadají do oblastí s vyšší nadmořskou výškou. Na Podhorácku se mluví hanáckým dialektem. Tím se liší od Horácka, kde převažuje dialekt český.¹⁸

2.2 Hudební folklor na Podhorácku

Hudební folklor nebo také lidovou hudbu považujeme za spontánní projev lidové písně různého druhu. Tyto lidové písně jsou charakteristické svou jednoduchostí, ale především tím, že vykreslují vesnický či měšťanský život. Tzn. představují různé „*slavnostní i všední okamžiky lidského života*.“¹⁹ Autoři lidových písní jsou až na výjimky neznámí, písně se rozšiřovaly ústním tradováním po generace, což způsobilo různé přeměny či úpravy písní. Záleželo tak na přednesu interpreta či na dané situaci, ve které se lidová píseň zpívala. Proto je důležitým charakteristickým prvkem lidové písně variabilita a regionální rozdílnost.

Historie hudebního folkloru se datuje již do 11. a 12. století. Avšak konkrétní zmínky o písních spadají do 15. a 16. století, kde byly písně zapisovány do kancionálů. Velký zájem o lidovou píseň přišel v 18. a 19. století. Z této doby se dochovalo spousta zápisů lidových písní. První velkou dochovanou sbírkou z roku 1819 je Guberniální sbírka – sbírka písní a instrumentální hudby z Moravy a Slezska. V 19. a 20. století se lidovými písněmi zabývalo více lidí, kteří již záměrně shromažďovali lidové písně do sborníků. Jedním z prvních to byl František Sušil, který písně vydal ve třech sbírkách. Dalším důležitým sběratelem je František Bartoš a v neposlední řadě Leoš Janáček, který ačkoliv nebyl sběratel, na Moravě stál v čele tzv. Pracovního výboru pro českou národní píseň na Moravě a ve Slezsku při akci nazvané Lidová píseň v Rakousku (Das Volkslied in Österreich), založené roku 1905. Cílem této akce bylo shromáždit co nejvíce písní a tanců.²⁰ Akce byla ukončena po první světové válce, avšak vydán byl pouze jeden sborník, vytvořený L. Janáčkem a P. Vášou, s názvem Moravské

¹⁷ JELÍNKOVÁ, Zdenka. *Moravské Horácko: popisy tanců ke stejnojmenné videokazetě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997. Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska. s. 3.

¹⁸ TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2011. ISBN 978-80-87112-53-3. s. 7.

¹⁹ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. 2000. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. ISBN 80-86156-31-1. s. 275.

²⁰ Tamtéž s. 275–277.

písňe milostné. Nechyběly zde ani písňe z Horácka.²¹ Celou sběratelskou akci pověřil L. Janáček dva významné sběratele Františku Kyselkovou a Hynka Bíma, kteří se vydali po stopách lidové písňe na západní Moravě, tedy i na Podhorácku.²² Ze všech shromážděných dokumentů měly vzejít sborníky písni podle obsahu a funkce. Ačkoliv se nepodařilo vydat všechny sesbírané materiály, práce na sbornících nepřestala. Všechny tyto folklorní materiály (lidové písňe i tance) jsou uloženy v brněnském pracovišti Etnologického ústavu Akademie věd České republiky. Po této ne tolik úspěšné sběratelské akci se editoři začali zabývat především regionálními sbírkami. Vydávat se započaly sbírky z oblastí, kde bylo nasbíráno dostatečné množství písni, k těm nejrozsáhlejším patří oblast Slovácka a Valašska. Sbírký z Brněnska a moravské části Horácka vydala Marta Toncrová.²³ O sběratelích a jejich sbírkách si však více povíme v kapitole o lidových písňích.

²¹ TONCROVÁ, Marta. *Lidové písňe z moravského Horácka*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-85010-11-9. s. 8.

²² TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písňe z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2011. ISBN 978-80-87112-53-3. s. 10.

²³ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. 2000. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. ISBN 80-86156-31-1. s. 275–277.

3 Tradice a lidová kultura na Podhorácku

V následující kapitole si blíže představíme pojmy tradice a lidová kultura. Následně se konkrétněji zaměříme na lidovou kulturu na Podhorácku, tzn. vysvětlíme si, jaké nářečí se na Podhorácku vyskytuje a uvedeme příklady. Ohlédneme se do historie podhoráckých krojů, popíšeme ženský a mužský kroj, dále přiblížíme konkrétní zvyky typické pro Podhorácko, a nakonec si představíme druhy tanců a písní.

Pojem tradice může být vnímán více směry. Jednou z charakteristik tradice je, že se jedná o kulturní dědictví, které je nám zanecháno po několik století. Další z nich se myslí tradice, jako přebírání hodnot lidí po mnoho let. Tradici tvoří různé návyky i proud historických událostí kultury, které se neustále vyvíjejí, ale i mizí.

Lidovost kultury úzce souvisí s tradicí, a to právě díky lidem. Autoři lidové kultury byli většinou nezkušení, anonymní obyvatelé. Za šířitele lidové kultury byla považována menší místní seskupení nebo sociální skupiny. Je nutno uvést, že na základě výzkumů se potvrdilo delší uchování „tradiční lidovosti“ v obcích než ve městech.²⁴

Lidová kultura se dělí na dvě kategorie – nemateriální (nehmotná) a materiální (hmotná). My se budeme více zaměřovat na nemateriální kulturu (NK), jejíž součástí jsou nejdůležitější duchovní potřeby člověka.

Do NK řadíme zvyky, obřady, lidovou religiozitu a s ní spojené pověsti, pranostiky, magii či věštby. Typické pro NK je dlouhodobost, prolínání všech klasifikací i její proměny. Jan Blahůšek pro lepší systematizaci člení NK na:

1. Folklor
2. Obyčeje
3. Lidová religiozita
4. Společenské vztahy²⁵

Všechny tyto klasifikace jsou dále charakterizovány. Následně si blíže představíme pojem folklor, neboť je jedním z klíčových pojmů této práce.

²⁴ BLAHŮŠEK, Jan. *Identifikace a dokumentace jevů tradiční lidové kultury v České republice*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006. ISBN 80-86156-77-X. s. 5–6.

²⁵ Tamtéž. s. 9.

Folklor je charakterizován jako „*Soubor kulturních jevů realizovaných formami ústní, hudebně-zpěvní, herní, taneční a dramatické přímé neboli, kontaktní komunikace.*“²⁶ Konkrétněji se folklor rozděluje na folklor slovesný, hudební, taneční, dětský a lidové divadlo. Tvorba folklorních děl byla v historii především anonymní a pouze slovní. Proto některé folklorní žánry zcela zanikly nebo ztratily význam. Naopak jiné žánry se v dnešní době neustále rozvíjí a posouvají dál. A ačkoliv se spousta folklorních jevů na našem území již vytratila, některé oblasti si díky tradici udržují svoji identitu a jedinečnost. Jednou z nich může být dialekt, rčení, či přirovnání.²⁷

3.1 Nářečí

Český jazyk rozděluje nářečí do čtyř skupin – české, středomoravské (hanácké), moravskoslovenské a slezské (lašské) nářečí. Každý z dialektů má své charakteristické znaky i společné znaky s dialekty dalšími. Nářečí Podhorácka má jisté prvky českého nářečí, avšak více směřuje k nářečí hanáckému.²⁸

Hlavním dorozumivacím prostředkem Podhorácka je spisovná čeština. Na vesnicích stále můžeme slyšet nářečí hanácké, které na Podhorácku převažuje. Hlavním znakem hanáckého dialektu je změna koncovek při skloňování, změna dvojhlásky ou na ó, dále výměna hlásek anebo úplná záměna slov.²⁹ Uvedeme si zde několik příkladů pro lepší nástin tohoto nářečí.

- Vesnica (spisovně vesnice), dlouhej (spisovně dlouhý), slyšel jsem Tondy (spisovně Tondu), dohadujou (spisovně dohadují)
- Sódit (spisovně soudit)
- Psale sme (spisovně psali jsme)
- V kabele měl svačinu (v tašce měl svačinu)

²⁶ BLAHŮŠEK, Jan. *Identifikace a dokumentace jevů tradiční lidové kultury v České republice*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006. ISBN 80-86156-77-X. s. 10.

²⁷ Tamtéž. s. 10.

²⁸ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. s. 11.

²⁹ HOLÁNEK, Pavel, Jaroslava CENDELÍNOVÁ, Taťána HORKÁ, Renata POHANKOVÁ, Josef HÁJEK, Silva SMUTNÁ a Jan ZDUBA. *Bítešsko: regionální učebnice*. 2. vydání. Ilustroval Kateřina POSPÍCHALOVÁ. Velká Bíteš: Informační centrum a Klub kultury Města Velké Bíteše ve spolupráci se ZŠ Velká Bíteš, 2013. ISBN 978-80-270-3329-4. s. 124.

3.2 Kroj

Mnoho zmínek o tom, jaké kroje se na Podhorácku nosily, bohužel není. Miroslava Ludvíková je autorkou publikace *Moravské a slezské kroje: kvaše z roku 1814*, v níž popisuje na základě dochovaných obrázků představu o tom, co se v té době nosilo.

Tehdy na Moravě žilo vedle českého též německy hovořící obyvatelstvo. Podle popisu M. Ludvíkové se nošení mužského kroje u Čechů či Němců stříhem nelišilo, pouze některé části oděvů měly odlišnou barvu. Základním kusem mužského šatníku byly žluté nebo černé kalhoty ke kolenům s bílými a modrými punčochami. Obuti byli buď do vysokých holínek anebo střevíců. Košile měli bílé, vesty zapínané na řadu knoflíků až ke krku, ušité převážně ze sukna barvy modré, černé a v případě německých sedláků nosili vesty červené. V některých místech byly oblíbené vesty pestře vzorované i pruhované. Na vesty se oblékaly krátké anebo dlouhé kabátky, které měly různou barvu. Kolem krku býval uvázaný složený šáteček a na hlavě klobouk s plochým nebo oblým dýnkem a širokou kreprou, zdobený různě barevnou stuhou. V zimě se používaly kožešinové čepice. Tento popis mužského kroje je pro všechny části západní Moravy velmi podobný.

Obrázek 1: sedláci od Telče, Dačic a Rudolce

Obrázek 2: sedlák od Jihlavy a okolí

Pro svobodné dívky bylo typické zaplétání vlasů, vdané ženy nosily čepec. V zimě byl oděv doplněn bílými šátky na hlavě. Sváteční kroj představoval široké sukně z vlněných látek, dlouhých pod polovinu lýtek nebo až ke kotníkům. Dále oděv tvořil krátký kabátek přiléhavý k tělu s dlouhými úzkými rukávy, velkým přeloženým límcem okolo hlubokého výstřihu.³⁰ Venkovské kroje žen byly vykresleny na německých ženách z Dačicka. U nich M. Ludvíková

³⁰ LUDVÍKOVÁ, Miroslava a Hubert VALÁŠEK. *Moravské a slezské kroje: kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000. ISBN 80-7028-126-X. s. 53.

poukazuje na rozdílnost barvy sukně oproti kroji svátečnímu, který se ladil spíše do tmavších tlumených barev. Také se zmiňuje o ženském čepci doplněném rouškou. Nejbližší popis podhoráckého kroje můžeme spatřit na dívce z okolí Velkomeziříčska, Novoměstka a Třebíčska – má oblečení na letní všední den: kanafasová sukně i živůtek, modrotisková zástěra, bílá košile bez límce s vyhrnutými rukávy, ve výstřihu modrotiskový vzorovaný šátek, na hlavě kanafasový šátek uvázaný v týlu do uzlu.³¹

Obrázek 3: dívky z oblasti Velké Meziříčí, Moravec, Nové Město, Křižanov, Osová Bítýška, Budišov a Třebíč

Obrázek 4: české děvče a žena z okolí Telče, Dačic, Rudolce

Obrázek 5: dívka od Jihlavy a okolí

Z popisu kvašů z roku 1819 je zřejmé, že není jednoduché zcela přesně popsat a určit, jak kroj doopravdy vypadal a jakým způsobem se vyvíjel. Jelikož bylo Podhorácko chudou oblastí, je zřejmé i z charakteristiky, že kroje byly spíše jednoduššího rázu. A protože je pro tuto oblast typický len a jeho zpracování, můžeme odhadovat, že právě len byl základním prvkem pro výrobu zdejších oděvů, které sice nebyly bohatě zdobené, jako například na jižní Moravě, zato horáčtí tkalci dokázali vyrobit tak kvalitní látky, které už nemusely být dále více zdobený. A právě Vlasta Svobodová se o tomto více zmiňuje.

O samotném zpracování lnu jsou zmínky, které pochází z Velké Bíteše. Zde místní nosili oděv nebarvený i barvený. A právě barvený oděv se stal v Bíteši známý, neboť tiskař a barvíř František Kotík započal v polovině 19. století výrobu modrotisku, která ačkoliv tu neměla žádnou předešlou historii, umožnila Podhorákům snadnější přístup a levnější koupi oděvů. A tak kanafas, který byl před tím mnohem obvyklejší, často nahradil právě modrotisk. Technika modrotisku je založena na rezervážním tisku, kdy se pomocí forem s vyrytým dekorem přenášel pop na napnuté plátno. Aby se celé plátno natisklo, bylo zapotřebí formu

³¹ LUDVÍKOVÁ, Miroslava a Hubert VALÁŠEK. *Moravské a slezské kroje: kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000. ISBN 80-7028-126-X. s. 84–86.

do popu namáčet a postupně obtiskovat. Následně se celé plátno modře obarvilo a po vyprání, kdy se veškerý pop dostal z plátna, zůstaly motivy na plátně bílé. Časově byla tato technika velmi náročná, neboť za provozu dvanácti až čtrnácti hodin dokázali dva tiskaři vyrobit pět až šest kusů plátna po třiceti metrech. Tisk měl v Bíteši stoletou tradici, které se po smrti F. Kotíka věnovali syn Antonín a následně vnuk Vladimír. Ti částečně zmechanizovali ruční tisk, zvýšili produktivitu a materiál vyváželi do širokého okolí. Ruční výroba byla zachována pro tisk šátků, kapesníků, zástěr a dalších menších výrobků. Materiály pro větší části, jako sukně a kabátky, byly pak potisknuty na stroji. Modrotisk ovlivnil vzhled lidového kroje v polovině 19. století u žen na Podhorácku.

Obrázek 6: modrotisková forma z Kotíkovy dílny pro tisk tzv. rantlů

Obrázek 7: dívky z Olešnice v pracovním oděvu z modrotisku, 1. pol. 20. st.

Ženy z modrotisku šily nejvíce na všední dny modrotiskové sukně, zástěry a kabátky. Samozřejmě se ve všední dny nosily i kanafasky a sukně z dalších materiálů. V Bíteši se tisklo až do roku 1942, kdy kvůli válce výroba musela skončit.³² V současné době je ruční výroba modrotisku zachována v dílně Danzingerů v Olešnici a ve firmě Arimo ve Strážnici. Na Velkobítešsku se modrotisk nosí dodnes jako polosváteční lidový kroj.

Více se lidovým krojem zabýval Vratislav Bělík, který se zaměřil na oblast Rouchovanska. Jeho cílem bylo obnovit tamní kroj, a tak dlouhodobě vyhledával, sbíral součásti lidového oděvu a pracoval na rekonstrukci jeho podoby z 19. století. Práce se mu zdařila. Kroj, který tamní chasa o svatováclavských hodech obléká, vyniká svojí čistou krásou

³²SVOBODOVÁ, Vlasta. Modrotisk ve Velké Bíteši. *Český lid* [online]. 1958, **XLV**(2) [cit. 07.2.2023]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:c47229ee-4611-11e1-1331-001143e3f55c?page=uuid:c4722a1a-4611-11e1-1331-001143e3f55c>. s. 84–88.

a jednoduchostí. Ženský kroj tvoří modrá sukně, bílá zástěra a rukávce s bohatým límcem zdobeným ruční výšivkou. Na hlavě mají květinový věnec. Mužský kroj se skládá z dlouhých černých kalhot, košile taktéž s bílou ruční výšivkou, červené vesty a nezbytnou součástí jsou stárkovské šátečky za pas. Podoba kroje z roku 1930 se ctí dodnes.³³

3.3 Zvyky a obyčeje

„Lidový zvyk je druh opakovaného chování spojeného obvykle s obřady a slavnostními chvílemi.“³⁴

Typickým znakem obyčejů je jejich stálost a neustálé opakování. Díky tradici se zvyk uchoval, dále vyvíjel a pomocí církve se některé ze zvyků staly křesťanskými svátky, slavenými dodnes. Rozeznáváme obyčeje **rodinné** (při narození dítěte), **výroční a hospodářské** (oslava slunce, změna ročního období), **náboženské** (o velkých svátcích) a **příležitostné**.³⁵

Díky Bohuslavovi Pernicovi, který strávil na Podhorácku nemalou dobu, máme k dispozici sbírku zvyků a obyčejů, které zde probíhaly. Mnohé z těchto tradičních zvyků již vymizelo, avšak některé jsou stále živé nebo se obnovují. Nahlédneme do podoby zvyků, které popsal B. Pernica, zároveň je porovnáme s těmi, které se uchovaly dodnes a zjistíme, zda lidové písně, které se hojně zpívaly při těchto obyčejích, mají stále své místo i v době současné.

Masopust

Typickým zvykem je masopust, který se v každé části Podhorácka slavil trošku jiným způsobem. Uvedeme si příklad z Dačicka, kde se rozděloval na malý a velký. Malý masopust představoval večerní zábavu, kterou měl na starost jeden ze stárků. Ten musel zařídit muziku i místo pro uskutečnění. Mládenci poté v neděli obcházel vesnici, za kloboukem měli snítku rozmarýnu. U každého domu si zatančili s dívkou a následně dostali výslužku v podobě obilí, peněz či koblih. Na večer u muziky bylo zavádění, ve kterém si mládenci zatančili s každou dívkou v pořadí podle toho, která více zaplatila za jablko s rozmarýnem.³⁶ Velký masopust

³³ KATOVSKÁ, Jitka, Silva SMUTNÁ a Dobromila VLČKOVÁ. *Když slunéčko zemi políbilo: pocta národopisci Vratislavu Bělíkovi (1900-1988)*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2021. ISBN 978-80-86894-57-7. s. 15–18.

³⁴ HOLÁNEK, Pavel, Jaroslava CENDELÍNOVÁ, Taťána HORKÁ, Renata POHANKOVÁ, Josef HÁJEK, Silva SMUTNÁ a Jan ZDUBA. *Bítešsko: regionální učebnice*. 2. vydání. Ilustroval Kateřina POSPÍCHALOVÁ. Velká Bíteš: Informační centrum a Klub kultury Města Velké Bíteše ve spolupráci se ZŠ Velká Bíteš, 2013. ISBN 978-80-270-3329-4. s. 121.

³⁵ Tamtéž. s. 121.

³⁶ PERNICA, Bohuslav. *Rok na moravském Horácku a Podhorácku*. Ilustroval Anna KAŠÍKOVÁ-BĚLÍKOVÁ. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1951. s. 36–37.

se již více podobá tomu dnešnímu, který popisuje Silva Smutná. V dnešní době jsou velmi oblíbené maškarní bály, dětské karnevaly, večerní zábavy anebo maškarní průvody, které jsou nejoblíbenější a podobají se těm v minulosti. Nejvíce se tento zvyk udržel na vesnicích, kde je průvod maškarních masek. U každého domu se průvod zastavuje, občerstvuje, tančí s domácími a zve na večerní zábavu.³⁷ Na Hlinecku má masopust velkou tradici, v níž dominují muži, převlečení do dvou typů masek (hezkých a ošklivých). Po obchůzce celé obce je obřad zakončen poražením kobyly, která představuje jednu z masek, a následuje taneční zábava. Díky dlouholeté tradici, doložené už z 19. století, byl zvyk zapsán roku 2010 na seznam světového nematného dědictví UNESCO.³⁸

Obrázek 8: průvod maškar v Herálcí

Připomínku masopustu i jiných podhoráckých obyčejů z dřívějších dob připomnělo vystoupení folklorního souboru Bítešan na tradiční akci Jarmark v roce 2005, kde nechyběly masky ani podhorácké písně doprovázející pásmo.³⁹

³⁷ TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2011. ISBN 978-80-87112-53-3. s. 24.

³⁸ Masopustní obchůzky na Hlinecku – nematné kulturní dědictví UNESCO. *Kudyznudy.cz: CzechTourism* [online]. c2023 [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/ceska-nej/unesco/masopustni-obchuzky-na-hlinecku>.

³⁹ SMUTNÁ, Silva. JARMARK 2005. *Zpravodaj města Velká Bíteš* [online]. Leden 2006 [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <https://www.vbites.cz/images/stories/velkabites/kultura/recenze-klubkultury/zpravodaj-mesta/leden2006.pdf>. s. 21.

Královničky

Královničky patří do trojice jarních obřadů spojených se zemědělským rokem. Souvisí s oslavou probuzeného jara, omládlé přírody, dostatkem vláhy, příchodem tepla a lepších podmínek pro získání úrody. Tento obyčej, jenž má kořeny v pohanských dobách, byl v minulosti na Moravě i jinde rozšířený, v 19. století postupně zanikl. Na Podhorácku byl oživen ve formě obřadního průvodu koledního rázu na začátku 21. století dívkami z Velkobíteška.⁴⁰

Skupina dívek ve věku do patnácti let si nejprve mezi sebou vybere svého krále a královnu – hlavní aktéry. O svatodušní neděli královničky za zpěvu prochází vesnicí, jdou uspořádány v průvodu po dvojicích za sebou. Průvod vede král, dívka s okrášleným březovým májkem, za ní jde družina s královnou uprostřed. U jednotlivých usedlostí král průvod zastavuje. Mladší dívky, tzv. prosebnice, chodí dům od domu s prosperitní říkankou – přáním dobré úrody a pevného zdraví. Přináší do domácností zelené ratolesti, požehnané z kostela. Jsou za to odměňovány, do košíku dostanou koláče a drobné sladkosti. Na několika místech ve vsi dívky provádí obřadní tance se zpěvy. Vprostřed spolu tančí král s královnou, ostatní kolem nich. Všechna děvčata jsou oblečena do bílých krojů s bílými věnci na hlavách, král s královnou mají navíc květinové koruny. Obchůzka i taneční obřad králek probíhá bez doprovodu muziky, zaznívá pouze dívčí zpěv. Muzika se zapojuje až po obchůzce u tanečního parketu, když královská dvojice předá atributy své funkce (květinové koruny a šátek na baldachýn) nástupkyním. Pak následuje zavádění nejstarších dívek z králenké družiny do tanečního kola mezi dospělou mládeží. Tím vstupují do dospělosti a o prázdninách se mohou zapojit do příprav tradičních hodů. Odměna z obchůzky se rozděluje mezi všechny účastnice.⁴¹

Tuto tradici se podařilo obnovit na Velkobítešsku od roku 2003, na základě sběratelské činnosti F. Kyselkové, H. Bíma a Z. Jelínkové, která shromáždila všechny předchozí poznatky a doplnila je výsledky vlastní sběratelské práce.⁴² Obyčejová slavnost se koná každoročně o svatodušní neděli. Prvních sedm let ve vsi Jestřabí a následně až do současnosti probíhá

⁴⁰ TOMÁŠOVÁ, Eva. *Etnografická terénní práce: Dokumentace svatodušní obchůzky královniček na Velkobítešsku*. Havlíčkův Brod: Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod, 2014. ISBN 978-80-87302-24-8. s. 45.

⁴¹ TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2011. ISBN 978-80-87112-53-3. s. 28–29.

⁴² JELÍNKOVÁ, Zdenka. *Královničky z Tišnovska a Velkobíteška: metodický materiál pro národopisné soubory*. Brno: Okresní kulturní středisko Brno-venkov, 1988. s. 93.

v obci Březské. Jedná se o obyčej obnovený v prostředí své původní existence, a to ve venkovské lokalitě, v níž je doložen archivními záznamy z roku 1909.⁴³

Smrtná neděle

Zápis B. Pernici přináší podobu zvyku, ve které se stejně jako dnes vynáší smrtka. Tehdejší zvyk oslavoval příchod léta, jaro se totiž řadilo k létu, stejně jako podzim k zimě. Vynášení smrtky se konalo v den páté neděle postní. Smrtku tehdy vynášela děvčata, chodila po celé vsi a zpívala každému před okny. Po hození smrtky do potoka musel každý z vesnice pohostit dívky vyklíčeným usmaženým hrachem, tzv. pučalkou.⁴⁴

Dnešní podobu obyčeje zaznamenala S. Smutná na Bítešsku. Děti z mateřských školek za doprovodu písní a říkadel zde každoročně vynášejí smrtku na oslavu jarní rovnodennosti. První jarní den se také slaví putováním údolím Bílého potoka na Šmelcovnu, kde se každoročně schází lidé, aby přivítali jaro, setkávají se s přáteli a děti z okolních vesnic přinesou smrtku, aby ji zapálily, hodily do potoka a tím zimu zakončily.⁴⁵

V obci Dědice se při příchodu jara koná obchůzka tzv. smrtelnošek. Průvodem provádí děvčata, z nichž nejstarší nese smrček, nazdobený vyfouknutými vajíčky, které po přednesu říkanky u každého domu rozdávají. Smrček po konci obchůzky vhodí do potoka a rozdělí si sladkosti, které u domů dostaly.⁴⁶

3.4 Tance

Moravské Horácko s Podhoráckem jsou velmi rozsáhlou oblastí a v projevech tradiční lidové kultury nikoliv jednotné. Etnochoreoložka Zdenka Jelínková popisuje jednotlivé podoblasti z hlediska lidového tance, blíže také uvádí oblasti, které jsou si svými lidovými prvky podobny. Jsou to např. jižní města Horácka (Telč, Jemnice, Dačice), které jsou svou lidovou kulturou velmi podobni jihočeskému kraji. Pro tuto oblast je charakteristickým znakem kolo – útvar, ve kterém ženy i muži tancují nebo zpívají. Současně jsou zde užívány dudy, které doprovází při tancích a zpěvech v kolech. Další oblasti, které jsou si svými lidovými

⁴³ TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2011. ISBN 978-80-87112-53-3. s. 28–29.

⁴⁴ PERNICA, Bohuslav. *Rok na moravském Horácku a Podhorácku*. Ilustroval Anna KAŠÍKOVÁ-BĚLÍKOVÁ. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1951. s. 46–47.

⁴⁵ TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2011. ISBN 978-80-87112-53-3. s. 25.

⁴⁶ TOMÁŠOVÁ, Eva, TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2013. ISBN 978-80-86894-25-6. s. 55.

projevy podobny, jsou Třebíčsko, Velkobítešsko a Náměšťsko. Opakem jsou pak oblasti Rosicka až po Moravskokrumlovsko a Moravskobudějovicko, které se svými projevy podobají regionu Znojemska. Velmi výrazný taneční projev má oblast Jihlavska, tzv. oblast skřipácká, kde se mísí folklorní prvky česko-německé, ale zároveň i moravsko-horácké. A ačkoliv má každá oblast Horácka své typické taneční projevy, všechny tance, kromě tance do kola, jsou podobny těm českým.

Horácko patří mezi nejobsáhlejší regiony, co do počtu tanců. Z. Jelínková ve své publikaci zmiňuje nad 2 000 zaznamenaných tanců. Tím se řadí do nejbohatších oblastí v naší republice. Následně Z. Jelínková popisuje bližší charakteristiku těchto tanců. Základním znakem, stejně jako u tanců českých, je jedno hudební téma, jemuž odpovídá příslušná pevná pohybová skladba. Kompozice tanců je buď instrumentální nebo písňová. Proto je označujeme jako **tance figurální**. Druhy figurálních tanců se odvozovaly podle kritérií jako je pohybový charakter (obkročák, špacír), taneční obsah (furiant, řezník), nebo písňový obsah (slepice, babka). Dále je dělíme podle taktu, známé jsou tance se střídavým taktem – mateníky. Ty jsou však typické jen pro určitou oblast Horácka – okruh oblasti Bystřicka až po Žďársko. Dalších tanců, typických pro určitou oblast, je však několik. Mimo tance figurální byly také hojně užívány **taneční hry** a **hry obratnosti**. Z názvů je patrné, že se jednalo o zábavné tance, využívané při tanečních zábavách.⁴⁷

Z. Jelínková na jedné z besed ve Velké Bíteši přibližuje začátky svého sběru tanců na Podhorácku a zakládání prvních tanečních souborů. Když přišla v roce 1946 do Třebíče a zajímala se o lidové tance, bylo jí řečeno, že žádné lidové tance na Podhorácku nejsou a pokud ano, nejsou nijak zajímavé. Z. Jelínková se však nenechala odradit a začala pátrat po pamětnících z vesnic, kteří by jí pomohli sestavit sborníky s tanci. Postupně tance začala vyučovat, nejprve začínala se svými žáky. Po pozitivní reakci veřejnosti při prvních vystoupeních se tanci začalo věnovat více hudebníků, kteří začali zakládat, díky zápisům Jelínkové, taneční soubory.⁴⁸

⁴⁷ JELÍNKOVÁ, Zdenka. *Moravské Horácko: popisy tanců ke stejnojmenné videokazetě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997. Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska. s. 4–6.

⁴⁸ SMUTNÁ, Silva. NA BESEDĚ S PANÍ ZDENKOU JELÍNKOVOU V MĚSTSKÉM MUZEU. *Zpravodaj města Velká Bíteš* [online]. Prosinec 2005 [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <https://www.vbites.cz/images/stories/velkabites/kultura/recenze-klubkultury/zpravodaj-mesta/prosinec2005.pdf>. s. 26–27.

3.5 Písňe

Písňe Podhorácka a Horácka spadají do střední a západní Moravy, kde je již folklor svými prvky podobný tomu českému. Na rozdíl od východní části Moravy se zde nejvíce vyskytují písňe v durové tónině, písňe mollové se objevují v malém množství. Dalším znakem je třídobý takt, který je zastoupen v hojném počtu, dále také v o něco menším počtu takt šestiosminový. Charakter písni tkví především v jednoduché stavbě skladeb, tzn. v písniích se povětšinou nevyskytují prodloužené tóny se značkami korunek nebo teček a na každou notu přísluší jedna slabika. Na západní Moravě si můžeme u písni povšimnout četných legat (sdružení více tónů na jednu slabiku), užívaných při hudbě instrumentální.⁴⁹

⁴⁹ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. 2000. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. ISBN 80-86156-31-1. s. 280.

4 Lidová píseň na Podhorácku

4.1 Sběratelé lidových písní na Podhorácku

Historie sběru lidových písní zasahuje již do prvních desetiletí 19. století, dokládají to guberniální sbírky, které ač byly vydány až o mnoho let později, utvářejí první zmínky o Podhorácku. Sbírkové byly vytvořeny na popud tehdy ještě rakouské monarchie.⁵⁰ Nejznámějšími sběrateli podhoráckých písní, kteří se také zapsali do naší historie, jsou Hynek Bím, Vratislav Bělík a Františka Kyselková.

Hynek Bím

H. Bím byl učitel a sběratel lidových písní. Narodil se roku 1874, po studiích v Brně, kde mimo jiné absolvoval hru na klavír u L. Janáčka, začal pracovat jako učitel. Během své pedagogické kariéry vystřídal několik škol, kde působil také jako ředitel. V důchodovém věku se odebral do Tišnova, kde se prohloubila jeho vášeň ke sběru lidových písní, která ho provázela již od počátku své profesní kariéry. Jeho sběratelské kroky směřovaly od Ivančicka, po Brněnsko a Horácko. Úzce spolupracoval s F. Bartošem, kterému poskytl 794 písní z oblasti Horácka a Brněnska, ten jich ve svém třetím vydání sbírky využil pouhých 33. Během svého sběratelství však navštívil i místa na Valašsku, Slovácku či Slovensku. Za celý život nasbíral 4076 písní a tím se stal jedním z nejvýznamnějších sběratelů. Jeho práce je především zajímavá tím, jakým způsobem se snažil lidové písně zachytit. Příkladem je zápis písní z konkrétní oblasti, do které se později navrátil a zápisy opakoval. Stejně to tak dělal u konkrétních zpěváků. Dále se snažil zachytit veškeré detaily písní – odchylky ve slokách písní či zaznamenávání odlišných rytmů v průběhu slok. Nezaznamenával však tempo písní a jejich zaměření. Ačkoliv je jeho práce velmi rozsáhlá, vlastní sbírku nikdy nevydal, většinou se jedná o sbírky jiných autorů, kteří jeho písně využili do svých regionálních zpěvníků.⁵¹

Vratislav Bělík

V. Bělík byl český učitel, badatel a sběratel lidových tradic. Narodil se v roce 1900 jako čtvrté, z celkových osmi dětí. Již od raného dětství byl veden svými rodiči k vlastenectví. Absolvoval pětiletou obecnou školu, z níž následně odešel studovat do Brna na reálku.

⁵⁰ TOMÁŠOVÁ, Eva, TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2013. ISBN 978-80-86894-25-6. s. 8.

⁵¹ *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Redaktor Lucie UHLÍKOVÁ, redaktor Martina PAVLICOVÁ. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997. ISBN 80-86156-06-0. s. 26 – 27.

Kvůli spále, kterou prodělal, se nemohl účastnit první světové války jakožto voják. Složil tedy učitelské zkoušky a začal s kariérou učitele. Během let prošel několika měšťanskými školami, v Mohelně se pak stal ředitelem. Konec své učitelské kariéry však dokončil na škole ve Vladislavi. Již při svém působení v Mohelně se začal více věnovat malování kraslic, sběru lidových písní a celkově folkloru. Dále také přispíval svými články do novin. V důchodovém věku se odstěhoval ke své dceři do Mikulova, kde se naplno věnoval výstavní a přednáškové činnosti. Také publikoval veškeré poznatky ze svého celoživotního bádání a v neposlední řadě se věnoval svému velkému koníčku – malování kraslic. V. Bělík Zemřel roku 1988.⁵² Jeho tvůrčí práce spojená s národopisem je velmi rozmanitá. Výtvarné nadání ve své badatelské činnosti zužitkoval k malbě, nikoliv k fotografiím. Za tvorbu malovaných kraslic dostal ocenění Mistr lidové kultury, díky čemuž se stal známým po celé republice i v zahraničí. Také se zasloužil o rekonstrukci kroje pro několik horáckých souborů. Jako učitel vydal pro své další kolegy příručku, jak mají pracovat s lidovými vzory ve výtvarných výchovách a v neposlední řadě vydal několik publikací se sbírkou lidových tanců a písní, povídaní o horáckém kraji a další. Záslouhou jeho celoživotní práce a nadšení tak máme možnost nahlédnout do folklorní historie oblasti Horácka.⁵³

Františka Kyselková

F. Kyselková, rozená Klimešová, se narodila roku 1865 v Kamenici nad Jihlavou. Vystudovala učitelství v Brně a po svých studiích začala pracovat v Ivančicích, kde se také seznámila se svým manželem Františkem Kyselkou. Po svatbě se přestěhovali do obce Ořechov u Brna, která jí otevřela bránu k národopisu. Zde poznala manžele Bakešovy, kteří se zabývali moravskou lidovou kulturou, a k nimž se také následně přidala. Jejich činnost byla velmi aktivní zejména ve sběru lidových písní. Její snaha o sběr písní byla natolik velká, že se spojila s tehdejšími nevýraznějšími osobnostmi, jako např. s L. Janáčkem, a začala pracovat pro Ústav moravské lidové písně. Prozkoumala okolí Brněnska, celou Vysočinu a také se dostala až na Slovensko. Za dobu práce pro L. Janáčka posbírala 3800 lidových písní a tím se zapsala jako nejúspěšnější sběratelka té doby. Nikdo jiný nezaznamenal tolik písní jako ona. Svým sběrem se zasloužila o nalezení lidové kultury na Podhorácku, která byla do té doby považována za velmi chudou. Její významný počín, který představila spolu s Lucií Bakešovou v Praze na československé výstavě, byly Královničky. Jedná se o soubor dvanácti tanců se zpěvy,

⁵² KATOVSKÁ, Jitka, Silva SMUTNÁ a Dobromila VLČKOVÁ. *Když slunéčko zemi políbilo: pocta národopisci Vratislavu Bělíkovi (1900-1988)*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2021. ISBN 978-80-86894-57-7. s. 4–7.

⁵³ Tamtéž. s. 10–11.

který byl dochován dodnes a může se tak tento obyčej nadále konat. V roce 1919 začala F. Kyselková pracovat ve Státním ústavu pro lidovou píseň v Brně, do jehož fondu ukládala své zápisy písní z terénu i fonografické nahrávky. Fonografické nahrávky jsou v této instituci, jež v současnosti nese název Etnologický ústav Akademie věd ČR, stále uchovány, avšak jejich zvuk není moc kvalitní, některá slova zní nesrozumitelně. Naštěstí sběratelka všechny tyto písně současně zaznamenala písemně, proto nám fonograf dnes může sloužit jen jako zvuková ukázka pěvců té doby. Existuje však i nahrávka, kde mluví a zpívá sama F. Kyselková. Ačkoliv žila velmi krásný plnohodnotný život, i její rodinu zasáhla tragédie, když dva ze tří synů zahynuli v první světové válce. Zemřela roku 1951.⁵⁴

Počín F. Kyselkové je na Horácku a Podhorácku opravdu velký. Nejvíce se sběru v této oblasti začala věnovat na začátku 20. století a byla také první žena, která se na tuto oblast zaměřila. Do té doby bylo Horácko považováno za chudé a folklorně nijak zajímavé. Z oblasti Horácka však posbírala více jak 1 000 písní, čímž ukázala, že horácká lidová píseň má co nabídnout.⁵⁵ Manžel Františky napsal rodinnou kroniku, kde se zmiňuje o talentu své ženy, především pak o jejím absolutním sluchu, díky němuž neměla problém písně zapisovat rovnou do not. Během Národopisné československé výstavě v Praze roku 1895, kde představovala lidové písně z Brněnska, dostala první vyznamenání. To jí umožnilo pracovat pro ministerstvo vyučování, které v té době vytvořilo výbor pro sběr lidových písní národů rakouských. F. Kyselková dostala za úkol sbírat písně české, její kroky tak směřovaly i do Čech a Slezska. Za celou svou sběratelskou kariéru, která trvala 61 let, posbírala 4892 písní a při příležitosti výročí dožití svých 70 let dostala speciální uznání od ministerstva školství za svou činnost.⁵⁶

4.2 Lidová píseň a její historie

Jiří Horák charakterizuje lidovou píseň jako: „nejcennější druh lidového podání.“⁵⁷ V knize uvádí, že jsou lidové písně neustále ve všech oblastech naší republiky a apeluje k tomu, abychom nadále usilovali o to, aby se udržely v našich povědomích a nezanikly tak z ústního

⁵⁴ Františka Kyselková – sběratelka lidových písní (2021). In: *YouTube video* [online]. 24.12.2021 [cit. 2023-01-16]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=hmeEt3LwnJ0&t=140s&ab_channel=ObecO%C5%99echov. Kanál uživatele Obec Ořechov.

⁵⁵ VYSLOUŽIL, Jiří. O životě a díle Františky Kyselkové. *Český lid* [online]. 1955, **XLII**(5) [cit. 07.2.2023]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:c33256b3-4611-11e1-1418-001143e3f55c?page=uuid:c33257ad-4611-11e1-1418-001143e3f55c>. s. 223.

⁵⁶ TOMÁŠOVÁ, Eva, TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2013. ISBN 978-80-86894-25-6. s. 10–12.

⁵⁷ HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním. s. 11.

podání.⁵⁸ František Bonuš přesněji charakterizuje a vysvětluje, které písně jsou lidové a jak je to s jejich autory. Ve školách je nám vštěpováno, že u lidových písní autora neznáme, a i když tomu tak ve většině případů je, jsou lidové písně, které své autory mají a takových lidových písní je mnoho. F. Bonuš vysvětluje, že jsou tito tvůrci natolik spjati svou uměleckou tvorbou k lidu a k jejich písním, že se tím jejich písně nijak neliší, a tak je můžeme považovat za lidové. Lidové písně jsou tedy díla, výtvoři či přejaté písně lidí v obcích a městech. Jedinci, kteří písně šířili, byli nadaní zpěváci, kteří uměli hrát i na hudební nástroje. Jakmile se písně dostaly do ústního podání, rozšiřovaly se až do dalekých krajin. Je tedy jasné, že lidová tvorba souvisí se životem lidí a hrála v jejich životě důležitou roli. Přesvědčit se o tom můžeme třeba, při jakých příležitostech se písně zpívaly. Často sloužily k obřadům, které probíhaly přes celý rok anebo naopak v práci, k chytnutí rytmu při pracovních činnostech.⁵⁹

Evžen Valový uvádí: „*Zpěv je nesporně nejstarším hudebním projevem lidstva.*“⁶⁰ J. Horák blíže charakterizuje počátky zpěvu a lidové písně. Avšak vše je stavěno na hypotézách, protože žádné doklady z této doby neexistují. Počátky písní spadají již do dávného pravěku. Tehdy se lidé projevovali výkřiky, které dokázali rozeznávat a oddělovat od jiných emocí. J. Horák uvádí, že čím déle lidé žili ve společnosti, tím více se naučili chápat projevy těch druhých, a tak začali pravěcí lidé rozeznávat emoce jako je radost nebo hněv. Jejich zpěv by se dal přirovnat k dětským projevům anebo k primitivním africkým kmenům, které svůj zpěv staví na opakování jednoduchých slabik.⁶¹ Ačkoliv počátky zpěvu nemůžeme nijak doložit, některé památky se z dob paleolitu, neolitu i doby bronzové dochovaly. Např. štěrchátka, chřestítka, píšťalky, rohy, bubny či zvonky. Můžeme tedy předpokládat, že v této době převažovala hudba nástrojová.⁶²

Ačkoliv celá historie lidových písní, a všech jejích složek, trvala dlouhá tisíciletí, než se dostala do podoby, kterou známe dnes, můžeme odhadovat, které lidové písně sloužily lidem jako první. Těmi prvními byly pracovní lidové písně, které s největší pravděpodobností sloužily k usnadnění práce. J. Horák znovu odkazuje na africké kmeny, u kterých se písně pracovní zachovaly dodnes a pomáhají jim udržet tempo při práci. Texty těchto písní zaznamenávali cestovatelé a jejich charakteristickým prvkem jsou slabiky nebo krátká slova, která jakoby

⁵⁸ HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímk, 1946. Za vzděláním. s. 12.

⁵⁹ BONUŠ, František. *Lidová píseň a její tradice*. Praha: Osvěta, 1952. Edice přednášek pro osvětové besedy (Osvěta). s. 11–12.

⁶⁰ VALOVÝ, Evžen. *Úvod do studia lidové písně: určeno pro posl. pedagog. fak.* Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1969. s. 7.

⁶¹ HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímk, 1946. Za vzděláním. s. 13.

⁶² VALOVÝ, Evžen. *Úvod do studia lidové písně: určeno pro posl. pedagog. fak.* Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1969. s. 7.

napomáhají k postupu práce. Např. „hej rup!“ Mimo písňe pracovní pak byly důležité písňe k náboženským obřadům. Tyto písňe sloužily k obřadům během celého roku. Lidé vítali jaro, uctívali své předky, obraceli se na duchy. Z dob pohanských bohů nejsou však žádné přímé dochované doklady. Nicméně znovu se můžeme obrátit na indiány či africké kmeny, kterým se tyto tance a písňe dochovaly a dodnes mají své rituály před výpravou na lov nebo po jejich návratu a mnoho dalších příležitostech.⁶³

První zmínky o lidových písňích v českém prostředí pochází z 11. století. Jednou z nich je sbírka homilií (kněžských kázání), ve které bychom našli písňe taneční a d'ábelské (pohanské). Po příchodu křesťanství se kněží snažili všechny tyto pohanské zvyky vymýtit. Možná proto je jich z dob předhusitských dochováno tak málo. Během husitských válek zaznamenáváme vysoký zájem o lidovou píseň duchovní. Můžeme si vzpomenout např. na slavnou píseň *Ktož sú boží bojovníci*. Dále v 15. a 16. století se naopak nejvíce rozšiřovala lidová píseň světská. Dochovaly se však pouze nápěvy bez textů. V následujících dvou staletích, které nazývá J. Horák jako dobu temna, se lidové písňe rozšiřovaly nejvíce. Jistým důvodem byl vpád cizích šlechticů, kteří si přivlastňovali české zámky, nebo jezuité, kteří se snažili o zánik husitského pokroku. Lidé si proto vymýšleli pohádky, ve kterých hleděli na lepší budoucnost, či tance a písňe, při nichž satiricky vykreslovali všechno panstvo, jež se nad nimi tolik povyšovalo. Z konce 17. století se dochovalo i několik hrdinských písni, které oslavují hrdiny, kteří se mstili za celý lid. V 19. století, v období národního obrození, se vyvinul nový zpěvní proud, tzv. zpěv společenský. Je spojen s hospodářským pokrokem, ale i s novým životem lidí. V tomto období je nejen rozmach písni, ale i literatury. Důležité je zmínit nejznámější sběratele lidových písni tohoto období, jimiž jsou František Sušil, Karel Jaromír Erben a František Bartoš.⁶⁴

Nejstaršími odkazy, dokazující existenci lidové hudby na Horácku a Podhorácku, jsou hudební nástroje – dudy, housle a cimbál. Obsazení, ve kterém kapela hrála, se již nedochovalo.⁶⁵ Nejprestižnějším nástrojem na Podhorácku, jehož kořeny pochází ze 14. století, byly dudy, které měly dlouholetou tradici. Ještě ve 20. století byly součástí několika slavností ve městech. V dnešní době se jedná spíše o individuální činnost, na Vysočině se hra na dudy vyučuje na základní umělecké škole v Hrotovicích. Aktivních dudáků je v kraji Vysočina zaznamenáno pouze 14. V Pacově se však od roku 2017 konají Dudácké slavnosti,

⁶³ HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním. s. 13–14.

⁶⁴ BONUŠ, František. *Lidová píseň a její tradice*. Praha: Osvěta, 1952. Edice přednášek pro osvětové besedy (Osvěta). s. 13–17.

⁶⁵ JELÍNKOVÁ, Zdenka a Richard KUBEŠ. *Horácké tance*. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1956. s. 28

kteřé připomínají dudáctví na Podhorácku. Důležité je také zmínit, že v roce 2019 bylo dudáctví na Vysočině přijato na Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury Kraje Vysočina.⁶⁶

Jedna z prvních zmínek o hudbě z oblasti Horácka pochází ze 17. století. Zmínky hovoří o skřipácké muzice (původně dyndácké muzice). Ta hrávala ve složení malé housle, velké housle a skřipácká basa. Toto uskupení bylo nejvíce rozšířeno až do poloviny 19. století. Poté ji nahradila smyčcová muzika, již ve větším složení: dvoje housle, viola, basa, 1–2 klarinety nebo i flétna. Někdy byla muzika doplněna ještě o dechové nástroje – křídlovku a lesní roh. Tato sestava byla ještě na začátku 20. století užívána. Na instrumentální hudbu navazují tzv. lidové dechové kapely, které utlačovaly horácký zpěv. Proto je dechová kapela označována podle Z. Jelínkové a R. Kubeše jako laciná hudba, neboť si horácké tance přetvářela po svém. Na závěr citujeme slova těchto dvou autorů, kteří se ve své publikaci vyjádřili k přeměně lidové hudby a tance: „*Horácká lidová hudba vyšla z lidu, patřila lidu a sloužila lidu. V této funkci byla spolutvořitelkou, inspirátorkou a neúnavnou šířitelkou i propagátorkou ryzího lidového tanečního umění.*“⁶⁷

4.3 Druhy lidových písní na Podhorácku

Lidové písně se rozdělovaly podle toho, k čemu sloužily. V podhoráckých písních, a nejen v těch, jsou nejvíce zastoupeny lidové **písně milostné**. Ty byly velmi oblíbené díky obsahu, které milostné písně mají, tedy vztahu muže se ženou. Dále jsou pak hojně zastoupeny **písně žertovné a pijácké**, jejichž tématem bývá často vtipné a ironické vykreslení milostného příběhu. **Písně vojenské a rekrutské** jsou zastoupeny ve zpěvnících i díky sběratelce Marii Bočkové, z období 80. let 19. století.⁶⁸ Mezi méně dochované patří **písně epické**, které vymizely společně s příležitostmi, při kterých se zpívaly. **Písně ke kalendářním obyčejům** můžeme zaznamenat při vynášení smrtky na vítání jara, ale i v mnoha dalších zvycích během celého roku. Písně jsou většinou jednoduchého charakteru, ve kterém se opakují pouze dva tóny, proto byl často zapisován pouze jejich text. Existují však i výjimky. Dalšími jsou **písně obřadní**, využívané jak při rodinných obřadech, tak i při velikonočních a vánočních svátcích. Sem spadá např. obchůzka královniček nebo vožení krále. Dále je dochován velký počet písní svatebních, které se řadí k **písním k obyčejům životního cyklu**. Jedná se o písně

⁶⁶ 8/2019 Dudáctví na Vysočině. In: *Kraj Vysočina* [online]. 22.1.2020 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://www.kr-vysocina.cz/8-2019-dudactvi-na-vysocine/d-4099212>.

⁶⁷ JELÍNKOVÁ, Zdenka a Richard KUBEŠ. *Horácké tance*. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1956. s. 28–30.

⁶⁸ TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2011. ISBN 978-80-87112-53-3. s. 14–15.

užívané např. při požeňání snoubenců, čepení nevěsty nebo při držení brány pro vstup snoubenců. Tento zvyk spojený se zpěvem také přináší žertovné hodnocení ženicha, nevěsty a jejich budoucího života.⁶⁹ **Písňe o řemeslech a stavech** jsou v podhoráckých zpěvnících zastoupeny např. v podobě písní o vápenících – mužích, kteří převáželi vápno. Najdeme však i písňe spojené s hornickou či dělnickou činností. Dalším druhem, který je zastoupen ve zpěvnících, jsou **ukolébavky**, které nebyly pro sběratele tolik výrazné, právě díky jejich jednoduchosti.⁷⁰ Ačkoliv jsme popsali několik druhů lidových písní, jejich počet je vyšší. Zmínit můžeme ještě písňe duchovní, k tanci, či k poutím a procesím. Vycházíme ze zpěvníků podhoráckých lidových písní, v nichž písňe druhově vyčlenila M. Toncrová.

4.4 Význam lidových písní pro hudební vzdělávání

Marie Slavíková se vyjadřuje k současnému stavu postavení lidových písní v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Během hospitací, které absolvovala na některých základních školách, zjistila, že přístup samotných učitelů k lidové písni je velmi tristní. Ačkoliv chápe oblibu moderních písní u dětí, poukazuje na to, že i přesto by se měl učitel se svými žáky zabývat lidovými písňemi. Opakuje cíle hudební výchovy, ze kterých plyne, že rozvoj hudebního cítění a celkové nastavení emocionální stránky přenesené do života nám nepřinesou písňe o pár tónech, nýbrž písňe lidové, které vychází ze života a zkušeností lidí. Tím autorka zcela jistě nechtěla pohanit moderní hudbu, pouze poukázat na důležitost hudby lidové. K tematice výuky populární hudby se však také vyjadřuje a odkazuje na dílo Jana Kyslíka.⁷¹

M. Slavíková se více věnuje otázce výchovného využití lidových písní a také popisuje, jakým způsobem je můžeme využít. Nejprve nastiňuje, jaké hodnoty lidová píseň má. Vysvětluje, že díky nim máme jasný pohled do historie, který nám nedá kdejaká učebnice dějepisu. Z písní můžeme cítit emoce, úvahy lidí, jejich životní styl či rozdílný obraz dnešního světa s tím minulým. Díky těmto písňím jsou žáci schopni pochopit důležité podstaty současného života, které v životě minulém nemusely být vždy pravidlem anebo naopak byly tehdy mnohem silnější než dnes. Podstatné je však to, aby pedagogové dokázali vybrat správnou píseň úměrnou věku žáků k pochopení její hloubky. Další důležitou složkou výchovného užití lidové písňe je její přednes. Ač se to nemusí zdát, způsob, jakým žáci píseň

⁶⁹ TOMÁŠOVÁ, Eva, TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písňe z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2013. ISBN 978-80-86894-25-6. s. 17–19.

⁷⁰ TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písňe z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2011. ISBN 978-80-87112-53-3. s. 16.

⁷¹ SLAVÍKOVÁ, Marie. *Lidová píseň a hudební výchova: Výchovné využití lidové písňe v hudební výchově*. Olomouc: Hanex, 1997. Musica. ISBN 80-85783-16-9. s. 33–34.

interpretují, je zásadní pro jejich zájem o tento žánr. Při práci s lidovou písní nám pomáhá instrumentální doprovod, který je pro žáky zajímavý, stejně jako přidání více hlasů.⁷²

K podobnému tématu se také vyjadřuje Luděk Zenkl, který se zabývá otázkou rozvoje hudebního myšlení pomocí lidových písní. Vysvětluje důvody, proč je lidová píseň vhodná k tomuto rozvoji. Úplně největším důvodem je mnohotvárnost, které písně nabízejí. Ač se jedná o různorodost hudebních prostředků, melodie či harmonie, můžeme se tak na lidové písni naučit více než na písních moderních.⁷³

⁷² SLAVÍKOVÁ, Marie. *Lidová píseň a hudební výchova: Výchovné využití lidové písně v hudební výchově*. Olomouc: Hanex, 1997. Musica. ISBN 80-85783-16-9. s. 35.

⁷³ ZENKL, Luděk. *Lidová píseň a hudební výchova: Význam lidových písní pro rozvoj hudebního myšlení*. Olomouc: Hanex, 1997. Musica. ISBN 80-85783-16-9. s. 37.

5 Nácvič lidové písne

Ačkoliv jsou v dnešní době propracovány metodické příručky k tomu, jak správně žáky v hudební výchově vést ke zpěvu lidových písni, měli bychom zmínit názor F. Bonuše, který se vyjadřuje k tomu, jak by takový zpěvák lidových písni měl vypadat. Následně se zaměříme na konkrétní složky hudební výchovy, které jsou potřeba k dosáhnutí správného zpěvu a zážitku z něj.

Důležité pro zpěváka lidové písne je, aby nejenže znal text, ale aby poznal život lidí a prostředí, ve kterém byla píseň zpívána. Měl by si uvědomovat, že píseň vyjadřuje emoce, duševní hodnotu, není jen o odzpívaném textu. Až tehdy je zpěvák připraven ke správnému přednesu. Ten by měl být následovný: správná výslovnost, tóny bychom neměli ani protahovat, ani prodlužovat, zpěv musí být naprosto přirozený a měli bychom dbát na charakteristické znaky písni.⁷⁴

5.1 Rytmus

J. Lasevičová definuje rytmický výcvik jako rozvoj rytmického cítění žáků prostřednictvím rytmických cvičení, která jsou ucelena tak, aby je žák nejprve dokázal pomocí jednoduchých slabik bez problémů přečíst a následně zapsat. Utřídění těchto rytmických cvičení a následné užívání v hodinách hudební výchovy vede žáky k rozšiřování rytmických dovedností, i k jejich upevňování.⁷⁵

Ladislav Daniel ve své práci uvádí, že smysl pro rytmus se u dětí rozvíjí ze všech hudebních schopností nejdříve. Následně objasňuje, co si děti z mateřských škol odnášejí na základní školy. Konstatuje, že každé dítě je na jiné úrovni rytmických dovedností. Proto je důležité tyto dovednosti v prvním ročníku u všech dětí sjednotit. Měly by umět vytleskat rytmus jednoduché písne a znát pojem **rytmus**. Dále bychom měli pracovat s pojmem **metrum** (doby). Každé dítě si může tyto dva pojmy vysvětlovat jiným způsobem, důležité však je, aby chápaly rozdíl mezi dobou a rytmem. Tedy, že tleskání rytmu je na každou slabiku a tleskání doby je jako pochodování. Dalším pojmem je **vytleskávání první doby taktu**. Pro děti je snazší na pochopení, když nejprve učitel začne vytleskávat první dobu taktu a až poté začne zpívat píseň. Vhodnou pomůckou může být tleskání pouze na levou nohu. Veškerým procvičováním

⁷⁴ BONUŠ, František. *Lidová píseň a její tradice*. Praha: Osvěta, 1952. Edice přednášek pro osvětové besedy (Osvěta). s. 23–24.

⁷⁵ LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy pro učitele primárního vzdělávání: distanční text*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 8073680076. s. 63.

jsou pak děti schopné samostatně vytleskávat rytmus, doby i takt a poté jsou již připraveny pro další část rytmického výcviku a tím je **zápis**. První, s čím se děti setkají, jsou krátké a dlouhé tóny, které se naučí rozeznávat. Nejprve si mohou pomáhat různými předměty, které představují krátké a dlouhé tóny, poté se učí zapisovat čárkové písmo na tabuli. Následně se děti učí noty čtvrt'ové ve dvoučtvrt'ovém taktu, čtvrt'ovou pomlku a na konci prvního ročníku se rytmus ukončí čtyřmi notami osminovými. Pro pomoc při učení not můžeme využít tzv. francouzské rytmické slabiky, které představují slabiky **tá** pro noty čtvrt'ové, **ta-te** pro noty osminové, **nic** pro čtvrt'ovou pomlku, **tá-á** pro notu půlovou a **ta-pe te-pe** pro noty šestnáctinové. Děti tak jednodušeji pochopí, pro ně možná, abstraktní pojmy, jako je polovina doby a doba. V prvním ročníku se žáci již seznamují i se samotným zápisem not, avšak pro usnadnění se využívají demonstrační pomůcky jako např. rytmické kostky.

L. Daniel apeluje na dvě metodické zásady při rytmickém výcviku. První z nich je opakování. Doporučuje rytmický výcvik do každé hodiny, alespoň 3-5 minut. Tak aby si žáci rytmy osvojili a svou rytmickou dovednost zlepšovali. Druhou zásadou je samotná aplikace. Tato zásada je velmi důležitá pro to, aby žáci poznali, proč se rytmy a jejich zápis učí. V hodinách se mohou doprovázet na hudební nástroje, zazpívat si písně z notových zápisů a jedině tak žáci pochopí, jaký smysl rytmický výcvik má, a tudíž je motivuje k další práci.

Ve druhém ročníku se žáci učí takty dvoučtvrt'ové i tříčtvrt'ové. Na každý měsíc by se měli naučit jeden nový rytmus, který si dokola opakují. Dále také pracují s jednoduchým rytmickým kánonem. Žáci jsou rozděleni do tří skupin, každá z nich dostane jeden rytmický nástroj a naučí se jeden již probraný rytmus. Poté učitel koriguje kánon postupným přidáváním nástrojů.

Třetí ročník je pro žáky opakovací, osvojují si již známé noty a jejich kombinace – osminové, čtvrt'ové, půlové včetně pomlk. Novým pojmem je však nota půlová s tečkou. Vhodnými písněmi k procvičování nových rytmů L. Daniel doporučuje písně Ach synku a Slunéčko zachází. Také doporučuje využívat dalších pomůcek jako jsou rytmické stavebnice a domino.

Čtvrtý ročník patří notám tříosminovým ve dvoučtvrt'ovém i tříčtvrt'ovém taktu. Pro žáky je učivo náročné. Podle L. Daniela tento rytmus zvládnou pouze ti žáci, kteří důkladně prošli celou metodickou řadou rytmického výcviku. Proto doporučuje nespěchat, důkladně se všemu věnovat a v posledním případě pak slevit z požadavků a přesunout některé učivo

čtvrtého ročníku (třiosminové noty v třičtvrtovém taktu) na ročník pátý, kde se poté přidávají ještě další pojmy – synkopa a osminová pomlka.⁷⁶

J. Lasevičová ve své knize uvádí mnoho příkladů, jak pestře a zábavně s žáky pracovat na rytmických cvičeních. Jedním z nich jsou rytmické karty, které si mohou žáci sami vyrobit. Hlavním principem je zraková identifikace a následné praktické propojení a vytleskání. Učitel nejprve ukáže rytmus na své kartě (zápis čárkového písma) a žák se jej snaží najít na své kartě. Poté si rytmus společně nebo po jednotlivcích vytleskají. Další variantou může být zahrání příslušného rytmu a následná identifikace. Pro získání rytmických dovedností J. Lasevičová doporučuje rytmické diktáty, které mohou být jak formou zápisu, vytleskávání či hry na hudební nástroj. Důležitá jsou však přípravná cvičení – učitel zahraje, žák vytleská, učitel znovu zahraje, žák zapíše čárkovým písmem, dále se určí takt, poté již žáci zapíšou a na konci společně zkontrolují. Základem je pak diktování po menších celcích.⁷⁷

5.2 Intonace

L. Daniel definuje intonaci jako hlavní prostředek k rozvoji hudebních schopností, spolu s rytmickým výcvikem. Dále uvádí: „*Cílem není zpěv z not na neznámou píseň, ale jde o jejich optimální hudební rozvoj, k němuž zpěv z not nepochybně vede.*“⁷⁸ Podle Hany Váňové má intonace tři významy. Prvnímu z nich se rozumí, že intonace je správné vyzpívání tónů v určité tónině. Druhý význam intonace chápeme jako metodu nácvičku písně. A poslednímu významu intonace rozumíme jako procesu rozvoje intonačních dovedností.⁷⁹

Základem pro zvládnutí intonace je zapotřebí dvou dovedností, které popisuje L. Daniel. První dovedností je správný poslech písně, následný zpěv každého stupně tóniny a zápis vzestupných i sestupných tónů, tzn. znalost diatonických postupů. Pro zvládnutí správného nasazení tónu se užívá tzv. opěrných písní. Na každý stupeň naučíme žáky jednu opěrnou píseň. Po osvojení tak žáci dokážou na zahrání příslušného stupně rozpoznat, o který stupeň se jedná a dokážou píseň zazpívat. Druhá dovednost, která se musí s žáky trénovat, je zpěv a zápis jednoduché melodie. Tyto melodie jsou složeny pouze z prim a sekund. Žák si nejprve musí

⁷⁶ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. Vyd. 3., dopl. Ostrava: Montanex, 2010. ISBN 978-80-7225-329-6. s. 20–28.

⁷⁷ LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy pro učitele primárního vzdělávání: distanční text*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 8073680076. s. 72–74.

⁷⁸ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. Vyd. 3., dopl. Ostrava: Montanex, 2010. ISBN 978-80-7225-329-6. s. 39.

⁷⁹ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. ISBN 978-80-7603-156-2. s. 47.

uvědomit vzestup a sestup po stupnici a k tomu tyto dva intervaly slouží. Učitel si může pomoci melodickými kostkami. Ty obsahují jednoduché melodie, které učitel různě střídá otáčením.

L. Daniel ve své publikaci popisuje veškeré učivo intonace na 1. stupni. Zprvu hned upozorňuje na rozdílnost v příchodu dětí do prvního ročníku. Jak již uvedl i v rytmickém výcviku, při intonaci se postup nemění. Cílem je sjednotit žáky na stejnou úroveň – rozezpívat celou třídu. V prvním ročníku se žáci seznamují s pojmy a rozdílností mezi zvukem a tónem. Ze všeho nejdříve se učí rozeznávat tóny vysoké a nízké. Jedná se o jednoduchá cvičení, ve kterých učitel hraje na klavír a žáci ukazují rukou vysoko (vysoký tón), nízko (nízký tón). Rozdílnost tónů postupně snižujeme, až dojdeme do jednočárkované oktávy. Zde je už na místě otázka – který z tónů je vyšší a který nižší? Až po zvládnutí dovednosti u všech žáků, může učitel přejít na další krok a tím je samotný zpěv či poslech, u kterého žáci zapisují nebo ukazují zvyšující se nebo snižující se melodie. Závěrem prvního ročníku jsou již diatonické postupy po stupnici. Žáci se tedy začínají učit zápis not do osnov. Při začínajícím zpěvu z not využíváme písně prvního stupně a pouze ty, které obsahují sestupné a vzestupné tóny ve stupnici. Příkladem je píseň *Sedí liška pod dubem*. Tuto píseň můžeme nejprve zpívat na určitou slabiku a noty zapisujeme melodicky. Dále můžeme využít nám již známý hudební diktát. Pokud shrneme vše, co by měli žáci prvního ročníku na konci roku umět, měl by to být samostatný nebo společný zpěv jednoduché písně, zopakování předebraného tónu v rozmezí c1 – a1 a rozpoznání vyššího a nižšího tónu.⁸⁰

Ve druhém ročníku pracujeme s písněmi prvního a pátého stupně. L. Daniel popisuje přesný postup nácvičení písně z not, se kterým poté pracujeme u každé nové písně. Následně si jednotlivé body představíme:

1. Na začátku každé nové písně nejprve žáci musí rozpoznat a poté zazpívat daný stupeň, dále se zaměříme na diatonické postupy – buď předvádíme melodii rukou ve vzduchu nebo na intonační tabulce.
2. Rytmizace písně – přečtení rytmů na slabiky.
3. Spojení melodie s rytmem – žáci zpívají píseň na konkrétní slabiky.
4. Označení názvu písně a motivace k další práci. Tato část je velmi důležitá. Učitel sám zazpívá píseň a žákům rozdává úkoly, aby si všímali, jaké charakteristické prvky píseň má. Např. smutná, veselá, rychlá, pomalá...

⁸⁰ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. Vyd. 3., dopl. Ostrava: Montanex, 2010. ISBN 978-80-7225-329-6. s. 39–43.

5. V této části se žáci učí slova písně nazpaměť. L. Daniel nedoporučuje psát slova pod noty, protože v tuto chvíli se žáci nedokážou soustředit na obě věci zároveň. Dále uvádí, že v první hodině není potřeba se učit všechny sloky.
6. Po naučení textu přichází dotvarování celého přednesu písně. Určíme tempo, pracujeme s dynamikou, frázováním, výslovností a v neposlední řadě s výrazem přednesu.
7. Po veškerém nácviku přichází přednes písně se všemi jejími složkami a následně celý výkon nesmíme zapomenout ohodnotit. A v dalších hodinách píseň opakujeme nebo docvičujeme.⁸¹

Učivo třetího ročníku patří pouze stupni třetímu, jelikož je podle L. Daniela ze všech stupňů nejtěžší. Opěrnou písní, kterou můžeme pro nácvik využít je *Maličká su*. I v tomto případě se postupuje stejnými postupy a využívá se hudebního diktátu. Ten se rozděluje na simultánní a pamětný. V obou případech žáci musí poznat stupeň, na který píseň začíná a poté tóny diatonickým způsobem zapsat. Při simultánním diktátu současně učitel hraje půlové noty a žáci zapisují, kdežto při pamětném učitel zahraje tón, který si žáci ihned zapíší a následuje hraní několika tónů, které si žáci musí zapamatovat a až po dohrání zapsat. L. Daniel však apeluje na nepřekročení hranice času, kterou máme v hodině intonaci věnovat, a tou je 3–5 minut. Nový prvek, který se ve třetím ročníku přidává, je tzv. oktávová transpozice. Jedná se o práci s dvoučárkovanou oktávou. S žáky toto cvičení praktikujeme tím způsobem, že zahrajeme tón ve dvoučárkované oktávě, tedy laicky tón vysoký, a žáci ho zazpívají v jednočárkované oktávě – zazpívají tón o oktávu níže. Dále žáky připravujeme na dvojhlas. Začínáme nejjednodušeji, a to zahráním tercie. Po zvládnutí nástupu na tercii přidáváme sexty a dále také postupně kvarty i kvinty.⁸²

Ve čtvrtém ročníku je učivo zaměřeno na osmý stupeň, doporučenou písní pro nácvik je *Zajíček běží po silnici*. Žáci jsou v intonaci velmi zdatní, a tak by se měli orientovat ve dvojhlase, měli by být schopni zapisovat notový diktát do notového sešitu, dále by měli znát jména not v C-dur. Při diktátu jednotlivých stupňů v C-dur L. Daniel upozorňuje na sluchovou a vizuální stránku. Dokonce více prosazuje nácvik vizuální, při kterém žáci musí zapsat správný stupeň do notového záznamu. Poslední dovedností, kterou by se měl žák naučit, je zpěv ve dvou oktávách.

⁸¹ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. Vyd. 3., dopl. Ostrava: Montanex, 2010. ISBN 978-80-7225-329-6. s. 44.

⁸² Tamtéž. s. 47–49.

Pátý ročník zakončujeme pátým a sedmým spodním stupněm. V diktátu přistoupíme k rytmicko-melodickému zapisování not. Tzn. nejprve zahrajeme libovolný tón, který si žáci zapíší, tímto provedeme celou melodii. Žáci si následně uvědomí melodii, kterou pak doplní o rytmizaci – na hlavičky not dodělají příslušné nožičky a dodělají takty. Žáci by měli na konci roku bez problému zpívat diatonické postupy, rozlišit durové stupnice od mollových či zazpívat první i druhý tón ve dvojhlase.⁸³

Učivo intonace je velmi rozsáhlou složkou hudební výchovy, můžeme se tím přesvědčit i u intonačních opor, kterými se zabývalo mnoho pedagogů. Tou nejznámější, kterou zde zmiňujeme, je opěrná píseň od L. Daniela, která se nejvíce osvědčila. Představíme si však i některé další.

H. Váňová ve své knize popisuje jednotlivé opory. První z nich je tzv. **prstová notová osnova**. Tato opora je založena na prstech levé ruky, které ukážeme dlaněmi k žákovi. Prsty by měly představovat linky a prostor mezi prsty mezery mezi linkami. Tímto způsobem můžeme žákům říkat názvy tónů a žáci ukazují na příslušný prst či mezeru. Dalším příkladem je **fonogestika**, převzata od Zoltána Kodályho. Principem jsou pohyby rukou, které představují jednotlivé stupně v durové tónině. Každá z jednotlivých solmizačních slabik do, re, mi, fa, so, la, si, do znázorňuje určitý pohyb ruky. Tento postup napomáhá představit si a správně intonovat každý stupeň. **Tónický kvintakord**, tzv. opěrný trojzvuk, užíval Bohumil Čeněk. Zahraný trojzvuk pomáhá k intonaci vedlejších stupňů, které se vztahují k tónům tónického kvintakordu. Při výuce hudební výchovy je pak na učiteli, které další pomůcky využije ke správnému naučení intonace. Často se využívají pomůcky jako intonační schody, či klaviatura. Tyto i jiné pomůcky si můžeme vyrobit sami a samozřejmě je pak na každém učiteli, který intonační postup a které pomůcky zvolí pro jeho výuku. Musí však brát zřetel na individualitu každého žáka.⁸⁴

5.3 Přednes písně

Písně, které vybírá učitel pro výuku, by neměly být podle J. Koutského vybírány náhodně. Pedagog by si měl uvědomit, co dané písně mohou žákům dát a jak by s nimi mohli dále pracovat. Při práci s konkrétní písní by měl učitel hledět na hudební složky, které písně obsahují, a dbát na ně při práci s nimi. Těmito složkami jsou text a jeho porozumění, délka

⁸³ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. Vyd. 3., dopl. Ostrava: Montanex, 2010. ISBN 978-80-7225-329-6. s. 51–54.

⁸⁴ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. ISBN 978-80-7603-156-2. s. 48–49.

písně a intonační náročnost. Následně si učitel rozebere píseň po hudební (rytmus, melodie, harmonie) a didaktické stránce (správný metodický postup). Poté při nácviu písně využijeme motivaci hudební nebo mimohudební. Do hudební motivace zařazujeme správný přednes písně, poslech, nahrávku. V mimohudební motivaci můžeme využít široké spektrum možností v závislosti na tématu písně, které nám napomohou k většímu zájmu žáků k další práci. Využít můžeme pohybových her, rozhovoru či literární ukázky.⁸⁵

5.4 Instrumentální doprovod

Instrumentální doprovod (ID) je jednou ze složek hudební výchovy. Ve výuce se začal využívat v 60. letech 20. století, kdy zcela změnil pohled na tehdejší HV.⁸⁶ J. Lasevičová charakterizuje ID jako: „*doplňkem dětského zpěvu tím, že ho zpestřuje a obohacuje, do hodin hudební výchovy pak přináší zpestření.*“⁸⁷ Při instrumentálních činnostech můžeme využít mnoho hudebních nástrojů. Hojně jsou užívány zobcové flétny a klávesy. Nejznámějšími nástroji pro doprovod jsou však využívány Orffovy nástroje. Typické jsou pro své jednoduché ovládání, vhodnost užití i pro nejmenší děti a vyznění dětského hlasu při hře na některý z nástrojů. Nástroje se rozdělují na rytmické (ozvučná dřívky, triangel, tamburína, bubínek) a melodické (metalofon, xylofon, zvonkohra), ale najdeme i nástroje dechové (zobcová flétna, ústní harmonika).⁸⁸ Carl Orff mimo jiné rozpracoval metodiku instrumentálních činností do hodin HV s názvem Schulwerk. Tuto adaptaci pak přejali čeští skladatelé Ilja Hurník a Petr Eben a vytvořili tak český model Orffovy školy, s ohledem na českou lidovou slovesnost.⁸⁹

J. Koutský popisuje ve své publikaci, co je přínosem instrumentálních doprovodů. Podle něj můžeme žáka právě díky ID více motivovat do další práce s písněmi, dále se rozvíjejí jak v hudebním poslechu, tak i v rytmickém výcviku. Dáváme jim prostor k seberealizaci, trénujeme spojení jejich hry se zpěvem a zbavujeme je strachu z hudebního projevu před spolužáky.⁹⁰

Základní postup pro rytmický doprovod nám vysvětluje L. Daniel. Základním prvkem pro úspěšný doprovod je znalost tří rytmických prvků (rytmus písně, metrum a takt). Tento

⁸⁵ KOUTSKÝ, Jaroslav. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-372-9. s. 83–85.

⁸⁶ Tamtéž. s. 24.

⁸⁷ LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy pro učitele primárního vzdělávání: distanční text*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 8073680076. s. 87.

⁸⁸ Tamtéž. s. 89–91.

⁸⁹ Tamtéž. s. 87.

⁹⁰ KOUTSKÝ, Jaroslav. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-372-9. s. 24.

doprovod jsou žáci schopni vytvořit již v první třídě, využít mohou např. paličky nebo mohou ťukat prstem do kláves. Při začátečním doprovodu bychom měli začít s písňemi tónického kvintakordu, kdy každý žák hraje po celou dobu písničky pouze jeden tón akordu a tím vznikne kvalitní doprovod. Dalším z improvizčních doprovodů, který je také velmi efektivní, je tzv. **aleatorika fukací harmoniky**. Tento způsob je však založen na daných pravidlech, která musíme dodržet proto, aby vznikl zvučný ladící doprovod. Začínáme tónem tónického kvintakordu a poté postupujeme na klaviatuře v rozmezí od sedmého spodního tónu po šestý stupeň. Poté se můžeme pohybovat v tomto rozsahu, stoupat nahoru či dolů, nesmíme však tóny přeskakovat nebo opakovat. Dalším možným postupem při doprovodu je **pentatonika**, založena na postupu pěti tónů (bez čtvrtého a sedmého stupně) a následný aleatorický postup. Doporučeným využitím pentatoniky je na černých klapkách kláves, které mimo jiné představují doprovod ve fis dur, což je správná tónina pro zpěv dětí. Tyto oba postupy, které byly představeny, jsou založeny na improvizaci. L. Daniel však vysvětluje, že učitel by měl především žáka naučit hrát doprovody, nejenom si je vytvářet. Proto učitelé vycházejí ze svých metodických příruček a učí žáky různé typy doprovodů. Nejdůležitějším prvkem, jak již L. Daniel zmínil, je však rytmus.⁹¹

J. Koutský nás seznamuje s lidovými hudebními nástroji, které můžeme využít jak v hodinách HV, tak i jednoduše vyrobit ve výtvarné výchově. Znáмым lidovým nástrojem je **vozembouch**. Jak již název napovídá, jeho zvuk tkví v bouchání o zem. Základem je libovolná dřevěná tyč, na níž přiděláme zvučné nástroje jako pokličky nebo zvonečky. Hraje se s ním na přízvučnou dobu taktu a většinou nám nahrazuje bicí nástroje. **Fanfrnoch** neboli bukáč či bukál, má podobu hliněného džbánu, na jehož otvoru je připevněna kůže. V otvoru jsou provlečeny prameny koňských vlasů, tzv. žíní, na kterých se mokrou rukou projíždí a tím se utváří hluboký zvuk. K tomuto nástroji jsou potřeba dva lidé, jeden, co drží džbán a druhý hraje. Dalším hudebním nástrojem je **valcha**, která se dříve využívala na praní prádla. Jednoduše člověk drží valchu a klacíkem na ní přejíždí z vrchu dolů. Výhodou je držení delšího tónu. Posledním nástrojem, který si představíme, je **velikonoční řehtačka**, kladívko, či hrkačka, kterou děti využívají při občůzkách po vesnici před Velikonoci.⁹²

⁹¹ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. Vyd. 3., dopl. Ostrava: Montanex, 2010. ISBN 978-80-7225-329-6. s. 68–70.

⁹² KOUTSKÝ, Jaroslav. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-372-9. s. 34–35.

5.5 Pohybová činnost

Hlavním cílem pohybových činností, které H. Váňová zmiňuje, je, aby se žáci naučili propojovat pohyby s hudbou a naučili se vnímat spojitost mezi obsahem hudby a tancem. Dále pak doporučuje využití lidových písní nebo říkanek, díky jejichž pravidelnému rytmu umožňuje žákům vyjadřovat pohyby a další hudebně výrazové prostředky.⁹³ J. Lasevičová dodává, že pohybová výchova také pomáhá k rozvoji hudebních schopností duševně nevyrovnaným jedincům a jedincům s problémem soustředění.

Pohybovou činnost rozdělujeme do dvou oblastí: **oblast pohybové výchovy** a **oblast taneční výchovy**. **Oblast pohybové výchovy** – je zaměřena na hry na tělo (tleskání, pleskání, dupání, luskání), které umožňuje vyjadřovat elementární pohyby, poznávat své tělo a vnímat rytmus i metrum, v praxi můžeme využít i kombinaci více prvků, např. tleskání při chůzi dopředu a pleskání při chůzi dozadu. Dále do této oblasti spadá hra na rytmické bicí nástroje, základy taktování nebo vyjádření obsahu písně pohybem. Při základech taktování využíváme hru na tělo, např. ve dvoučtvrt'ovém taktu na první dobu tleskáme, na druhou dobu pleskáme. **Taneční výchova** – podle J. Lasevičové je na 1. stupni taneční výchova ve velmi malém rozsahu, pokud vůbec v nějakém. Přisuzuje však tanci velkou váhu, protože vede ke kultivovanému pohybu, k citění a prožívání hudby. Jelikož tanec úzce souvisí s rytmem, musíme zařazovat taneční kroky do různých ročníků tak, aby byly přiměřené věku žáků. První ročník je zaměřen na správnou chůzi, v dalším ročníku se stále opakuje správná chůze i běh a přidává se polkový krok, tančí se tance ve dvoučtvrt'ovém taktu. Ve třetím ročníku se již žáci seznamují s tříčtvrt'ovým taktem, učí se tedy valčíkový krok a mazurku. Čtvrtý ročník je povětšinou opakovacím a procvičovacím pro obměny tanců z jednoho rytmu do rytmu dalšího, dále se přidává nám již známý mateník. V pátém ročníku již žáci ovládají lidové tance, můžeme přidat country a další tance vhodné pro žáky. Součástí výchovy jsou také improvizční hry, postavené na čilé nezávislosti projevu tance žáka. Není zde dáno žádné pravidlo, pohyb tedy nemusí být dokonalý, vyjadřuje pouze originální pojetí tance každého jedince.⁹⁴

⁹³ VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. ISBN 978-80-7603-156-2. s. 63.

⁹⁴ LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy pro učitele primárního vzdělávání: distanční text*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 8073680076. s. 94–98.

6 Folklorní soubory na Horácku a Podhorácku

Hned na začátek je důležité zmínit Horácké folklorní sdružení HORFOS, které je „dobrovolnou organizací sdružující soubory, skupiny, taneční a pěvecké interprety, muzikanty, choreografy, pedagogy, etnografy a další profesionální a neprofesionální umělce a pracovníky zabývající se lidovým uměním Horácka.“⁹⁵ Hlavní činností organizace je rozvoj lidové kultury, poradenství pro jednotlivé soubory, vzdělávání se v tomto oboru, pořádání folklorních akcí a další.⁹⁶

V této kapitole si konkrétněji zaměříme na folklorní soubory z Vysočiny, které zpracovávají písně a tance z Horácka a Podhorácka. Všechny zmiňované soubory fungují samostatně, kromě Pramínku Jihlava, který spadá do organizace HORFOS.

6.1 Soubory

Horácká muzika

Horácká muzika byla založena Josefem Adžikem – Horou před více než 25 lety. J. A. Hora je považován za jednoho z nejvýznamnějších sběratelů lidových písní druhé poloviny minulého století. Jeho repertoár je také základem Horácké muziky, která zprvu sloužila jako doprovodná kapela tehdejším folklorním souborům. Klasické bylo i nástrojové složení kapely, to se změnilo až v posledních několika letech, kdy se Horácká muzika snaží o novější podobu projevu lidové hudby, která se promítá na aranži skladeb či způsobu interpretace. Snahou je přiblížit se k novodobé hudbě a zároveň popularizovat hudbu lidovou.⁹⁷

Houslová muzika Bítešan a Národopisný soubor Bítešan

Národopisný soubor Bítešan byl založen ve Velké Bíteši roku 1965 původně jako kroužek pro děti. V současnosti je Bítešan rozdělen do několika věkových kategorií od nejmenších školáků po dospělé. Celý rok nacvičují pásma, se kterými vystupují na folklorních událostech v Česku i cizině. Každoroční domácí folklorní akce, kterých se účastní, je dětská přehlídka Mladé Bítešsko – konaná v rámci poutě, festival Setkání na Podhorácku – při události Tradičních bítešských hodů a scénický pořad Na bítešském jarmarku.

⁹⁵ O Horáckém folklorním sdružení. *Horácké folklorní sdružení* [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://horfos.cz/>.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Žijeme folklorem našeho kraje. *Horácká muzika* [online]. c2018 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.horackamuzika.cz/>.

V rámci uchování zvyků pak děvčata z Bítešanu tancují každoročně při svatodušních občůzkách Královniček.⁹⁸

Horácký folklorní soubor Bajdyš

Folklorní soubor pochází z Třebíče, kde byl založen roku 1984. Název souboru je odvozen od tance, který je charakteristický svou živostí a energií, kterou představují právě děti a mladí tanečníci. I proto se soubor zaměřuje nejvíce na žertovnou tematiku, ale také na milostnou a rekrutskou. Mladší verzi souboru je soubor Bajdyšek, který si vychovává děti již od útlého věku.⁹⁹

Horácký folklorní soubor Pramínek Jihlava

Byl založen roku 1984 Ing. Miloslavem Brtníkem. Původně se jednalo o dětskou taneční skupinu, která byla součástí souboru Vysočan. Později vznikla muzika, kterou vedla Dana Brtníková. V současnosti se věnuje písním a tancům řemeslným, také zpracovává jarní zvyky či milostnou tematiku. Muzika souboru pracuje s písněmi celého Horácka a snaží se vytvářet písně tradiční podoby, ale také provádí orchestrální adaptace. Je také jediným uskupením, kde se využívají skřipky (nástroj podobající se houslím a charakteristický svým skřípavým zvukem). Soubor Pramínek se velmi aktivně zapojuje do folklorních akcí, slavností či mezinárodních folklorních festivalů a nechybí ani při reprezentaci České republiky v cizině, kde mimo jiné v roce 2014 absolvovali své první turné po Mexiku.¹⁰⁰

⁹⁸ HOLÁNEK, Pavel, Jaroslava CENDELÍNOVÁ, Taťána HORKÁ, Renata POHANKOVÁ, Josef HÁJEK, Silva SMUTNÁ a Jan ZDUBA. *Bítešsko: regionální učebnice*. 2. vydání. Ilustroval Kateřina POSPÍCHALOVÁ. Velká Bíteš: Informační centrum a Klub kultury Města Velké Bíteše ve spolupráci se ZŠ Velká Bíteš, 2013. ISBN 978-80-270-3329-4. s. 123.

⁹⁹ O nás. *Horácký folklorní soubor Bajdyš* [online]. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.bajdys.cz/o-nas>.

¹⁰⁰ O nás. *Pramínek* [online]. c2023 [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <http://praminekjihlava.cz/about/>.

7 Podhorácké a horácké zpěvníky

7.1 Lidové písně z Podhorácka I.

První díl zpěvníku se zaměřuje na oblast Velkobítešska a Náměšťska. Hlavním cílem zpěvníku je podle editorek M. Toncrové a S. Smutné, aby z něj mohly čerpat všechny instituce pracující s dětmi. Sbírka vznikla na základě spolupráce s Etnologickým ústavem Akademie věd České republiky, který uchovává rukopisné záznamy, jež ve sledované oblasti zapsali sběratelé lidových písní v minulém století. Dalšími zdroji poskytujícími materiály pro zpěvník byly písňové zápisy z fondů a současných výzkumů některých podhoráckých institucí, starší publikace a soukromé prameny, jež svou výzkumnou prací získala S. Smutná.¹⁰¹

Zpěvník zahrnuje písně z asi 120 míst, některé lokality jsou zastoupeny hojněji, některé méně. K tomu M. Toncrová dodává: „*Sběratelská práce byla a vlastně i dnes je do jisté míry věcí náhody: že existuje v obci někdo, kdo rád a hodně zpívá, že zpěv patří ke každodennosti obce, a konečně že právě do takové obce zavítal někdo, kdo byl schopen písně zapsat, to nebylo samozřejmostí.*“¹⁰² Vysvětluje tak důvod, proč je na některých místech zápisů více a někde méně. To, že se z některých míst nedochovalo tolik písní, vysvětluje M. Toncrová tím, že jednoduše dříve vymizely, než je stihl nějaký sběratel zaznamenat nebo se do obce vůbec nepodíval. Je ale potřeba zmínit fakt, že na celém Podhorácku i v jeho blízkém okolí se zpívaly totožné či velmi podobné písně. Takové písně pak můžeme spatřit v několika zápisech od více sběratelů. Existovaly však i písně místní, které se zpívaly pouze v úzkém okolí.¹⁰³

Celý sborník písní obsahuje v největší míře durové tóniny, nechybí ale ani ty mollové. Najdeme zde písně končící na třetí stupeň, čímž se pokládají za písně mladší nebo také pololidové. Nechybí však ani písně zakončené na druhý stupeň, jejichž charakterem je pocit neukončenosti. Takty nalezneme nejčastěji dvoučtvrtěové a melodii založenou na rozložených akordech. Dále můžeme pozorovat písně podobné svým charakterem k písním horáckým, moravským i českým, proto také písně obsahují legata, která jsou pro lidové písně z Čech typické. Dalším znakem písní vyskytujících se ve zpěvníku je opakování úvodní části písně na začátku a na konci.¹⁰⁴

¹⁰¹ TONCROVÁ, Marta a SILVA SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2011. ISBN 978-80-87112-53-3. s. 7.

¹⁰² Tamtéž. s. 8.

¹⁰³ Tamtéž. s. 8.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 17.

7.2 Lidové písně z Podhorácka II.

Druhý díl podhoráckého zpěvníku je zaměřen na okolí Třebíčska, Hrotovicka, Moravskobudějovicka a Jemnicka. V prvním díle zpěvníku byly zveřejněny rukopisné zápisy, které až na výjimky nebyly nikde jinde vydány. V druhém díle se však potkáme i s písněmi, které již někde publikovány byly. Zpěvník je opatřen odkazy na všechny verze již někdy publikovaných písní, a to z důvodu dalších bádání. Podobně jako v prvním díle publikace si editorky kladly za cíl dostat písně do povědomí v místech, kde písně vznikly a kde byly zapsány. Dalším důvodem byla taktéž nedostačující dostupnost starších sborníků veřejnosti.¹⁰⁵

7.3 Lidové písně z Podhorácka III.

Poslední díl zpěvníku se zaměřuje na Tišnovsko, Bystřicko a jejich okolí. Celkem se jedná o oblast se 140 obcemi, avšak zápisy pochází pouze ze 32 obcí, protože ostatní obce spadají již do oblasti Horácka. Sborník je tvořen povětšinou písněmi sesbíranými H. Bímem, který se během své penze na oblast Tišnovska zaměřil a dohromady sesbíral 150 písní.¹⁰⁶

Třídílný zpěvník přináší průřez písněmi z celé oblasti Podhorácka. M. Toncrová poukazuje na mnohočetnou podobnost písní napříč všemi díly a dále udává příklady konkrétních písní, které se na území Podhorácka prolínají nejvíce. Nejčtenější písní je Stojí borověnka borová, která se ve zpěvnících objevuje pětkrát. Další raritou je píseň Čtyři koně ve dvoře, jež je zaznamenána na více než 100 zápisech po celé Moravě a Slezsku. Na Podhorácku se však její zápis slok poměrně mění. Nezachovává totiž milostnou složku písně, ale přeměňuje ji na vojenskou a takových písní je v oblasti Podhorácka mnohem více.¹⁰⁷

7.4 Zpěvník z Horácka a Podhorácka: výběr písní pro školy

Jedna z editorek M. Toncrová v úvodu publikace vysvětluje důvod vydání zpěvníku. Jedním z hlavních důvodů byla snaha dostat regionální lidovou píseň do povědomí dětí v celém Kraji Vysočina. Část písní již byla publikována v některém ze tří podhoráckých zpěvníků, nicméně editorky M. Toncrová a S. Smutná chtěly vytvořit takový zpěvník, který bude přiměřený věku dětí a který by byl využit na základních i uměleckých školách. U každé písně

¹⁰⁵ TOMÁŠOVÁ, Eva, TONCROVÁ, Marta a SILVA SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2013. ISBN 978-80-86894-25-6. s. 7.

¹⁰⁶ OCHRÝMČUKOVÁ, Irena, TONCROVÁ, Marta a SILVA SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2015. ISBN 978-80-86894-36-2. s. 7.

¹⁰⁷ Tamtéž. s. 22–23.

nechybí informace o lokalitě, kde byla píseň zaznamenána, a také o příležitosti, při které se daná píseň zpívala. Také nechybí vysvětlivky k neznámým slovům tehdejšího nářečí. Ačkoliv se jedná o zpěvník pro děti, mnoho dětských písní v něm není, a to z důvodu malého množství písní tohoto typu. Pro sběratele byly dětské písně jednoduché, proto je často nepovažovali pro svůj sběr za důležité. Mezi dětskými písněmi najdeme nejčastěji písně žertovné, úsměvné, ale i milostné, písně s hudební tematikou nebo písně obřadní a vojenské.¹⁰⁸ Tato publikace byla uvedena v Třebíči v roce 2017, při této příležitosti bylo zmíněno několik informací a dat o zpěvníku. Sbírka písní pro školy byla vytvořena jako poslední uzavírající část podhoráckých zpěvníků, které byly následně distribuovány do 430 institucí v celém Kraji Vysočina, do základních škol, základních uměleckých škol, mateřských škol a folklorních souborů.¹⁰⁹

¹⁰⁸ TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Zpěvník z Horácka a Podhorácka: výběr písní pro školy*. Třebíč: Muzeum Vysočiny Třebíč, příspěvková organizace, 2017. ISBN 978-80-88081-12-8. s. 7–8.

¹⁰⁹ 20171207 tr zpevník1cast15min. In: *YouTube* [online]. 12. 12. 2017 [cit. 2023-02-06]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=ToA-bvFTfKw&ab_channel=Region%C3%A1ln%C3%ADpracovi%C5%A1t%C4%9Btradi%C4%8Dn%C3%ADlidov%C3%A9kulturyvKrajiVyso%C4%8Dina. Kanál uživatele Regionální pracoviště tradiční lidové kultury v Kraji Vysočina.

8 Praktická část

V praktické části se budeme zabývat výzkumným vzorkem, který jsme pomocí metody dotazníku získali. Představíme si obecné náležitosti celého výzkumu, jeho cíle, stanovíme si hypotézy nezbytné pro vyhodnocení a závěr výzkumu. Prozkoumáme každou otázku z dotazníkové šetření a posoudíme odpovědi, které nám byly poskytnuty. Na úplný závěr zhodnotíme celý průběh a výsledek výzkumu, představíme doporučení vedoucí ke zlepšení postavení podhoráckých lidových písní v hudební výchově na 1. stupni ZŠ.

8.1 Výzkumné šetření

Ve výzkumném šetření jsme zjišťovali, zda učitelé 1. stupně v hodinách hudební výchovy využívají podhorácké lidové písně, které pocházejí z jejich etnografického regionu. Zda písně ze svého kraje znají, využívají je v rámci výuky a zda mají možnost využít některé zpěvníky podhoráckých lidových písní na svých školních pracovištích. V rámci našeho šetření jsme uplatnili kvantitativní výzkum, který nám zajistil potřebná data pro zpracování. Na samém začátku výzkumu jsme nejprve přemýšleli o správném sestavení dotazníku pro pedagogy. Rozdělili jsme si ho pomyslně na dvě části. V první části zjišťujeme od pedagogů základní informace jako je věk, pohlaví, délka praxe, ale také jejich vztah k lidové písni. Druhá část dotazníku je již zaměřena na práci s lidovou písni. Otázky se zabývají již konkrétními pojmy, jako je znalost podhorácké lidové písně a zpěvníku, jejich užití, práce s podhoráckým zpěvníkem, dále i názory učitelů na celou problematiku. Celý dotazník je tvořen 18 otázkami. Nejčastěji se vyskytují otázky uzavřené, ale nechybí ani otázky otevřené a polootevřené. Dotazník nebyl nijak náročný na vyplnění, otázky byly kladeny jasně a jednoduše tak, aby respondenti všemu rozuměli a aby čas, který dotazníku věnovali, nepřesahoval 10 minut.

Hlavním cílem výzkumu bylo analyzovat současný stav využívání podhoráckých lidových písní v hudební výchově na 1. stupni ZŠ s použitím podhoráckých zpěvníků určených pro školy. Dílčími cíli bylo zjistit vztah učitelů k podhoráckým lidovým písním a jejich názor na danou problematiku.

8.2 Výzkumné hypotézy

V této části si zvolíme výzkumné hypotézy, které po analýze všech dat z dotazníku potvrdíme či vyvrátíme.

1. Jestliže učitelé znají podhorácké lidové písně, pracují s nimi v hodinách hudební výchovy.
2. 80 % pedagogů hudební výchovy na 1. stupni ZŠ nevyužívá Zpěvník z Horácka a Podhorácka: výběr písní pro školy.
3. Podle pedagogů není u žáků důležitá znalost podhoráckých lidových písní.

8.3 Výzkumný vzorek

Do výzkumného vzorku byli zapojeni učitelé 1. stupně základních škol. Nejprve jsme oslovili 18 ředitelů základních škol s prosbou o předání dotazníků svým pedagogickým kolegům z 1. stupně. Tento způsob se však neosvědčil, protože se výzkumného vzorku účastnilo velmi nízký počet respondentů. Následně jsme zaslali dohromady 121 emailů učitelům z 10 základních škol, u kterých jsme věděli, že se k nim dotazník od ředitelů škol buď vůbec nedostal, nebo jej vyplnilo malé množství respondentů. Kontaktovali jsme je pomocí emailových adres, dostupných na stránkách všech základních škol.

Výběr 18 základních škol nebyl náhodný. Hlavním kritériem bylo, aby školy byly součástí etnografické oblasti Podhorácko a zároveň patřily do Kraje Vysočina. Důvodem bylo, abychom si mohli ověřit, zda pedagogové znají etnografickou oblast, ve které žijí, ale především zda vůbec vědí, že mají možnost ve svých hodinách hudební výchovy využít Zpěvník z Horácka a Podhorácka: výběr písní pro školy, který byl distribuován do všech základních škol na Vysočině.

8.4 Časové rozložení výzkumu

V první fázi výzkumu jsme si určili hlavní cíl celého šetření. Následně jsme si rozpracovali dílčí cíle a stanovili základní hypotézy. Na základě cílů a hypotéz jsme si zvolili metody výzkumu a výzkumný vzorek. Poté jsme již pracovali na vytvoření dotazníku s pomocí internetové stránky Google Forms. Celý dotazník obsahuje 18 otázek.

V druhé fázi proběhlo samotné šetření, které započalo rozesláním dotazníků do základních škol a následné vyčkávání na dostatek odpovědí pro vyhodnocení celého výzkumu. Dotazník byl ředitelům škol rozeslán na začátku listopadu roku 2022, po neúspěšném pokusu byly znovu dotazníky rozeslány učitelům v měsíci lednu roku 2023 a během měsíce února jsme obdrželi dostatek respondentů k následnému zpracování všech dat na základě vytvoření grafů a tabulek. Poté mohlo dojít k potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz a zhodnocení celého výzkumu.

8.5 Metody výzkumu

Pro naši práci jsme zvolili metodu kvantitativního výzkumu, u kterého jsme si byli jisti, že přinese potřebný počet dat k vyhodnocení cíle naší práce. Proto jsme také jako empirickou metodu využili dotazník, díky němuž jsme následně mohli ověřit stanovené hypotézy. Dotazník se skládal z 18 otázek uzavřených, otevřených i polootevřených. Vytvořen byl na základě stanovených cílů a především tak, aby nebyl pro respondenty nijak časově náročný.

8.6 Analýza dotazníkového šetření

V této části budeme již pracovat s veškerými daty, které jsme díky dotazníku získali. Všechna data analyzujeme a následně vyhodnotíme. Po zaslání dotazníků 18 ředitelům základních škol nám bylo navraceno pouze 11 odpovědí. Následně jsme zaslali email s prosbou o vyplnění dotazníku 121 učitelům z 10 základních škol. Nakonec se nám podařilo sesbírat 62 odpovědí. Vzhledem ke kritériím, na jejichž základě se dotazník rozesílal do nižšího počtu míst, bylo zřejmé, že počet respondentů nebude vysoký, nicméně i přesto počet sesbíraných dat naznačuje jistou neochotu či nezájem o dané téma.

První část dotazníku

Tato část se zaměřuje na základní údaje o respondentech, jako je jejich pohlaví, věk, délka praxe, název školy, ve které jsou zaměstnáni a obecný vztah pedagogů k lidovým písním.

Otázka č. 1: Jakého jste pohlaví?

V 1. otázce jsme se zeptali na pohlaví respondentů. Z celkových 62 respondentů zodpovědělo na dotazník 59 žen a 3 muži. Tento údaj nám nepřinesl nijaká velká zjištění, sloužil pouze pro základní představu o tom, jaké pohlaví převažovalo ve vyplňování dotazníků. Ženské pohlaví je v českém školství stále ve většině, i proto nás tento údaj nijak nepřekvapil.

Jakého jste pohlaví?	Počet responzí
Žena	59
Muž	3

Tabulka č.1: Jakého jste pohlaví?

Graf č. 1: Jakého jste pohlaví?

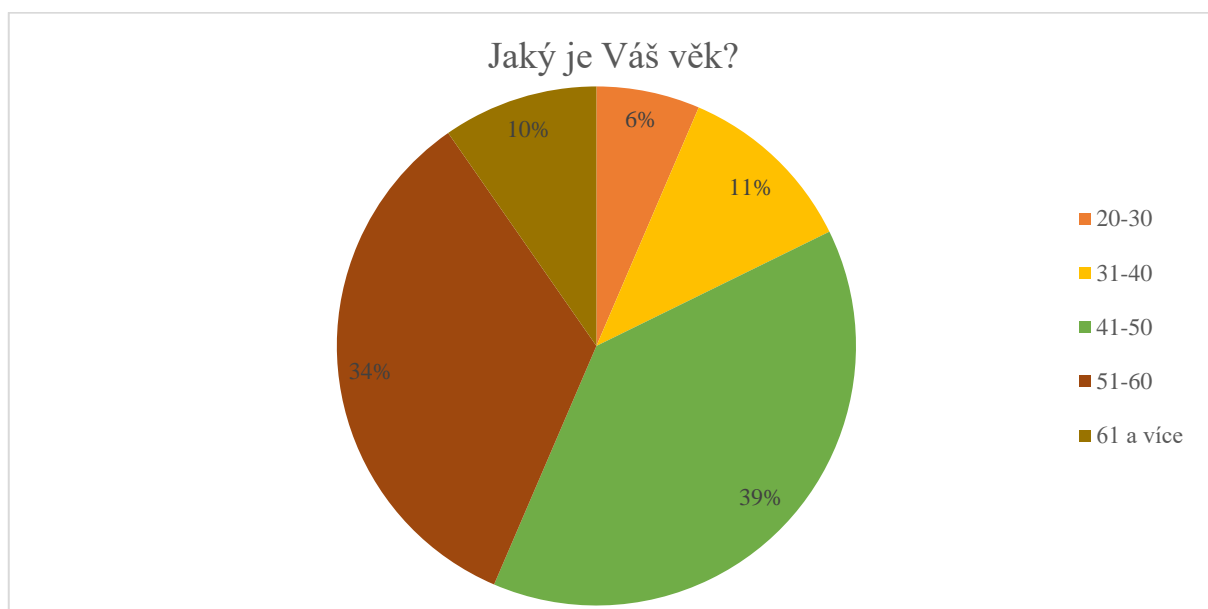
Otázka č. 2: Jaký je Váš věk?

Otázka na věk respondentů nám měla přiblížit, jaká věková skupina převažuje v našem výzkumu. Nejvíce zastoupeným věkem respondentů je 41–50 let, který tvoří 39 %. Pouze o 5 % méně má věk 51–60 let v celkovém počtu 34 %. Dále tvoří 11 % učitelů ve věku 31–40 let, v těsném závěsu v počtu 10 % je věk 61 a více. Nejméně zastoupeným věkem v počtu 6 % je věk 20–30. Výsledky nám ukazují a také potvrzují, že na školách převažují pedagogové

s dlouholetou praxí a mladých absolventů je stále potřeba k doplnění učitelských sborů a nahrazení pedagogů důchodového věku.

Jaký je Váš věk?	Počet responzí
20–30	4
31–40	7
41–50	24
51–60	21
61 a více	6

Tabulka č. 2: Jaký je Váš věk?

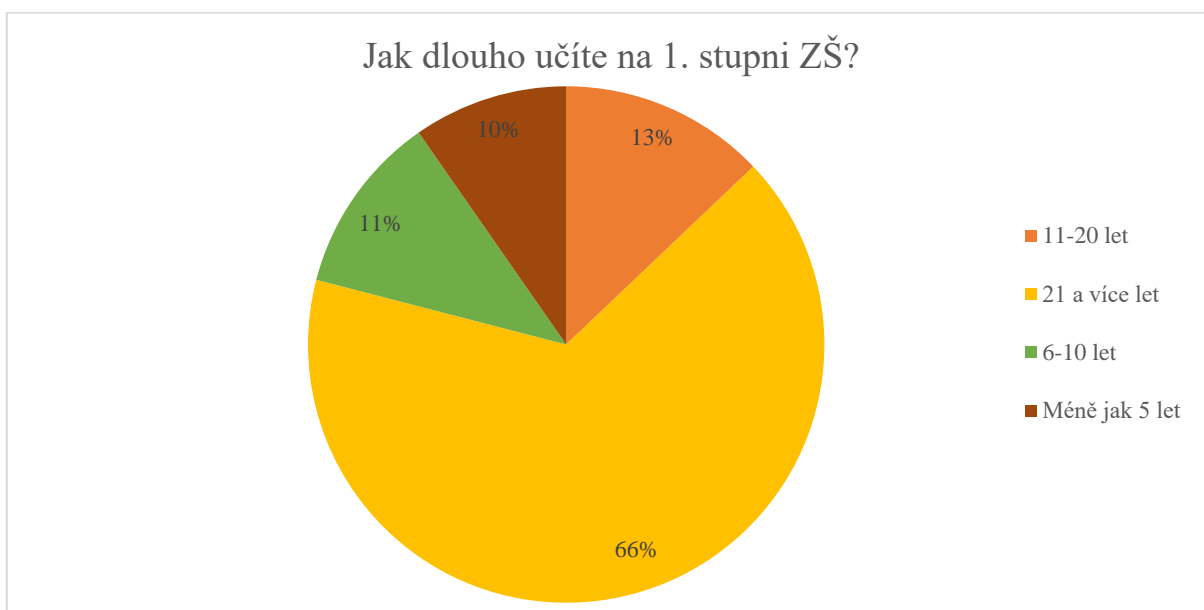
Graf č. 2: Jaký je Váš věk?

Otázka č. 3: Jak dlouho učíte na 1. stupni ZŠ?

Profesní praxí navazujeme na otázku věku respondentů, která již nastínila, jak bude vypadat délka praxe pedagogů. Podle grafu vidíme velkou převahu délky praxe **21 a více let**, která představuje 66 %. Následuje 13 % pedagogů s praxí **11–20 let**, 11 % učitelů s praxí **6–10 let** a 10 % s praxí, která má **méně jak 5 let**. Většina pedagogů našeho výzkumu má mnoho-letou zkušenost. Mohli bychom tedy předpokládat, že dlouholetá praxe může pozitivně ovlivnit výsledky v práci s lidovou písní.

Jak dlouho učíte na 1. stupni ZŠ?	Počet responzí
Méně jak 5 let	6
6–10 let	7
11–20 let	8
21 a více let	41

Tabulka č. 3: Jak dlouho učíte na 1. stupni ZŠ?

Graf č. 3: Jak dlouho učíte na 1. stupni ZŠ?

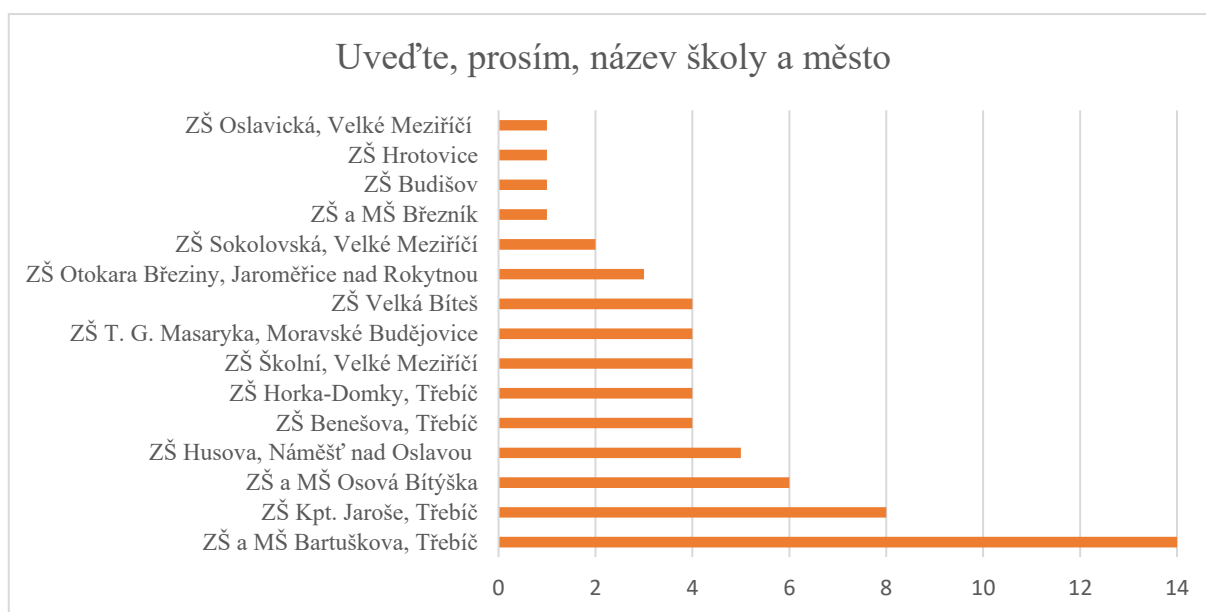
Otázka č. 4: Uveďte, prosím, název školy a město.

K našemu dotazníkovému šetření bylo osloveno 18 ředitelů základních škol z oblasti Podhorácka. Zpočátku se vrátilo velmi malé množství odpovědí. Po dalším oslovení, tentokrát již konkrétních učitelů 1. stupně na 10 školách, se navrátilo 62 odpovědí. Celkově se zapojili pedagogové z 15 škol. Nejvíce odpovědí se dostavilo ze ZŠ a MŠ Bartuškovy v Třebíči, kde se na dotazníku podílelo 14 pedagogů. Poté o skoro polovinu méně s počtem 8 odpovědí nám bylo zasláno ze ZŠ Kpt. Jaroše z Třebíče. 6 vyplněných dotazníků přišlo ze ZŠ a MŠ v Osové Bitýšce a 5 odpovědí ze ZŠ Husova v Náměšti nad Oslavou. Poté jsme získali výsledky 4 respondentů ze ZŠ Benešova v Třebíči, ZŠ Horka – Domky v Třebíči, ZŠ Školní ve Velkém Meziříčí, ZŠ T. G. Masaryka v Moravských Budějovicích a ze ZŠ Velká Bíteš. Ze ZŠ Otokara Březiny v Jaroměřicích nad Rokytnou nám byly zaslány 3 odpovědi, dále 2 odpovědi ze ZŠ Sokolovská

ve Velkém Meziříčí a po jedné odpovědi ze ZŠ a MŠ Březník, ZŠ Budišov, ZŠ Hrotovice a ZŠ Oslavická ve Velkém Meziříčí. Přihlížet musíme na velikosti škol, z nichž nám byly odpovědi zaslány. Osloveny byly jak malé obecní školy, z nichž po většinou pochází nižší počet zasláných dotazníků, tak i základní školy z větších měst, které naopak představují vyšší počet zasláných odpovědí. Nejedná se však o pravidlo. Můžeme nalézt i městské školy, z nichž byl zaslán nízký počet vyplněných dotazníků.

Uved'te, prosím, název školy a město	Počet responzí
ZŠ a MŠ Bartušková, Třebíč	14
ZŠ Kpt. Jaroše, Třebíč	8
ZŠ a MŠ Osová Bitýška	6
ZŠ Husova, Náměšt' nad Oslavou	5
ZŠ Benešova, Třebíč	4
ZŠ Horka – Domky, Třebíč	4
ZŠ Školní, Velké Meziříčí	4
ZŠ T. G. Masaryka, Moravské Budějovice	4
ZŠ Velká Bíteš	4
ZŠ Otokara Březiny, Jaroměřice nad Rokytnou	3
ZŠ Sokolovská, Velké Meziříčí	2
ZŠ a MŠ Březník	1
ZŠ Budišov	1
ZŠ Hrotovice	1
ZŠ Oslavická, Velké Meziříčí	1

Tabulka č. 4: Uved'te, prosím, název školy a město

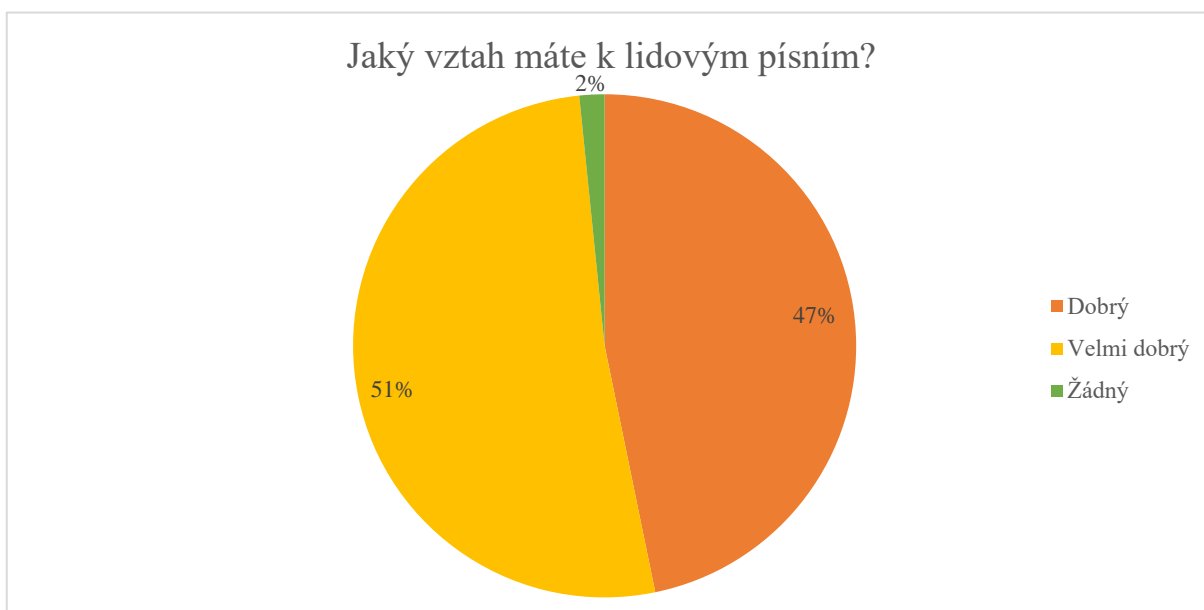
Graf č. 4: Uved'te, prosím, název školy a město

Otázka č. 5: Jaký vztah máte k lidovým písním?

Záměrem 5. otázky bylo zjistit, zda mají pedagogové vztah k lidové písni, neboť se domníváme, že pokud k nim učitel žádný vztah nemá, nemusí pak ani v jeho výuce hudební výchovy lidové písně užívat nebo se jimi více zabývat. Z odpovědí na otázku jsme zjistili pozitivní informace. 51 % z dotazovaných odpovědělo, že mají vztah k lidovým písním **velmi dobrý** a dalších 47 % respondentů v odpovědi zvolilo vztah **dobrý**. V možnostech odpovědi **špatný**, či **velmi špatný** jsme nezaznamenali jedinou odpověď. 2 % dotazovaných, které připadají jednomu člověku, zaznamenalo vztah k lidovým písním **žádný**. Můžeme tak zcela jednoznačně říci, že učitelé mají pozitivní postoj k lidovým písním a smíme se tak domnívat, že využívají lidové písně v hodinách hudební výchovy.

Jaký vztah máte k lidovým písním?	Počet responzí
Velmi dobrý	32
Dobrý	29
Špatný	0
Velmi špatný	0
Žádný	1

Tabulka č. 5: Jaký vztah máte k lidovým písním?

Graf č.5: Jaký vztah máte k lidovým písním?

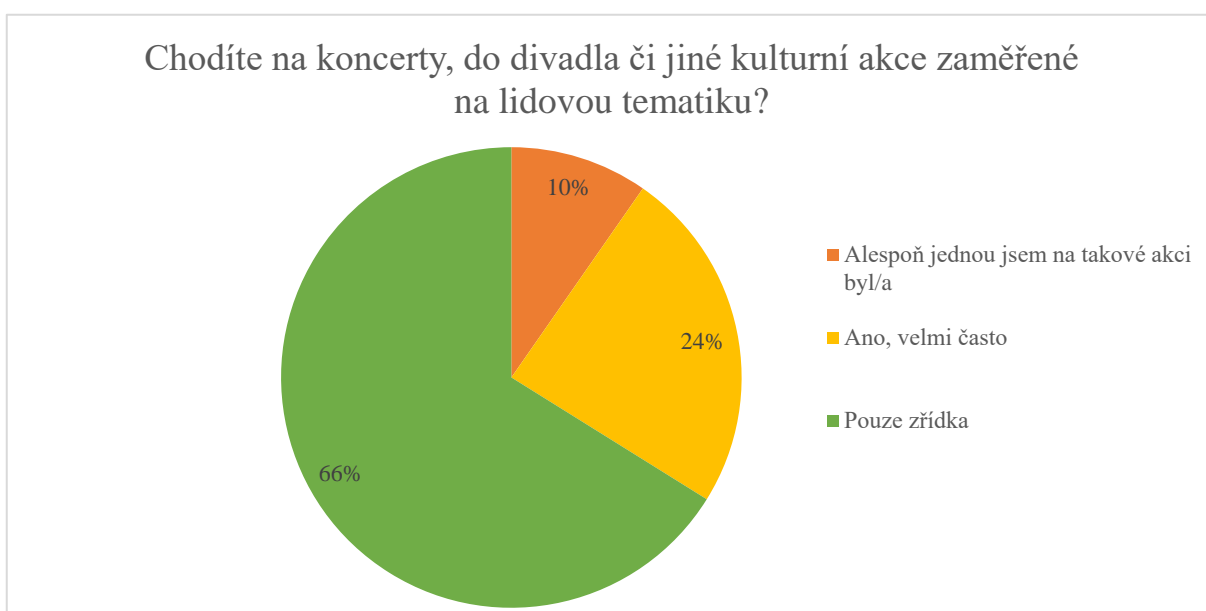
Otázka č. 6: Chodíte na koncerty, do divadla či jiné kulturní akce zaměřené na lidovou tematiku?

Otázku 6. jsme zvolili cíleně, abychom mohli pedagogy blíže poznat a také zjistit, zda jejich vztah k lidové písni je pouze profesní, nebo se lidové kultuře věnují i ve svém volném čase.

Respondenti mohli vybírat ze čtyř možných odpovědí, vypovídajících o jejich účasti na kulturních akcích zaměřených na lidovou tematiku. Výsledky jsou překvapivé, z našeho pohledu velmi pozitivní. Odpověď **ano, velmi často** zvolilo 24 % pedagogů, 66 % z nich vybralo odpověď **pouze zřídka**, 10 % pedagogů se vyjádřilo, že **alespoň jednou na takové akci byli** a nikdo nezvolil odpověď **ne, nikdy jsem nebyl/a**. Z výsledků této otázky můžeme vidět vysokou účast na folklorních akcích. Musíme počítat s tím, že je v dnešní době na výběr mnoho kulturních akcí, a přesto naši respondenti ukázali, že lidová tematika je součástí jejich soukromého života.

Chodíte na koncerty, do divadla či jiné kulturní akce zaměřené na lidovou tematiku?	Počet responzí
Ano, velmi často	15
Pouze zřídka	41
Ne, nikdy jsem nebyl/a	0
Alespoň jednou jsem na takové akci byl/a	6

Tabulka č. 6: Chodíte na koncerty, do divadla či jiné kulturní akce zaměřené na lidovou tematiku?

Graf č. 6: Chodíte na koncerty, do divadla či jiné kulturní akce zaměřené na lidovou tematiku?

Druhá část dotazníku

Otázka č. 7 nám otevírá druhou část dotazníku, ve které se již zabýváme lidovou a podhoráckou lidovou písní, Zpěvníkem z Horácka a Podhorácka, jeho využitím ve výuce a názory pedagogů na danou problematiku.

Otázka č. 7: Zpíváte s žáky ve výuce lidové písně?

Otázkou, zda pedagogové zpívají s žáky ve výuce lidové písně, jsme chtěli zjistit, zda vůbec pedagogové lidové písně v hudební výchově vyučují.

Ačkoliv 94 % respondentů odpovědělo **ano**, zbylých 6 % odpovědělo **ne**. Domníváme se, že zastoupení této otázky by mělo být 100 % v prospěch odpovědi **ano**. V RVP ZV jsou jasně vytyčené očekávané výstupy a učivo pro žáky 1. stupně. Při přečtení očekávaných výstupů, které jsme taktéž vymezili v 1. kapitole, je zcela jasné, že lidová píseň je základem a nespornou součástí každé hudební výchovy. Z odpovědí lze říci, že někteří pedagogové nedbají na závazný rámec určený učitelům. I když se vyjadřujeme negativně k pouhým 6 %, je to z důvodu toho, že vnímáme problém nezpěvnosti lidových písní v hudebních výchovách po celé republice. Důvodem mohou být pochybnosti u řad pedagogů, kteří si nejsou jisti ve výuce hudební výchovy, a především mají problém ve hře na hudební nástroj. Jsme však rádi za výsledky, které nám ukázaly, že až na výjimky se učitelé v hodinách hudební výchovy lidovým písním věnují.

Zpíváte s žáky ve výuce lidové písně?	Počet responzí
Ano	58
Ne	4

Tabulka č. 7: Zpíváte s žáky ve výuce lidové písně?

Graf č. 7: Zpíváte s žáky ve výuce lidové písně?

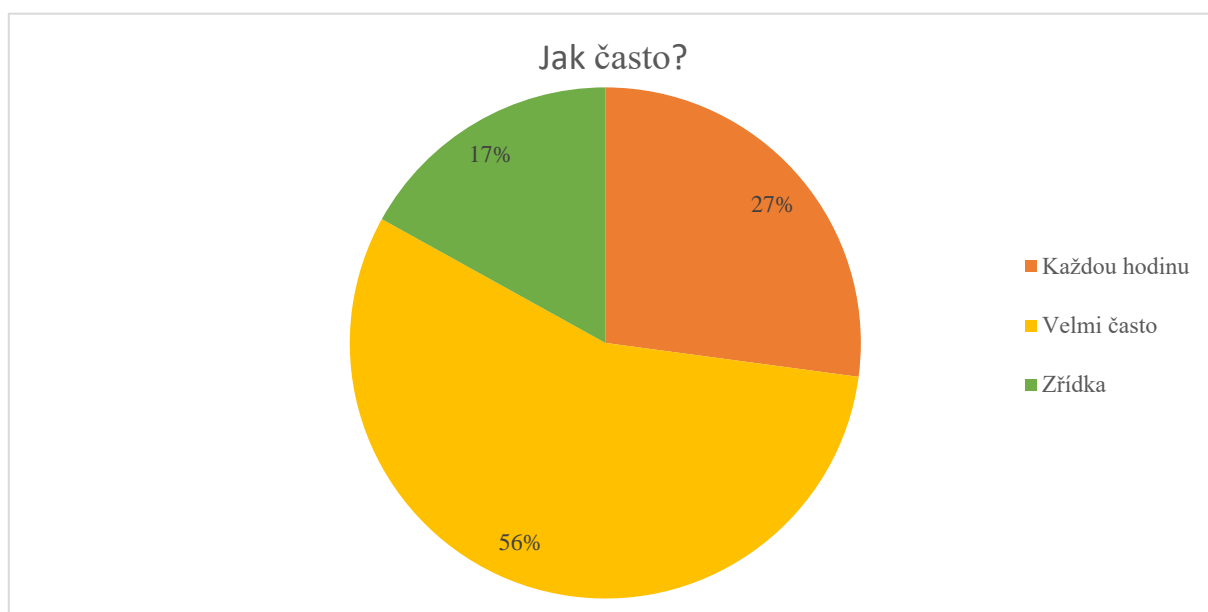
Otázka č. 8: Jak často?

Navazující otázkou jsme se zeptali, jak často ve výuce učitelé lidové písně s dětmi zpívají. Respondenti, kteří v předchozí otázce uvedli, že s dětmi nezpívají lidové písně, tuto otázku nevyplňovali. V otázce proto odpovědělo 58 respondentů z celkových 62. Z grafu vidíme převahu odpovědi **velmi často**, které přísluší 56 %. O něco méně má odpověď **každou hodinu** s 27 % a nejméně respondentů s počtem 17 % uvedlo **zřídka**.

Odpovědi na otázku vyhodnocujeme kladně. Pokud vezmeme v úvahu, že je na 1. stupni výuka hudební výchovy jednou týdně a učivo je velmi rozsáhlé a rozmanité, jsme si jisti, že nelze v každé hodině zpívat lidové písně. Přesto vidíme i velkou četnost ve zpěvu lidové písně každou hodinu, a to vnímáme jako velké pozitivum, protože aktivity během hudební výchovy by se měly co nejvíce střídát, aby tak hodina byla rozmanitá a využita na maximum.

Jak často?	Počet responzí
Každou hodinu	16
Velmi často	33
Zřídka	10

Tabulka č. 8: Jak často?

Graf č. 8: Jak často?

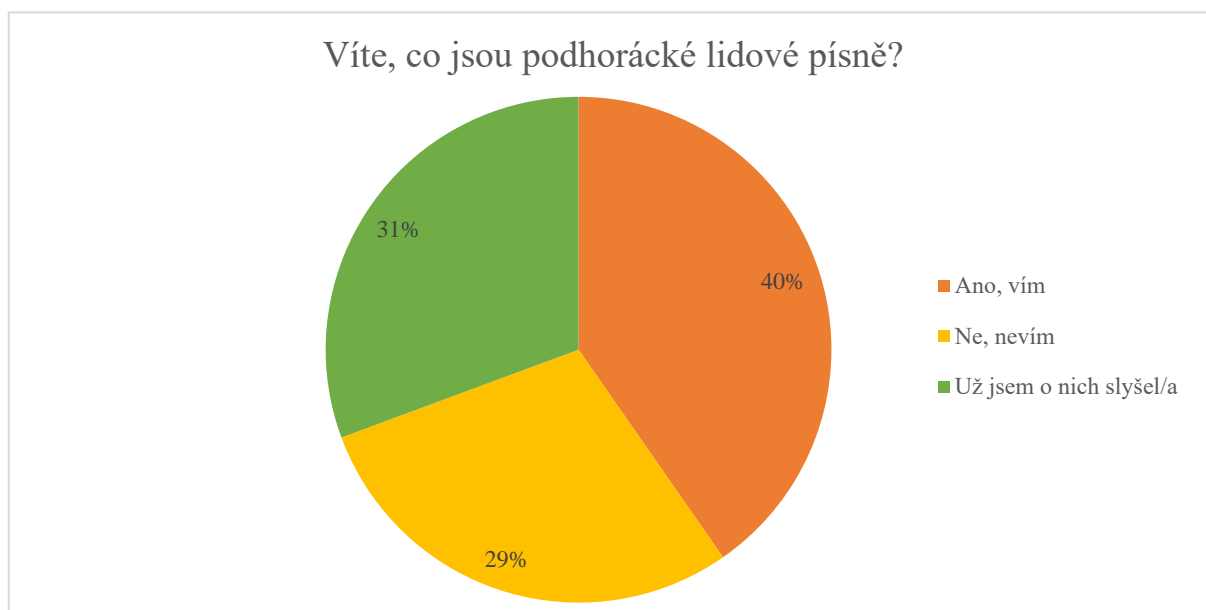
Otázka č. 9: Víte, co jsou podhorácké lidové písně?

Otázka o podhoráckých lidových písních nám navazuje na předchozí dvě otázky. Zde už se ale konkrétně ptáme na podhorácké písně. Pokud jsme se z minulé otázky dozvěděli, zda a jak často v hodinách zpívají učitelé lidové písně s dětmi, v následujících otázkách již budeme pracovat s písněmi pocházející z oblasti, ve které dotazovaní pedagogové žijí. Proto jsme se nejprve zeptali, zda pedagogové pojem podhorácké lidové písně vůbec znají. Respondenti měli možnost vybírat ze tří odpovědí. Odpověď **ano, vím** zastoupilo 40 % respondentů, tedy větší část. Odpověď **ne, nevím** vybralo 29 % respondentů a 31 % zvolilo možnost **už jsem o nich slyšel/a**.

Z výsledků vyplývá, že učitelé podhorácké písně neznají. Na první pohled se zdá, že pedagogové o podhoráckých lidových písních vědí. Když se ale blíže podíváme na další dvě možnosti odpovědi **ne, nevím** a **už jsem o nich slyšel/a**, všimneme si, že si jsou významově velmi podobné. Respondenti, kteří o písních sice slyšeli, o nich zcela jistě ale nic dalšího nevědí. Proto můžeme předpokládat i jejich nevyužitelnost v hudební výchově. Ačkoliv vnímáme pozitivum v tom, že o písních mohli alespoň někdy slyšet, přesto se domníváme, že navazující výsledky dalších otázek, zaměřující se na podhoráckou lidovou píseň, se nám tím nezlepší. Proto po sečtení dvou těchto responzí zjistíme převahu neznalosti podhoráckých písní v počtu 60 %. Již teď můžeme odhadovat, jak budou vypadat následující výsledky o využití podhoráckých lidových písní v hudební výchově.

Víte, co jsou podhorácké lidové písně?	Počet responzí
Ano, vím	25
Ne, nevím	18
Už jsem o nich slyšel/a	19

Tabulka č. 9: Víte, co jsou podhorácké lidové písně?

Graf č. 9: Víte, co jsou podhorácké lidové písně?

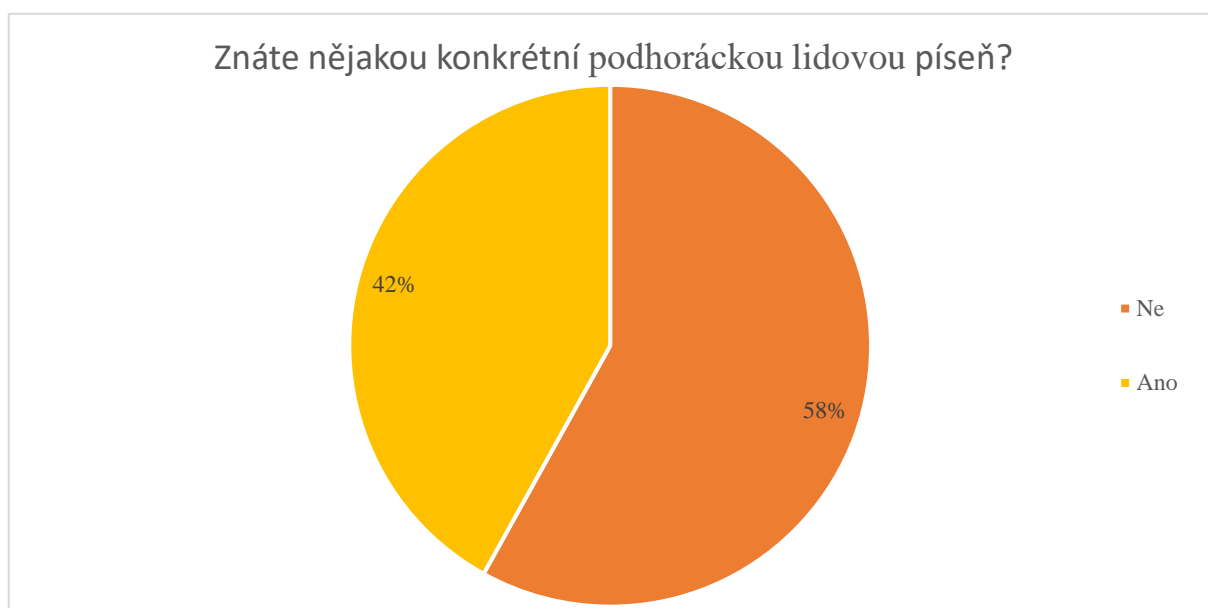
Otázka č. 10: Znáte nějakou konkrétní podhoráckou lidovou píseň?

10. otázkou bychom si měli potvrdit výsledky, které nám vyšly v otázce předchozí. Tzn. procentuálně by graf měl vycházet podobně, ne-li stejně jako u otázky č. 9.

V otázce, zda znají pedagogové nějakou konkrétní podhoráckou lidovou píseň, bylo možné využít dvě možnosti – **ano**, nebo **ne**. U odpovědi **ano** jsme získali 42 % hlasů a u odpovědi **ne** 58 % hlasů. Nepochybně tak můžeme potvrdit výsledky z otázky předchozí. Tzn. 60 % respondentů neví, co jsou podhorácké lidové písně, a 58 % také nezná konkrétní píseň. Výsledky jsou si zcela podobné, můžeme tedy vycházet z toho, že zbylých asi 40 % respondentů bude v dalších otázkách schopno rozebírat podhorácké lidové písně podrobněji.

Znáte nějakou konkrétní podhoráckou lidovou píseň?	Počet responzí
Ano	26
Ne	36

Tabulka č. 10: Znáte nějakou konkrétní podhoráckou lidovou píseň?

Graf č. 10: Znáte nějakou konkrétní podhoráckou lidovou píseň?

Otázka č. 11: Slyšel/a jste někdy o Zpěvníku z Horácka a Podhorácka: výběru písní pro školy?

V 11. otázce se ptáme na konkrétní zpěvník, který by pedagogové měli znát, a to z toho důvodu, že byl vytvořen speciálně pro základní školy a další instituce pracující s dětmi. Distribuován byl do všech základních škol na Vysočině. Proto jsme dotazník cíleně zaslali do škol, které patří do Kraje Vysočina a zároveň spadají pod oblast Podhorácka, abychom mohli zjistit, zda učitelé o zpěvníku vědí. Správně bychom tedy měli předpokládat, že zpěvník učitelé znají. Z předchozích odpovědí jsme se však dozvěděli o neznalosti podhoráckých lidových písní u 60 % učitelů, je tedy zcela jasné, že nemohou znát ani tento zpěvník. Podíváme se na výsledek otázky a srovnáme jej s výsledky otázek č. 9 a 10.

Nejprve jsme zjišťovali, zda o zpěvníku pedagogové někdy slyšeli. Otázka zahrnovala tři možnosti odpovědí. 48 % respondentů odpovědělo, že o zpěvníku nikdy neslyšeli. Respondentů, kteří o zpěvníku vědí, je 36 % a zbylým 16 % pedagogům název něco říká. Odpovědi **ne** a **ano** bereme jako zcela jasné, avšak odpověď **něco mi to říká** je spíše příklánějící se k odpovědi **ne**. Znovu můžeme říct, že část těchto respondentů sice opravdu o zpěvníku mohla někdy slyšet, je však zřejmé, že s ním dále nijak nepracovala. Když porovnáme výsledky s předchozími dvěma otázkami, znovu přisuzujeme jejich podobnost. Sečteme-li výsledky odpovědi **ne** a **něco mi to říká**, vyvodíme, že počet pedagogů, kteří o zpěvníku neví, je 64 %. Porovnáním výsledků této otázky a otázek č. 9 a 10, kde jsme zjistili 60 % neznalost

podhoráckých lidových písní a 58 % neznalost konkrétní písně, zjišťujeme, že procentuální hodnota o neznalosti podhoráckých lidových písní a zpěvníku z Horácka a Podhorácka se pohybuje okolo 60 %.

Slyšel/a jste někdy o Zpěvníku z Horácka a Podhorácka: výběru písní pro školy?		Počet responzí
Ne		30
Ano		22
Něco mi to říká		10

Tabulka č. 11: Slyšel/a jste někdy o Zpěvníku z Horácka a Podhorácka: výběru písní pro školy?

Graf č. 11: Slyšel/a jste někdy o Zpěvníku z Horácka a Podhorácka: výběru písní pro školy?

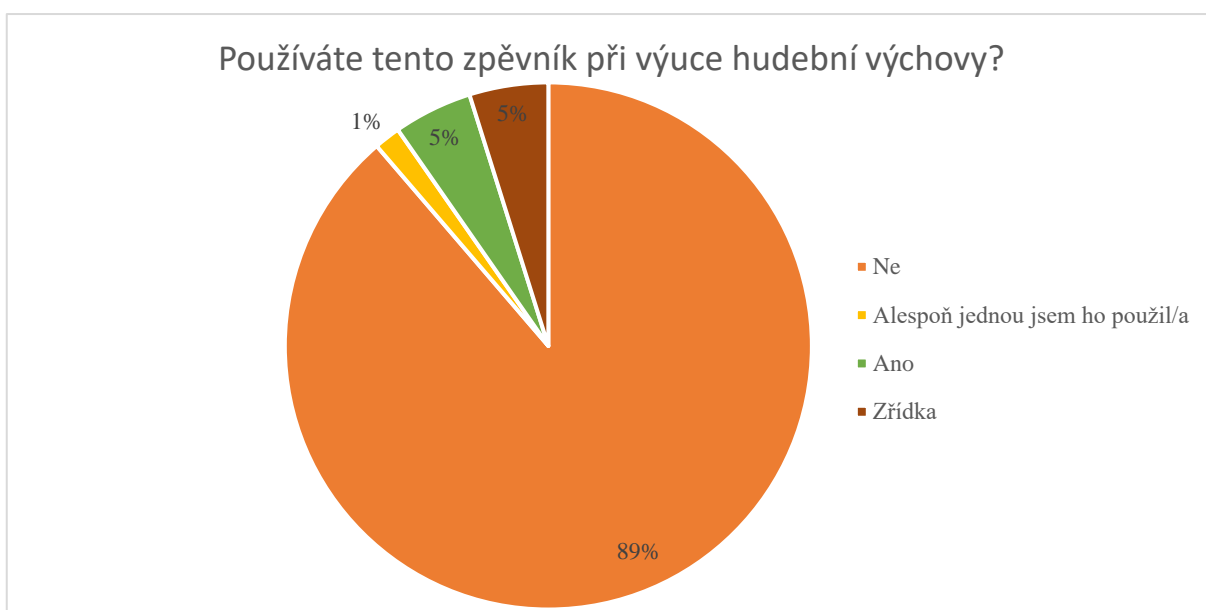
Otázka č. 12: Používáte tento zpěvník při výuce hudební výchovy?

Následuje otázka plynule navazující na otázku předchozí a zajímavější se o využití podhoráckého zpěvníku během hodin hudební výchovy. Předchozí výsledek naznačil další směr této odpovědi. Předpokladem je podobný či vyšší procentuální výsledek směřující k nevyužití zpěvníku v rámci hodin hudební výchovy.

Respondenti v této otázce mohli vybírat ze čtyř odpovědí. Drtivá většina pedagogů odpověděla, že zpěvník vůbec nepoužívá – odpověď **ne** zvolilo 89 % respondentů. Se stejným počtem 5 % zvolili učitelé odpovědi **ano** a **zřídka**. Poslední procento odpovědí spadá k možnosti **alespoň jednou jsem ho použil/a**. Z grafů sledujeme zvyšování procentuální hodnoty neúspěšnosti při každém dalším dotazu zabývajícím se podhoráckým zpěvníkem. Celkově zpěvník alespoň jednou využilo pouze 7 pedagogů.

Používáte tento zpěvník při výuce hudební výchovy?	Počet responzí
Ne	55
Alespoň jednou jsem ho použil/a	1
Ano	3
Zřídka	3

Tabulka č. 12: Používáte tento zpěvník při výuce hudební výchovy?

Graf č. 12: Používáte tento zpěvník při výuce hudební výchovy?

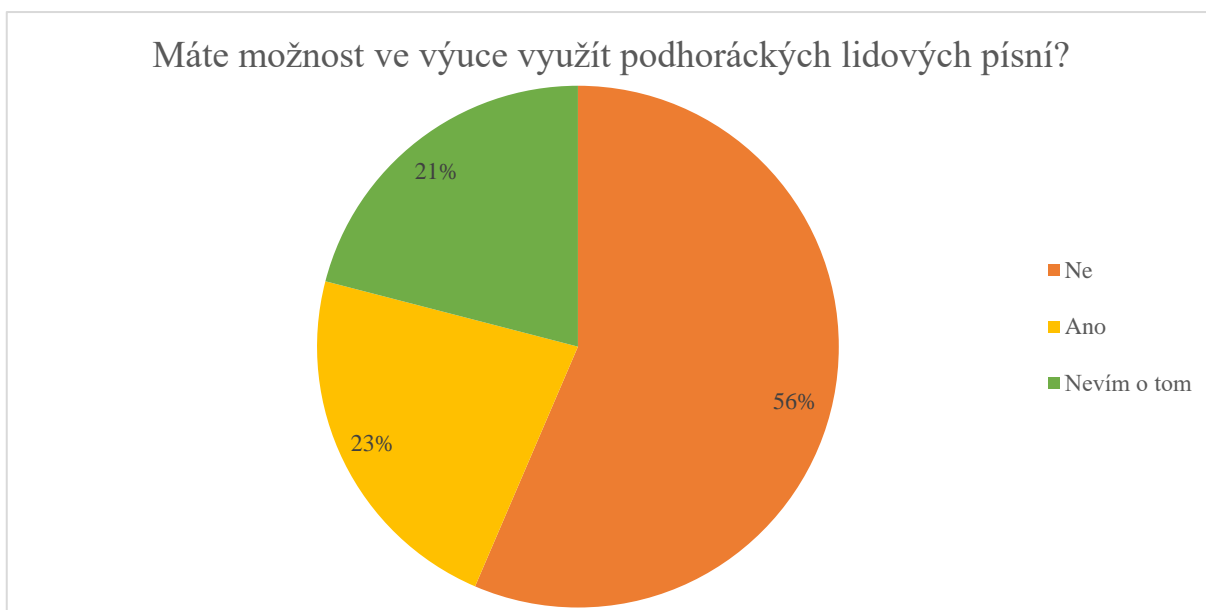
Otázka č. 13: Máte možnost ve výuce využít podhoráckých lidových písní? (Tzn. Máte k dispozici Zpěvník z Horácka a Podhorácka nebo jiný zpěvník s podhoráckými písněmi?)

Otázka č. 13 měla za úkol jediné, zjistit, zda jsou pedagogové informováni od vedení školy o tom, že byl do škol distribuován Zpěvník z Horácka a Podhorácka pro jeho využití v hudebních výchovách, aby tak měli žáci přehled o lidových písních z jejich rodného kraje.

Na otázku bylo možné odpovědět třemi možnostmi. Respondentů, kteří si jsou vědomi možnosti využití zpěvníku na škole, kde vyučují, je 23 %. Další pedagogové odpověděli v 56 %, že možnost využití zpěvníku nemají a zbylých 21 % odpovědělo, že neví, zda tu možnost na své škole mají. Vycházíme tedy z toho, že z celkových 62 respondentů, pouze 14 je opravdu obeznámeno od vedení školy, že k nim byl zpěvník dodán a mohou ho ve svých hodinách používat. Shrňme-li výsledky tří otázek zabývajících se Zpěvníkem z Horácka a Podhorácka, zjišťujeme tristní výsledky. V kapitole o zpěvnících zmiňujeme cíle, pro něž editorky celý zpěvník vytvářely, a těmi byla snaha dostat zpěvník do povědomí dětí a umožnit jim tak získat další všeobecné znalosti, které se týkají jejich kraje. S jistotou můžeme říct, že základem úspěchu je vědomost u pedagogů, avšak zde s největší pravděpodobností nastal problém u ředitelů škol, kterým byla dána na starost propagace zpěvníku u svých pedagogických kolegů. Otázkou zůstává, kde ve školách bychom zpěvník našli, když víme, že by tam někde měl být.

Máte možnost ve výuce využít podhoráckých lidových písní?	Počet responzí
Ano	14
Ne	35
Nevím o tom	13

Tabulka č. 13: Máte možnost ve výuce využít podhoráckých lidových písní?

Graf č. 13: Máte možnost ve výuce využít podhoráckých lidových písní?

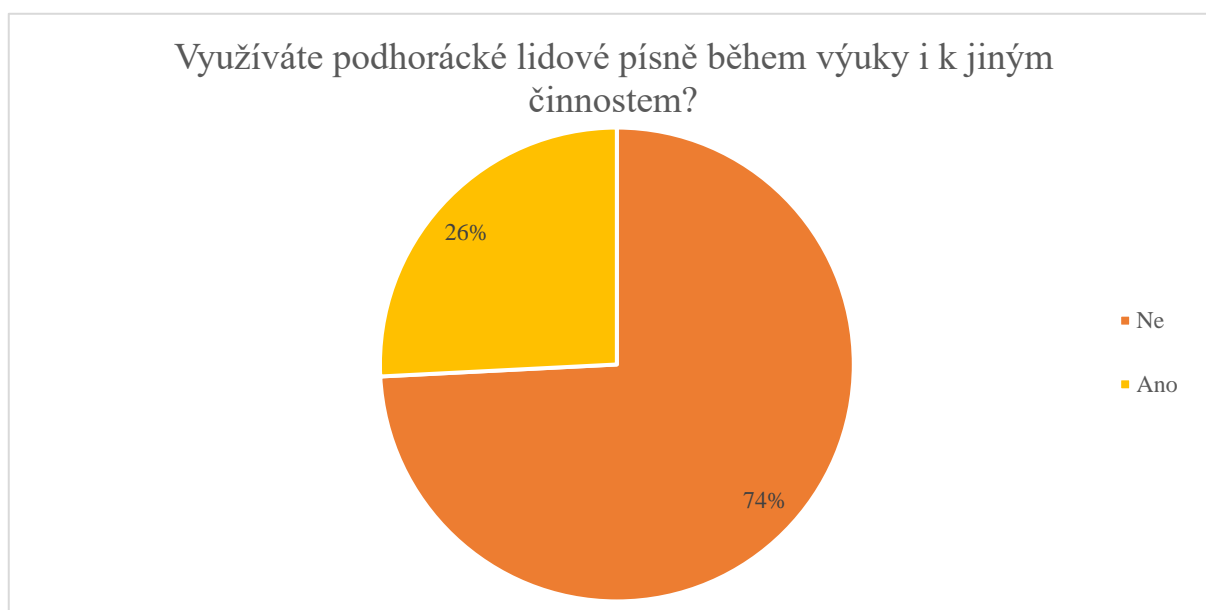
Otázka č. 14: Využíváte podhorácké lidové písně během výuky i k jiným činnostem? (např. tanec, poslech)

Ve 14. otázce byli respondenti dotazováni, zda využívají během výuky podhorácké lidové písně i k jiným činnostem než jen ke zpěvu. Kapitola o nácviu lidových písní nás přesvědčila o tom, že lidová píseň je základem jak pro intonační, tak rytmickou či instrumentální činnost. Proto jsme se tázali i našich respondentů.

V této otázce bylo možné odpovědět pouze dvěma možnostmi, kde se jednoduše dozvídáme, zda využívají podhorácké lidové písně k jiným činnostem či ne, a v další otázce se pak konkrétněji zaměřujeme na jednotlivé činnosti. Znovu už můžeme počítat s nižším počtem učitelů, kteří s písněmi pracují. Z grafu vidíme, že se jedná o 74 %. Zbylých 26 %, které připadají 16 učitelům odpovědělo **ano** – využívají i k jiným činnostem.

Využíváte podhorácké lidové písně během výuky i k jiným činnostem?	Počet responzí
Ne	46
Ano	16

Tabulka č. 14: Využíváte podhorácké lidové písně během výuky i k jiným činnostem?

Graf č. 14: Využíváte podhorácké lidové písně během výuky i k jiným činnostem?

Otázka č. 15: Jak pracujete s podhoráckými lidovými písněmi ve výuce

15. otázka navazuje na otázku předchozí. Zde se již zabýváme konkrétními činnostmi ve výuce. V předchozí otázce byl zadán pokyn, kdo odpoví, že ve výuce nevyužívá podhorácké lidové písně k dalším činnostem, aby přeskočil otázku 15. Měli bychom tedy počítat s celkovými 16 respondenty, kteří nám poskytnou informace o tom, jak dále s písněmi pracují.

Jedná se o otázku polootevřenou, kde bylo možné odpovědět na 4 možnosti anebo se vyjádřit samostatně o svých činnostech ve výuce. Ačkoliv mělo na otázku odpovědět pouze 16 respondentů, odpovědi jsme získali 25. Přisuzujeme to tím, že si respondenti zadanou otázku nepřečetli pozorně. 12 % respondentů uvedlo, že využívají podhoráckých písní k doprovodům na hudební nástroje, 16 % z nich využívá písně k poslechu, 28 % pedagogů užívá písně k rytmickým cvičením a 20 % k tanci. Zbylých 24 % respondentů se vyjádřilo v otevřené možnosti odpovědi. Nyní si tyto odpovědi uvedeme.

- 1) *Tanec, poslech, rytmická cvičení*
- 2) *Nepoužívám*
- 3) *Nepracujeme s nimi*
- 4) *Nepracuji*

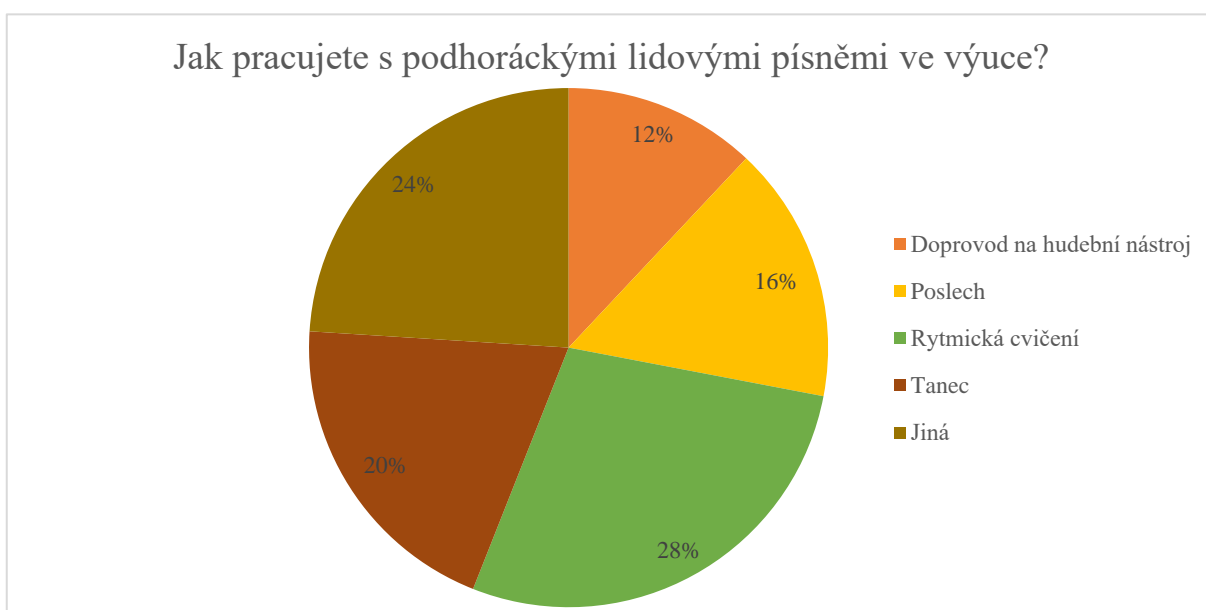
5) *zabýváme se i poslechem a doprovodem na hudební nástroj, využili jsme při nácviku programu na školní akademii*

6) *Nepracuji s nimi*

Z otevřených odpovědí pedagogů můžeme vidět 4 z nich, kteří reagují na to, že s písněmi vůbec nepracují. Tato odpověď byla chybou pedagogů, kteří si správně nepřečetli zadání a zbytečně odpovídali na otázku. Pokud tyto 4 odpovědi odečteme, vyjde nám 21 respondentů, kteří s podhoráckými písněmi nějak dále pracují. Stále nám však nevychází počet z předchozí otázky, kde nám odpovědělo pouze 16 respondentů. Myslíme si tedy, že zbylých 5 pedagogů odpovědělo na otázku s myšlenkou práce s jakoukoliv lidovou písní, ne však pouze s podhoráčkou. Další 2 respondenti v otevřené odpovědi uvedli, že používají všechny tyto činnosti dohromady.

Jak pracujete s podhoráckými lidovými písněmi v hudební výchově?	Počet responzí
Doprovod na hudební nástroj	3
Poslech	4
Rytmická cvičení	7
Tanec	5
Jiná	6

Tabulka č. 15: Jak pracujete s podhoráckými lidovými písněmi v hudební výchově?

Graf č. 15: Jak pracujete s podhoráckými lidovými písněmi ve výuce?

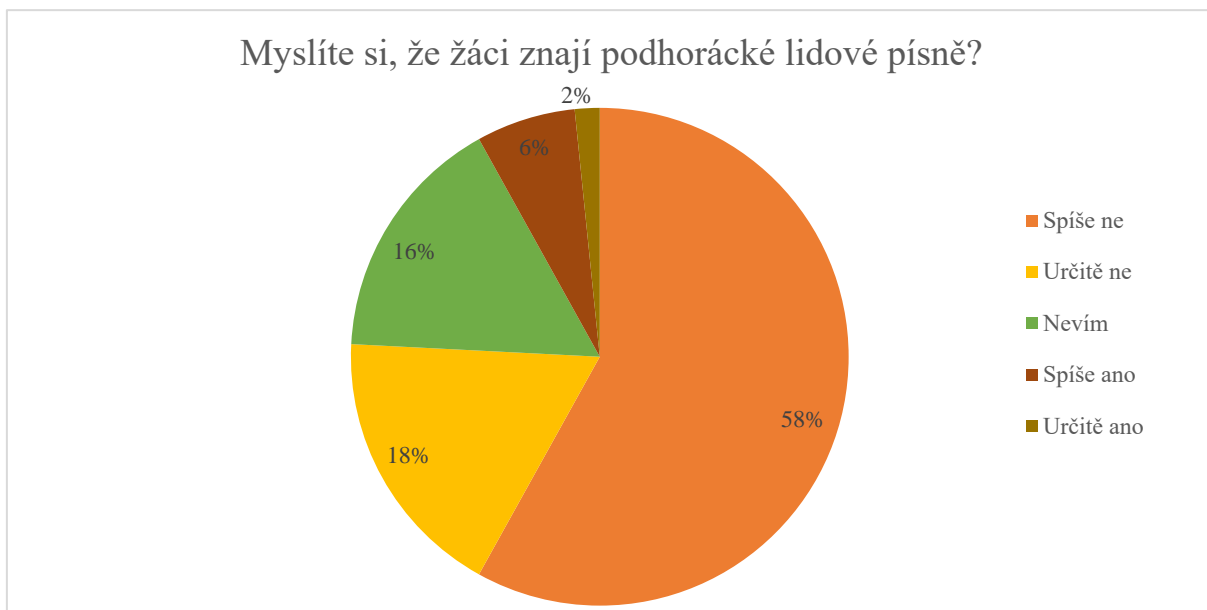
Otázka č. 16: Myslíte si, že žáci znají podhorácké lidové písně?

Do této doby jsme se zabývali pouze znalostí podhoráckých lidových písní u pedagogů. Zajímalo nás však také názor učitelů, zda si myslí, že děti znají písně z oblasti, kde žijí. Proto jsme se v následující otázce zeptali pedagogů, co si oni myslí o znalostech podhoráckých lidových písní u dětí. Výsledky bohužel nejsou nijak pozitivní, ale s tím se dalo počítat v návaznosti s tím, kolik pedagogů o písních ví. Také předpokládáme, že pokud písně pedagog nevyužívá ve svých hodinách, dítě nemá možnost se s písněmi setkat, pouze pokud navštěvuje folklorní kroužek.

Učitelé měli možnost vybírat z pěti odpovědí. Nejvíce procent zastoupila odpověď **spíše ne** v celkových 58 %. Dále pak 18 % pedagogů odpovědělo **určitě ne**. 16 % učitelů nedokázalo jednoznačně odpovědět, proto zvolili odpověď **nevím**. A pozitivnější přístup mělo 6 % pedagogů s odpovědí **spíše ano** a 2 % pedagogů s **odpovědí určitě ano**. Z celkových 62 odpovědí je pouze 5 učitelů, kteří věří ve znalost podhoráckých lidových písní u dětí a 47 učitelů naopak nevěří nebo si nejsou jisti, že by žáci písně znali.

Myslíte si, že žáci znají podhorácké lidové písně?	Počet responzí
Spíše ne	36
Určitě ne	11
Nevím	10
Spíše ano	4
Určitě ano	1

Tabulka č. 16: Myslíte si, že žáci znají podhorácké lidové písně?

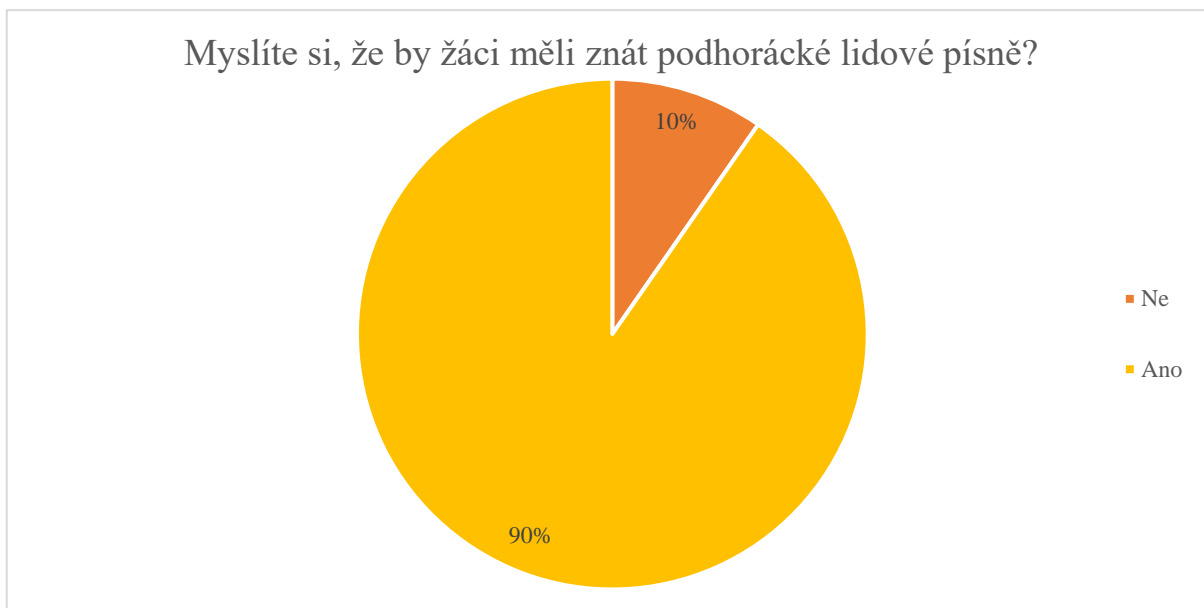
Graf č. 16: Myslíte si, že žáci znají podhorácké lidové písně?

Otázka č. 17: Myslíte si, že by žáci měli znát podhorácké lidové písně?

Předposlední otázka našeho dotazníku se zajímá o názor učitelů, jestli by žáci podhorácké lidové písně znát měli. Obsahuje dvě možnosti odpovědi **ano** či **ne** a předchází otázce poslední, kde se již konkrétně ptáme na názor pedagogů. Z grafů vidíme kladný výsledek, kdy se v 90 % pedagogové shodují s názorem, že by žáci podhorácké lidové písně znát měli a 10 % si to naopak nemyslí. Ačkoliv jsme u otázky č. 9 zjistili neznalost podhoráckých písních u pedagogů v 60 %, tato otázka však prokázala, že valná většina je toho názoru, že by děti písně ze svého kraje znát měly. Otázkou zůstává, kdo dětem tyto informace předá, pokud sami učitelé nemají v tomto směru přehled.

Myslíte si, že by žáci měli znát podhorácké lidové písně?	Počet responzí
Ano	56
Ne	6

Tabulka č. 17: Myslíte si, že by žáci měli znát podhorácké lidové písně?

Graf č. 17: Myslíte si, že by žáci měli znát podhorácké lidové písně?

Otázka č. 18: Proč si to myslíte?

Poslední otázka v našem dotazníku cílí na konkrétní názory pedagogů o jejich smýšlení, proč by žáci měli či neměli znát podhorácké lidové písně. Jedná se o otázku otevřenou, pedagogové měli tedy naprostou svobodu k vyjádření svého názoru. Pojdme se podívat na jejich jednotlivé názory, které si na konci zhodnotíme.

- *Domnívám se, že není na škodu seznámit s písněmi regionu, ve kterém žijí.*
- *Kulturní dědictví, intonace, aj.*
- *Kulturní dědictví*
- *Jsou to písně z jejich regionu.*
- *Každý by měl mít povědomí o tradicích, zvycích, folkloru a muzice ve svém rodném kraji.*
- *Žáci by měli znát několik písní z oblasti, kde žijí.*
- *Pochází ze stejného kraje, jsou to kořeny.*

- *Úcta k tradicím, komunikace mezi lidmi, vztah k lidovému umění, forma zábavy ve volném čase, navazování nových přátelství, odreagování od každodenních starostí a stresu.*
- *Patří to k našemu kraji, místu, kde žijeme.*
- *Lidová slovesnost, patriotismus*
- *Je to naše oblast, mělo by to patřit k všeobecnému rozhledu.*
- *Jsme součástí tohoto regionu, takže minimálně jako všeobecný přehled.*
- *Mají v nich svoje kořeny.*
- *Jsou z jejich regionu.*
- *Měli by znát alespoň nějaké písně, které jsou z jejich kraje.*
- *Asi proto, že děti v této oblasti bydlí a měly by znát písně a zvyky, které se váží k jejich rodišti.*
- *Je to součást regionální kultury.*
- *Jsou z našeho kraje.*
- *Děti by měly znát a umět zpívat alespoň pár těchto lidových písní, lze se na nich učit mnoho nového – rytmus, doprovod a hra na nástroj, základy hudební nauky, ale především umět si zazpívat jen tak pro radost. Podníti se tak vztah ke svému rodnému kraji.*
- *Pochází z oblasti, kde jsme se narodili a žijeme tu.*
- *Protože na Horácku žijeme.*
- *Je skvělé znát písně z regionu, ve kterém žijete.*
- *Lidové písně jsou našim kulturním bohatstvím a z lidových písní vychází veškerá moderní hudba.*
- *Aby se udržovaly lidové tradice i v písních*
- *Protože patříme do Podhorácka.*

- *Jedná se o zcela neznámé písně, i když z naší oblasti.*
- *Dnešní nacionalismus a vůbec vztah k vlasti je mizivý. Výuka HV na 1. stupni je žalostná. Žádný z pedagogů nehraje v hodinách na hudební nástroj.*
- *Jedná se o náš region.*
- *Dnešní žáci ZŠ nejeví zájem o žádné lidové písně, považují je za trapné, nudné, zastaralé. Znají některé sice z MŠ a jejich texty se nám hodí třeba při výuce češtiny (nářečí, slovní zásoba...), ale pokud už si vyberou něco, co by je bavilo zpívat, musí to být něco vtipného nebo moderního nebo aktuálně frčícího v médiích. Takže si nemyslím, že by bylo nutné, aby znali regionální lidové písně. Koho to zajímá a baví, chodí do folklorního souboru.*
- *Je to součást našeho kulturního dědictví.*
- *Rozšířené znalosti*
- *Žijeme na Podhorácku. Tančila jsem přes 20 let v horáckém folklorním souboru Bajdyš, k horáckému folkloru mám vřelý vztah.*
- *Protože žijeme v této oblasti.*
- *Vzhledem k tomu, že písně neznám, nemůžu bohužel hodnotit, jaký mají přínos pro žáky a proč by je měli znát.*
- *Jelikož se zde narodili a měli by znát historii svého rodného kraje.*
- *Jsou to písně z našeho kraje, tak by o nich měli mít povědomí.*
- *Měli by mít povědomí o Podhorácku.*
- *Je důležité znát písně svého kraje.*
- *Jsou to písničky z našeho regionu.*
- *Rozšíří si obzor v lidových písních.*
- *Děti by měly znát písně, tradice a zvyky z oblasti, ve které vyrůstají. Upevňuje to vztah k rodnému místu. Budou předávat tyto zkušenosti dalším generacím.*
- *Určitě jsou pěkné a zpěvné.*

- *Jednoduchý text, rytmické*
- *Patří k našemu regionu, bylo by to obohacení.*
- *Pro rozšíření obzorů*
- *Tradice*
- *Protože děti bydlí v oblasti Horácka a měly by znát tradice svého rodiště.*
- *Neznám, takže nemůžu hodnotit.*
- *Je důležité znát kulturu rodného kraje.*
- *Je dobré mít povědomí o regionálním umění z prostředí svého bydliště.*
- *Měli by znát kulturní dědictví naší oblasti.*
- *Jsou to písně z oblasti, ve které žijí, máme v knihovně starší zpěvníky horáckých písní, ze kterých čerpáme.*
- *Všeobecný přehled*
- *Je dobré oživit zapomenuté tradice.*
- *Seznámení s písněmi, které se nyní třeba už tolik nezpívají.*
- *Myslím, že to není nutné. Ale znalost některé z místních lidových písní by jim určitě neuškodila.*
- *Dozví se z nich o životě, tradicích.*
- *Měli by je znát, protože jsou z kraje, ve kterém se narodili a který je jejich domov.*
- *Jsou to písně našeho regionu, je dobré znát naše tradice, kulturu i lidové písně.*
- *Žáci by se měli seznámit s folklorem ze všech částí naší země.*
- *Jde o kulturu našeho kraje a s ní by se děti měly seznámit.*
- *Aby nezanikly lidové zvyky a obyčeje.*

Po přečtení všech komentářů jednotlivých pedagogů můžeme s jistotou říci, že většina pedagogů měla velmi podobný názor. Tzn. převládá názor, že by děti měly znát písně z oblasti, ve které žijí nebo by o nich měly mít alespoň povědomí. Dále se mnoho pedagogů vyjadřovalo k tradicím, které s písněmi souvisejí a o kterých by podle nich měli mít žáci přehled z důvodu, aby do budoucna nezanikly a aby je i oni mohli přenášet dále. Několik učitelů se také zmínilo o upevňování vztahu k rodnému kraji, o kterém se učí např. ve vlastivědě. Znalost podhoráckých tradic by tak mohly být součástí upevňování vztahu ke svému rodišti. Jeden z pedagogů konstatoval, že moderní hudba vychází z lidových písní, a proto je důležité je znát. Možná je to také jeden z faktorů, který by dětem měl být předáván, aby opravdu věděly, jaký je původ hudby, kterou v dnešní době poslouchají. Jistě by se dalo pracovat na aktivitách spojenými s lidovou i moderní hudbou. Z většiny pozitivních názorů se však objevilo i pár těch negativních. Někteří z učitelů otevřeně promluvili o stavu hudební výchovy na 1. stupni. Konkrétně se jeden z učitelů vyjadřuje ke špatné situaci v hodinách hudební výchovy, ve kterých pedagogové vůbec nehrají na žádné hudební nástroje, tím pak také nemohou doprovázet děti ve zpěvu lidových písní. Z dalšího názoru jednoho z učitelů máme pocit jakési znechucenosti dnešní doby, která nemá vůbec žádný vztah ke svému rodišti.

8.7 Komentáře k hypotézám

Následně si rozebereme každou z našich hypotéz, okomentujeme ji a potvrdíme či vyvrátíme jejich obsah.

1. Jestliže učitelé znají podhorácké lidové písně, pracují s nimi v hodinách hudební výchovy.

V otázce č. 9 jsme si mohli ověřit procentuální hodnotu znalosti podhoráckých písní u pedagogů. Výsledky ukázaly, že 60 % pedagogů podhorácké lidové písně nezná. Na vyhodnocení hypotézy jsme tedy pracovali s hodnotou 40 % pedagogů, kteří odpověděli, že podhorácké lidové písně znají. V otázce č. 14 jsme se dozvěděli o 26 % učitelích, kteří s písněmi v hodinách hudební výchovy dále pracují. Po porovnání těchto dvou procentuálních výsledků zjišťujeme, že za předpokladu znalosti písní u pedagogů, je také vyšší počet těch, kteří s nimi v hodinách pracují. Pokud bychom procenta převedli na konkrétní počet, tak z celkových 62 respondentů, **25 z nich zná podhorácké lidové písně a 16 pedagogů s nimi v hodinách dále pracují.** Ačkoliv hypotézu potvrzujeme, poukazujeme na vysokou neznalost písní spojenou s nedostatečným využitím zpěvníku. Jsme si jisti, že správnou propagací zpěvníku vedením školy by se tento výsledek mohl zlepšit

2. 80 % pedagogů hudební výchovy na 1. stupni ZŠ nevyužívá Zpěvník z Horácka a Podhorácka: výběr písní pro školy.

Z grafu u 12. otázky jsme si mohli tuto hypotézu potvrdit. Z celkových 62 respondentů odpovědělo 55 z nich, že Zpěvník z Horácka a Podhorácka nevyužívá. Jedná se přesně o 89 %. Důvodem je jak neznalost těchto písní, tak především nízká propagace zpěvníku ve chvíli, kdy byl do základních škol distribuován. Díky zpěvníku mohou pedagogové získat povědomí o podhoráckých písních, seznámit se s nimi (nastudovat je) a zároveň mají možnost písně ze zpěvníku využít ve svých hodinách.

3. Podle pedagogů není u žáků důležitá znalost podhoráckých lidových písní.

V 17. otázce dotazníkového šetření jsme získali výsledky o tom, zda si pedagogové myslí, že by měli žáci znát podhorácké lidové písně. V poslední otevřené otázce učitelé mohli vyjádřit svůj názor. Zjistili jsme 10 % shodu v názoru, že by žáci lidové písně z Podhorácka znát neměli. Proto tuto hypotézu vyvracíme, neboť 90 % pedagogů si myslí pravý opak. Hypotézu vyhodnocujeme velmi kladně, protože ačkoliv jsme zjistili neznalost podhoráckých písní u pedagogů, vidíme jejich zájem ke změně, což vnímáme jako první krok k úspěchu.

8.8 Závěr výzkumné části

Od listopadu roku 2022 do začátku února 2023 jsme sbírali data do kvantitativního výzkumu od pedagogů 1. stupně v oblasti Podhorácka a Kraje Vysočina. Osloveno bylo 18 ředitelů základních škol, následně jsme oslovovali jednotlivé pedagogy z 15 těchto škol. Pro výzkum jsme získali 62 respondentů, kteří byli ochotni náš dotazník vyplnit. Nejedná se o vysoké číslo, nicméně jsme brali v úvahu, že se jedná spíše o lokální výzkum zaměřený na menší oblast, ve které nemůžeme očekávat toliko početná data. Také jsme si byli předem jisti, že se nemusí jednat o téma, které by bylo pedagogům blízké. Cítili jsme však důležitost prozkoumání našeho tématu v praxi, neboť editorky zpěvníku, určeného pro školy, si zaslouží zpětnou vazbu ke své práci.

Dotazník se skládal z 18 otázek uzavřených, polouzavřených a otevřených. Zjišťovali jsme, zda mají pedagogové vztah k podhoráckým lidovým písním, zda je znají a ve svých hodinách hudební výchovy s nimi pracují s pomocí zpěvníku vytvořeného pro školy.

Pomyslně jsme si dotazník rozdělili na dvě části. První část obsahovala obecné otázky o pohlaví, věku, profesní praxi, působení pedagogů na škole a jejich osobním vztahu k lidovým písním. Druhá část dotazníku se zaměřovala na podhorácké lidové písně, jejich znalost u pedagogů, využití, práci se Zpěvníkem z Horácka a Podhorácka a názory na důležitost znalosti písní u žáků.

První dvě otázky zjišťovaly pohlaví a věk respondentů. Z 62 respondentů se dotazníku účastnilo 59 žen a 3 muži. Následně odpověděli respondenti na svůj věk, který se pohyboval u 24 pedagogů mezi 41–50 lety, u 24 respondentů od 51-60, u 7 respondentů od 31-40, u 6 respondentů od 61 a více let a 4 respondenti byli ve věku 20-30 let. Výsledky ukázaly vyšší počet pedagogů s dlouholetou praxí. Nemůžeme však výsledku přisuzovat větší váhu, protože se jedná pouze o orientační údaj.

Další dvě otázky se zaměřovaly na délku praxe a název školy, na které pedagogové vyučují. Nejvíce jsme zaznamenali učitelů s praxí 21 a více let v počtu 41. Dále 8 z nich s praxí 11-20 let, 7 respondentů s praxí 6-10 let a 6 s méně než 5letou praxí. Odpovědi jsme získali od učitelů z celkových 15 škol.

Následující dvě otázky, uzavírající první část dotazníku, se věnovaly osobnímu vztahu pedagogů k lidovým písním. 32 respondentů poznamenalo velmi dobrý vztah k lidovým písním 29 respondentů poznačilo vztah dobrý. Pouze jeden respondent vyjádřil vztah žádný. V otázce

o kulturních akcích zaměřených na lidovou tematiku nám odpovědělo 41 respondentů, že na tyto akce chodí pouze zřídka, 15 respondentů velmi často a 6 respondentů bylo na některé z akcí alespoň jednou.

V druhé části dotazníku jsme se nejprve zeptali na obecné využití lidových písní ve výuce. 58 respondentů odpovědělo, že s žáky ve výuce zpívají lidové písně, zbývající 4 ne. Návazně na to jsme se zeptali, jak často lidové písně s žáky pedagogové zpívají. 33 respondentů odpovědělo, že velmi často. Dalších 16 odpovědělo každou hodinu a 10 respondentů zřídka. Odpovědi těchto dvou otázek vyhodnocujeme velmi pozitivně, neboť se zdá, že pedagogové opravdu zařazují do své výuky lidovou píseň, a to nás těší.

Další z otázek se již výhradně věnovaly podhoráckým lidovým písním. V prvé řadě jsme chtěli mít povědomí o znalostech písní u pedagogů. Proto jsme se zeptali, zda ví, co jsou podhorácké lidové písně. Ze získaných odpovědí jsme se dozvěděli o 25 respondentech, kteří písně znají a zbývající respondenti odpověděli, že neví, anebo o nich možná někdy slyšeli. Z výsledků jsme usoudili, že povědomí pedagogů o podhoráckých lidových písních je velmi malé. Dále naše otázka směřovala ke znalosti konkrétní podhorácké lidové písně. 26 respondentů uvedlo, že nějakou znají, 36 pedagogů odpovědělo, že ne. Z dvojice otázek nám vyšly velmi podobné výsledky, které nám také naznačily průběh dalších odpovědí.

Další čtveřice otázek se zabývala Zpěvníkem z Horácka a Podhorácka. Podrobně jsme zjišťovali, zda je zpěvník ve školách využíván. Nejprve jsme otázkou mířili na znalost zpěvníku. 30 respondentů odpovědělo, že zpěvník vůbec nezná. 22 respondentů naopak potvrdilo, že zpěvník znají a 10 zbývajících pouze uvedlo, že jim název něco říká. Dále nás zajímalo, zda zpěvník pedagogové využívají, a dostalo se nám nemilého výsledku v podobě téměř jednoznačné odpovědi „ne“, kterou označilo 55 respondentů. 3 respondenti odpověděli, že zpěvník využívají, 3 další pouze zřídka a 1 pedagog použil zpěvník jedenkrát. Zde se nám potvrdila stanovená hypotéza: **80 % pedagogů hudební výchovy na 1. stupni ZŠ nevyužívá Zpěvník z Horácka a Podhorácka: výběr písní pro školy.** S největší pravděpodobností můžeme říci, že ve chvíli, kdy byl zpěvník do škol vydán, vedení školy neinformovalo své pracovníky o možnosti využití nové pomůcky pro výuku. Otázkou zůstává, co přesně udělat pro to, aby pedagogové o zpěvníku byli informováni.

Následovala velmi podobná otázka s dotazem, zda pedagogové mají možnost ve svých hodinách zpěvník využít. Zajímalo nás, zda vědí, že ve své škole zpěvník mají. A stejně jako u předchozí otázky nám bylo velmi podobně zodpovězeno, a to u 35 pedagogů, že ne,

21 zareagovalo, že neví a 14 respondentů o možnosti využití ví. Poté jsme chtěli vědět, zda ve výuce učitelé využívají podhorácké písně k jiným činnostem než zpěv. Odpovědělo nám 46 respondentů, že ne, což jsme předpokládali, protože jsme z minulých otázek věděli o nedostatečné znalosti podhoráckých písní. 16 respondentů pak odpovědělo, že s nimi dále pracuje. Zde jsme si potvrdili hypotézu: **Jestliže učitelé znají podhorácké lidové písně, pracují s nimi v hodinách hudební výchovy.** Ačkoliv jsme se dozvěděli, že počet pedagogů, kteří znají podhorácké lidové písně, je pouze 40 %, většina z nich následně odpověděla, že s písněmi v hodinách pracuje.

V další otázce měli respondenti vybrat již konkrétní činnosti, které u nich ve výuce nechybí. Zde jsme se setkali s nepochopením otázky, ve které jsme získali více odpovědí, než jsme očekávali. Správně mělo odpovědět 16 respondentů, kteří v předchozí otázce odpověděli, že podhorácké písně užívají k různým činnostem. Zde jsme ale odpovědi získali 25. Ačkoliv jsme se snažili z odpovědí vyselektovat ty správné, nemohli jsme úplně s jistotou určit výsledky. Odhadujeme, že přebývající odpovědi byly směřovány obecně na práci s lidovými písněmi. Proto pouze pro představu uvádíme, že všechny možnosti z dotazníku byly zastoupeny – tanec, poslech, doprovod na hudební nástroj a rytmická cvičení.

Poslední trojice otázek byla zaměřena na názory pedagogů. Velmi nás zajímal názor pedagogů na znalost podhoráckých lidových písní u žáků. V 36 případech nám bylo odpovězeno, že žáci tyto písně spíše neznají. 11 respondentů odpovědělo, že písně určitě neznají a dalších 10 si nebylo vůbec jistých. 5 respondentů si naopak myslí, že děti písně znají. Usoudili jsme, že pokud neznají písně učitelé, těžko je budou znát děti. Možná jen ty, které chodí do folklorního kroužku. Jakmile jsme se ale zeptali, zda by měli žáci tyto písně znát, většina učitelů se shodla v tom, že ano, a proto jsme se v poslední otázce otevřeně zeptali, proč si to myslí. Získali jsme zde mnoho podobných názorů a také jsme si ověřili stanovenou hypotézu: **Podle pedagogů není u žáků důležitá znalost podhoráckých lidových písní.** Tuto hypotézu jsme si vyvrátili, protože bylo pouhých 10 % pedagogů s názorem, že by žáci podhorácké lidové písně znát neměli.

Ačkoliv můžeme označit celý výzkum jako úspěšný, neboť jsme díky dotazníku získali potřebná data, výsledky bohužel až tak pozitivní nejsou. Zjistili jsme opravdu tristní vztah k podhoráckým lidovým písním i jejich neznalost u pedagogů a s největší pravděpodobností i u žáků. Dále jsme se dozvěděli, že pedagogové nemají informace o Zpěvníku z Horácka a Podhorácka, což způsobuje nevyužití písní ve výuce. Doufáme však, že tato práce může být někomu zdrojem informací pro to, aby situaci na své škole změnil.

Závěr

Žáci jsou v hodinách hudební výchovy vedeni ke zpěvu lidových písní, k jejich poslechu, učí se díky nim rytmickému cítění, správné intonaci i poznávání not. Všechny tyto činnosti však mohou být pro některé žáky náročné nebo dokonce nudné. Je tedy důležité, aby pedagogové využili různých motivací ke zpěvu lidových písní. A jaké nejlepší lidové písně pro žáky vybrat než ty, které pocházejí z místa, kde oni sami žijí.

Hlavním cílem výzkumu bylo analyzovat současný stav využívání podhoráckých lidových písní v hudební výchově na 1. stupni ZŠ s použitím podhoráckých zpěvníků určených pro školy. Dílčími cíli bylo zjistit vztah učitelů k podhoráckým lidovým písním a jejich názor na danou problematiku.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je rozdělena na sedm kapitol, ve kterých se blíže seznamujeme s naším tématem.

V první kapitole jsme si charakterizovali pojem hudební výchova a následně jej zasadili do RVP ZV. Druhá kapitola se zaměřovala na oblast moravského Horácka a Podhorácka, kde jsme si jednotlivé oblasti blíže charakterizovali. Ve třetí kapitole jsme se již věnovali mikroregionu Podhorácko. Zaměřili jsme se na všechny důležité prvky spojené s folklorem na Podhorácku. Předvedli jsme si nářečí, kterým se zde mluví, popsali mužský a ženský kroj, jeho vývoj i zajímavosti z jeho výroby. Dále jsme si uvedli několik obyčejů, typických pro tuto oblast a také jsme si popsali druhy tanců a jejich vývoj na Podhorácku. Nechyběla ani charakteristika písní, typických pro danou oblast.

Ve čtvrté kapitole jsme se zabývali podhoráckou lidovou písní. Nejprve jsme se seznámili s nejznámějšími sběrateli podhoráckých písní, kterými jsou Františka Kyselková, Hynek Bím a Vratislav Bělík. Poté jsme zapátrali v historii prvních zmínek o podhoráckých lidových písních. Dozvěděli jsme se, že po dlouhou dobu bylo Podhorácko považováno za velmi chudé, co se písní a tanců týče. Díky sběratelům se však tato tvrzení vyvrátila. Dále jsme si přiblížili jednotlivé druhy lidových tanců a příležitosti, při jakých se tyto písně zpívaly. Poté následovala podkapitola o významu lidových písní pro hudební vzdělávání.

Pátá kapitola byla zaměřena na správný nácvik lidové písně, v níž jsme si podrobněji rozebrali složky hudební výchovy a jejich nácvik. Následovala kapitola o horáckých a podhoráckých folklorních souborech, které ve svých repertoárech využívají podhorácké

lidové písně. Poslední sedmá kapitola teoretické části se věnovala konkrétním podhoráckým zpěvníkům a účelům, ke kterým byly vytvořeny.

Kapitolou osmou jsme započali praktickou část, která se věnovala využití podhoráckých lidových písní v hudební výchově na 1. stupni ZŠ. Pro kvantitativní výzkum jsme zvolili formu dotazníku, který byl rozeslán na 18 základních škol v oblasti Podhorácka a Kraje Vysočina. Celkově se zapojilo 62 respondentů. Nejprve jsme charakterizovali celý výzkum, dále jsme představili výzkumný vzorek, metody výzkumu a stanovili hypotézy a cíle. Následoval rozbor výzkumného šetření. Za pomoci grafů a tabulek jsme každou z otázek popsali a vyhodnotili. Poté jsme okomentovali a vyhodnotili stanovené hypotézy. Na závěr jsme shrnuli veškeré poznatky a zjištění z praktické části.

Zpěv lidových písní upadá ve všech našich krajích. Jistě je to dáno moderní hudbou a spoustou dalších možností využití volného času v dnešní době. I ve výuce hudební výchovy se již můžeme setkat s učiteli, kteří s dětmi lidové písně vůbec nezpívají. Doufáme však, že tato práce přinese pedagogům nový vhled na práci s lidovými písněmi nejen z oblasti Podhorácka, ale i z dalších etnografických regionů. Také věříme, že práce pomůže informovat pedagogy o možnosti využití podhoráckého lidového zpěvníku na všech základních i uměleckých školách v Kraji Vysočina.

9 Seznam použitých zdrojů

Literatura

BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.

BLAHŮŠEK, Jan. *Identifikace a dokumentace jevů tradiční lidové kultury v České republice*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006. ISBN 80-86156-77-X.

BONUŠ, František. *Lidová píseň a její tradice*. Praha: Osvěta, 1952. Edice přednášek pro osvětové besedy (Osvěta).

BRTNÍK, Miloslav. *Jaký kroj, tak se stroj: obrazová encyklopedie horáckých a podhoráckých krojů*. V Jihlavě: Muzeum Vysočiny, 2007. ISBN 978-80-86382-22-7.

DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. Vyd. 3., dopl. Ostrava: Montanex, 2010. ISBN 978-80-7225-329-6.

HOLÁNEK, Pavel, Jaroslava CENDELÍNOVÁ, Taťána HORKÁ, Renata POHANKOVÁ, Josef HÁJEK, Silva SMUTNÁ a Jan ZDUBA. *Bítešsko: regionální učebnice*. 2. vydání. Ilustroval Kateřina POSPÍCHALOVÁ. Velká Bíteš: Informační centrum a Klub kultury Města Velké Bíteše ve spolupráci se ZŠ Velká Bíteš, 2013. ISBN 978-80-270-3329-4.

HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním.

JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. 2000. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. ISBN 80-86156-31-1.

JELÍNKOVÁ, Zdenka a Richard KUBEŠ. *Horácké tance*. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1956.

JELÍNKOVÁ, Zdenka. *Moravské Horácko: popisy tanců ke stejnojmenné videokazetě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997. Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska.

KATOVSKÁ, Jitka, Silva SMUTNÁ a Dobromila VLČKOVÁ. *Když slunéčko zemi políbilo: pocta národopisci Vratislavu Bělíkovi (1900-1988)*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2021. ISBN 978-80-86894-57-7.

KOUTSKÝ, Jaroslav. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-372-9.

LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy pro učitele primárního vzdělávání: distanční text*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 8073680076.

LUDVÍKOVÁ, Miroslava a Hubert VALÁŠEK. *Moravské a slezské kroje: kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000. ISBN 80-7028-126-X.

OCHRYMČUKOVÁ, Irena, TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2015. ISBN 978-80-86894-36-2.

PAVLICOVÁ, M. - UHLÍKOVÁ, L. *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997. ISBN 80-86156-06-0.

PERNICA, Bohuslav. *Rok na moravském Horácku a Podhorácku*. Ilustroval Anna KAŠÍKOVÁ-BĚLÍKOVÁ. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1951.

SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy. 2., upr. vyd.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

SLAVÍKOVÁ, Marie. *Lidová píseň a hudební výchova: Výchovné využití lidové písně v hudební výchově*. Olomouc: Hanex, 1997. Musica. ISBN 80-85783-16-9.

TOMÁŠOVÁ, Eva, TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2013. ISBN 978-80-86894-25-6.

TOMÁŠOVÁ, Eva. *Etnografická terénní práce: Dokumentace svatodušní občůzky královniček na Velkobítešsku*. Havlíčkův Brod: Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod, 2014. ISBN 978-80-87302-24-8.

TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Lidové písně z Podhorácka*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2011. ISBN 978-80-87112-53-3.

TONCROVÁ, Marta a Silva SMUTNÁ, ed. *Zpěvník z Horácka a Podhorácka: výběr písní pro školy*. Třebíč: Muzeum Vysočiny Třebíč, příspěvková organizace, 2017. ISBN 978-80-88081-12-8.

TONCROVÁ, Marta. *Lidové písně z moravského Horácka*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-85010-11-9.

VALOVÝ, Evžen. *Úvod do studia lidové písně: určeno pro posl. pedagog. fak.* Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1969.

VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. ISBN 978-80-7603-156-2.

ZENKL, Luděk. *Lidová píseň a hudební výchova: Význam lidových písní pro rozvoj hudebního myšlení*. Olomouc: Hanex, 1997. Musica. ISBN 80-85783-16-9.

Internetové zdroje

20171207 tr zpevník1cast15min. In: *YouTube* [online]. 12. 12. 2017 [cit. 2023-02-06].

Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=ToA-bvFTfKw&ab_channel=Region%C3%A1ln%C3%ADpracovi%C5%A1t%C4%9Btradi%C4%8Dn%C3%ADlidov%C3%A9kulturyvKrajiVyso%C4%8Dina. Kanál uživatele Regionální pracoviště tradiční lidové kultury v Kraji Vysočina.

8/2019 Dudáctví na Vysočině. In: *Kraj Vysočina* [online]. 22.1.2020 [cit. 2023-01-31].

Dostupné z: <https://www.kr-vysocina.cz/8-2019-dudactvi-na-vysocine/d-4099212>

Františka Kyselková – sběratelka lidových písní (2021). In: *YouTube video* [online].

24.12.2021 [cit. 2023-01-16]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=hmeEt3LwnJ0&t=140s&ab_channel=ObecO%C5%99ec_hov. Kanál uživatele Obec Ořechov.

Masopustní obchůzky na Hlinecku – nehmotné kulturní dědictví UNESCO. *Kudyznudy.cz*:

CzechTourism [online]. c2023 [cit. 2023-03-24]. Dostupné z:

<https://www.kudyznudy.cz/ceska-nej/unesco/masopustni-obchuzky-na-hlinecku>

O Horáckém folklorním sdružení. *Horácké folklorní sdružení* [online]. [cit. 2023-04-03].

Dostupné z: <https://horfos.cz/>.

O nás. *Horácký folklorní soubor Bajdyš* [online]. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z:

<https://www.bajdys.cz/o-nas>

O nás. *Pramínek* [online]. c2023 [cit. 2023-02-23]. Dostupné z:

<http://praminekjihlava.cz/about/>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha, 2021 [cit. 2022-10-10].

Dostupné z: <https://revize.edu.cz/files/rvp-zv-2021.pdf>.

SMUTNÁ, Silva. JARMARK 2005. *Zpravodaj města Velká Bíteš* [online]. Leden 2006 [cit.

2023-02-01]. Dostupné z: <https://www.vbites.cz/images/stories/velkabites/kultura/recenze-klubkultury/zpravodaj-mesta/leden2006.pdf>.

SMUTNÁ, Silva. NA BESEDĚ S PANÍ ZDENKOU JELÍNKOVOU V MĚSTSKÉM

MUZEU. *Zpravodaj města Velká Bíteš* [online]. Prosinec 2005 [cit. 2023-02-01]. Dostupné z:

<https://www.vbites.cz/images/stories/velkabites/kultura/recenze-klubkultury/zpravodaj-mesta/prosinec2005.pdf>.

SVOBODOVÁ, Vlasta. Modrotisk ve Velké Bíteši. *Český lid* [online]. 1958, **XLV**(2) [cit. 07.2.2023]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:c47229ee-4611-11e1-1331-001143e3f55c?page=uuid:c4722a1a-4611-11e1-1331-001143e3f55c>

VYSLOUŽIL, Jiří. O životě a díle Františky Kyselkové. *Český lid* [online]. 1955, **XLII**(5) [cit. 07.2.2023]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:c33256b3-4611-11e1-1418-001143e3f55c?page=uuid:c33257ad-4611-11e1-1418-001143e3f55c>.

Žijeme folklorem našeho kraje. *Horácká muzika* [online]. c2018 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.horackamuzika.cz/>.

10 Seznam grafů

Graf č. 1: Jakého jste pohlaví?

Graf č. 2: Jaký je Váš věk?

Graf č. 3: Jak dlouho učíte na 1. stupni ZŠ?

Graf č. 4: Uveďte, prosím, název školy a město.

Graf č.5: Jaký vztah máte k lidovým písním?

Graf č. 6: Chodíte na koncerty, do divadla či jiné kulturní akce zaměřené na lidovou tematiku?

Graf č. 7: Zpíváte s žáky ve výuce lidové písně?

Graf č. 8: Jak často?

Graf č. 9: Víte, co jsou podhorácké lidové písně?

Graf č. 10: Znáte nějakou konkrétní podhoráckou lidovou píseň?

Graf č. 11: Slyšel/a jste někdy o Zpěvníku z Horácka a Podhorácka: výběru písní pro školy?

Graf č. 12: Používáte tento zpěvník při výuce hudební výchovy?

Graf č. 13: Máte možnost ve výuce využít podhoráckých lidových písní?

Graf č. 14: Využíváte podhorácké lidové písně během výuky i k jiným činnostem?

Graf č. 15: Jak pracujete s podhoráckými lidovými písněmi ve výuce?

Graf č. 16: Myslíte si, že žáci znají podhorácké lidové písně?

Graf č. 17: Myslíte si, že by žáci měli znát podhorácké lidové písně?

11 Seznam tabulek

Tabulka č.1: Jakého jste pohlaví?

Tabulka č. 2: Jaký je Váš věk?

Tabulka č. 3: Jak dlouho učíte na 1. stupni ZŠ?

Tabulka č. 4: Uveďte, prosím, název školy a město.

Tabulka č. 5: Jaký vztah máte k lidovým písním?

Tabulka č. 6: Chodíte na koncerty, do divadla či jiné kulturní akce zaměřené na lidovou tematiku?

Tabulka č. 7: Zpíváte s žáky ve výuce lidové písně?

Tabulka č. 8: Jak často?

Tabulka č. 9: Víte, co jsou podhorácké lidové písně?

Tabulka č. 10: Znáte nějakou konkrétní podhoráckou lidovou píseň?

Tabulka č. 11: Slyšel/a jste někdy o Zpěvníku z Horácka a Podhorácka: výběru písní pro školy?

Tabulka č. 12: Používáte tento zpěvník při výuce hudební výchovy?

Tabulka č. 13: Máte možnost ve výuce využít podhoráckých lidových písní?

Tabulka č. 14: Využíváte podhorácké lidové písně během výuky i k jiným činnostem?

Tabulka č. 15: Jak pracujete s podhoráckými lidovými písněmi v hudební výchově?

Tabulka č. 16: Myslíte si, že žáci znají podhorácké lidové písně?

Tabulka č. 17: Myslíte si, že by žáci měli znát podhorácké lidové písně?

12 Seznam obrázků

Obrázek č. 1: sedláci od Telče, Dačic a Rudolce

Zdroj: LUDVÍKOVÁ, Miroslava a Hubert VALÁŠEK. *Moravské a slezské kroje: kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000. ISBN 80-7028-126-X.

Obrázek č. 2: sedlák od Jihlavy a okolí

Zdroj: LUDVÍKOVÁ, Miroslava a Hubert VALÁŠEK. *Moravské a slezské kroje: kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000. ISBN 80-7028-126-X.

Obrázek č. 3: dívky z oblasti Velké Meziříčí, Moravec, Nové Město, Křižanov, Osová, Budišov a Třebíč

Zdroj: LUDVÍKOVÁ, Miroslava a Hubert VALÁŠEK. *Moravské a slezské kroje: kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000. ISBN 80-7028-126-X.

Obrázek č. 4: české děvče a žena z okolí Telče, Dačic, Rudolce

Zdroj: LUDVÍKOVÁ, Miroslava a Hubert VALÁŠEK. *Moravské a slezské kroje: kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000. ISBN 80-7028-126-X.

Obrázek č. 5: dívka od Jihlavy a okolí

Zdroj: LUDVÍKOVÁ, Miroslava a Hubert VALÁŠEK. *Moravské a slezské kroje: kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000. ISBN 80-7028-126-X.

Obrázek č. 6: modrotisková forma z Kotíkovy dílny pro tisk tzv. rantlů

Zdroj: příspěvek od Silvy Smutné, sbírka Městského muzea ve Velké Bíteši, foto Silva Smutná

Obrázek č. 7: dívky z Olešnice v pracovním oděvu z modrotisku, 1. pol. 20. st.

Zdroj: příspěvek od Silvy Smutné, archiv firmy Modrotisk Danzinger, foto autor neznámý

Obrázek č. 8: průvod maškar v Herálci

Zdroj: příspěvek od Silvy Smutné, archiv RPTLK při MVT, 2022, foto Jitka Katovská

13 Seznam příloh

Příloha č. 1: žena a dívka z Velké Bíteše v modrotiskových sukních. Dívka drží oboustranně tištěný modrotiskový šátek z Kotíkovy ruční výroby

zdroj: příspěvek od Silvy Smutné, archiv RPTLK při MVT, foto Silva Smutná

Příloha č. 2: žena z Náměče v sukni a kabátku z Danzingerova modrotisku

Zdroj: příspěvek od Silvy Smutné, archiv RPTLK při MVT, foto Silva Smutná

Příloha č. 3: mistři modrotiskového řemesla Jiří Danzinger z Olešnice a František Joch ze Strážnice

Zdroj: příspěvek od Silvy Smutné, archiv RPTLK při MVT, 2014, foto Silva Smutná

Příloha č. 4: stárkovský pár o václavských hodech v Rouchovanech

Zdroj: příspěvek od Silvy Smutné, archiv RPTLK při MVT, 2016, foto Pavel Cafourek

Příloha č. 5: průvod královniček v obci Březské

Zdroj: příspěvek od Silvy Smutné, 2015, foto Silva Smutná

Příloha č. 6: Zdenka Jelínková předvádí krajcopolku na semináři lidového tance ve Velké Bíteši

Zdroj: foto Silva Smutná, září 2001, foto Silva Smutná

Příloha č. 7: dotazník

Hezký den, milí pedagogové,

jsem studentkou magisterského studia oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ na Univerzitě Palackého v Olomouci. V rámci mé diplomové práce je mým cílem zjistit, zda se v hodinách hudební výchovy na 1. stupni ZŠ užívají podhorácké lidové písně. Proto Vás moc prosím o zodpovězení otázek, které se touto tematikou zabývají. Veškeré údaje vyplývající z dotazníku jsou zcela anonymní a budou použity výhradně pro zpracování praktické části práce. Vyplnění dotazníku Vám zabere přibližně 5-10 minut času.

Moc Vám děkuji za ochotu a čas!

Kateřina Vrzalová

1. Jakého jste pohlaví?

- Žena
- Muž

2. Jaký je Váš věk?

- 20-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- 61 a více

3. Jak dlouho učíte na 1. stupni ZŠ?

- Méně jak 5 let
- 6-10 let
- 11-20 let
- 21 a více let

4. Uveďte, prosím, název školy a město.

5. Jaký vztah máte k lidovým písním?

- Velmi dobrý
- Dobrý
- Špatný
- Velmi špatný

6. Chodíte na koncerty, do divadla, či jiné kulturní akce zaměřené na lidovou kulturu?

- Ano, velmi často
- Pouze zřídka
- Ne, nikdy jsem nebyl/a
- Alespoň jednou jsem na takové akci byl/a

7. Zpíváte s žáky ve výuce lidové písně?

(pokud je vaše odpověď NE, přeskočte na otázku č. 9)

- ANO
- NE

8. Jak často?

- Každou hodinu
- Velmi často
- Skoro vůbec

9. Víte, co jsou podhorácké lidové písně?

- Ano, vím
- Už jsem o nich slyšel/a
- Ne, nevím

10. Znáte nějakou konkrétní podhoráckou píseň?

- ANO
- NE

11. Slyšel/a jste někdy o Zpěvníku z Horácka a Podhorácka: výběru písní pro školy?

- ANO
- NE
- Něco mi to říká

12. Používáte tento zpěvník při výuce hudební výchovy?

- ANO
- NE
- Občas
- Alespoň jednou jsem ho použil/a

13. Máte možnost ve výuce využít podhoráckých lidových písní?
(tzn. Máte k dispozici Zpěvník z Horácka a Podhorácka nebo jiný zpěvník s podhoráckými písněmi?)

- ANO
- NE
- Nevím o tom

14. Využíváte podhorácké lidové písně i k jiným činnostem ve výuce?
(např. tanec, poslech)
(pokud je vaše odpověď NE, přeskočte na otázku č. 16)

- ANO
- NE

15. Jak pracujete s podhoráckými písněmi ve výuce?

- Tanec
- Poslech
- Doprovod na hudební nástroj
- rytmická cvičení
- jiné

16. Myslíte si, že žáci znají podhorácké lidové písně?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- nevím

17. Myslíte si, že by žáci měli znát podhorácké lidové písně?

- ANO
- NE

18. Proč si to myslíte?

ANOTACE

Jméno a přímení:	Kateřina Vrzalová
Katedra nebo ústav:	Hudební výchova
Vedoucí práce:	doc. PaedDr. Pavel Režný, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název diplomové práce:	Využití podhoráckých lidových písní v hudební výchově na 1. stupni ZŠ
Název diplomové práce v anglickém jazyce:	Use of folk songs of Podhoracko in music lessons at primary school
Anotace diplomové práce:	Diplomová práce se skládá ze dvou částí. V teoretické části vymezuje hudební výchovu a zařazuje ji do Rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Dále se zaměřuje na charakteristiku regionu Podhorácka a blíže se seznamuje s jeho lidovou kulturou a práci s lidovou písní. Praktická část diplomové práce se zaměřuje na stav využití podhoráckých lidových písní ve výuce hudební výchovy na 1. stupni ZŠ. V této části je našim cílem zjistit, zda pedagogové využívají podhorácké lidové písně pomocí Zpěvníku z Horácka a Podhorácka ve svých hodinách hudební výchovy.
Klíčová slova:	Podhorácko, podhorácká lidová píseň, Zpěvník z Horácka a Podhorácka, hudební výchova
Anotace diplomové práce v angličtině	The diploma thesis is divided in two parts. Theoretical part describes music education and includes it in the Framework Educational Program for Basic Education. Then it aims to

	<p>characterization of the Podhoracko region and more closely familiarizes with folk culture and work with folk songs. The practical part of the thesis focuses on state of use of the folk songs in the music education in the first grade. In this part our goal is to find out if the teachers use folk songs of the Podhoracko with the help of Songbook from Horacko and Podhoracko in their music lessons.</p>
Klíčová slova v angličtině	Podhoracko, folk songs of Podhoracko, Songbook from Horacko and Podhoracko, Music education
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1: žena a dívka z Velké Bíteše v modrotiskových sukniích. Dívka drží oboustranně tištěný modrotiskový šátek z Kotíkovy ruční výroby</p> <p>Příloha č. 2: žena z Nářamče v sukni a kabátku z Danzingerova modrotisku</p> <p>Příloha č. 3: mistři modrotiskového řemesla Jiří Danzinger z Olešnice a František Joch ze Strážnice</p> <p>Příloha č. 4: stárkovský pár o václavských hodech v Rouchovanech</p> <p>Příloha č. 5: průvod královniček v obci Březské</p> <p>Příloha č. 6: Zdenka Jelínková předvádí krajcopolku na semináři lidového tance ve Velké Bíteši</p> <p>Příloha č. 7: dotazník</p>
Rozsah práce:	91
Jazyk práce:	Český jazyk